

**EGYÉNI KIVÁLTÁST ÉS
FELKÉSZÍTÉST TÁMOGATÓ
SZÜKSÉGLETMÉRÉS (EKISZ2)
ÉS EGYÉNI KOMPLEX
KIVÁLTÁSI FEJLESZTÉSI TERV
(EKKIFET) ESZKÖZRENDSZER**

I. kötet
Módszertani útmutató

A dokumentum az EFOP-1.9.1-VEKOP-15-2016-00001 kódszámú „**TÁRS PROJEKT – Szociális intézményi férőhely kiváltási szakmai koordinációs műhely kialakítása**” című kiemelt projekt keretében készült.

Szerzők:

Kovács Éva
Matolcsi Rita
Szabóné Ivánku Zsuzsanna

Szakértő:

dr. Palkó Gábor Ferenc tapasztalati szakértő

Lektor:

Rettegi Zsolt

A kiadvány a Társ Projekt Szolgáltatásfejlesztési Munkacsoportjának koordinálásával készült.

Budapest, 2018. február 15.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	7
VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	9
KOMPLEX KIVÁLTÁSI SZÜKSÉGLETFELMÉRÉS	11
EGYÉNI KIVÁLTÁST ÉS FELKÉSZÍTÉST TÁMOGATÓ SZÜKSÉGLETFELMÉRÉS ÉS EGYÉNI KOMPLEX KIVÁLTÁSI FEJLESZTÉSI TERV ESZKÖZRENDSZER	13
AZ EKISZ2 ÉS AZ EKKIFET CÉLJA	13
AZ ESZKÖZRENDSZER FELÉPÍTÉSE	15
SZEMÉLYI FELTÉTELEK	19
TÁRGYI FELTÉTELEK	20
AZ ESZKÖZRENDSZER ALKALMAZÁSÁNAK FOLYAMATA.....	21
Előkészítés	21
Személyközpontú megközelítés alkalmazása a tervezésben	21
A cél eléréséhez szükséges részcélok meghatározása	22
Felmérendő területek kijelölése.....	23
Készségek és képességek felmérése	24
Kockázatkezelési terv	25
Beavatkozások tervezése	25
Felülvizsgálat	26
Az eszkörendszer alkalmazásának folyamatábrája	26
AZ INTÉZMÉNYI FÉRŐHELY KIVÁLTÁSHOZ ÉS A TÁMOGATOTT LAKHATÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ FELMÉRÉSI ÉS TERVEZÉSI MÓDSZEREK ÖSSZEHASONLÍTÁSA	28
Egyéni kiváltási szükségletfel mérés (EKISz1).....	30
Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletfel mérés (EKISz2) és Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT)	31
Komplex támogatási szükségletfel mérés (TSZA).....	33
SZEMÉLYKÖZPONTÚ MEGKÖZELÍTÉS ÉS A SZEMÉLYKÖZPONTÚ TERV ELKÉSZÍTÉSE	35
SZEMÉLYKÖZPONTÚ MUNKA - MIT NEM ÉRTÜNK ÉS MIT ÉRTÜNK KÖVETKEZETESEN FÉLRE?	36

A SZEMÉLYKÖZPONTÚ MEGKÖZELÍTÉS ÉS TERVEZÉS GYAKORLATI ALKALMAZÁSA	39
A személyközpontú terv elkészítésének előkészítése	40
A tervezésben részt vevő személyek	40
A személyközpontú terv elkészítésének tárgyi feltételei	41
Környezeti feltételek	42
A személyközpontú terv elkészítésének várható időtartama	43
A SZEMÉLYKÖZPONTÚ TERV ELKÉSZÍTÉSÉNEK FOLYAMATA	43
SZEMÉLYKÖZPONTÚ TERVEZÉSI ESZKÖZÖK	45
MAPS/TÉRKÉPEK	45
Célok megfogalmazása	51
Specifikus térképek	53
További eszközök	55
A JÓ SZEMÉLYKÖZPONTÚ TERV JELLEMZŐI	58
A személyközpontú terv megfelelőségének ismérvei	60
A SZEMÉLYKÖZPONTÚ TERV FELÜLVIZSGÁLATA	60
KÉSZSÉGEK ÉS KÉPESSÉGEK FELMÉRÉSE	62
A KÉSZSÉGFELMÉRÉS	62
Alapfogalmak	62
A KÉSZSÉGFELMÉRÉS MÓDSZERE	63
Megfigyelés	63
A felmérés alapelvei és befolyásoló tényezői	64
A KÉSZSÉGFELMÉRÉS ESZKÖZEI	66
Adatrögzítő rendszer	66
Készségleltár	69
Megfigyelési napló	74
A KÉSZSÉGFELMÉRÉS FOLYAMATA	74
Felmérendő területek, alapkészségek kijelölése	74
Megfigyelési helyzetek tervezése	75
Felmérés előkészítése	79
Felmérés	79
A felmérés eredményeinek értékelése	80

Az eredmények rögzítése és felhasználása	82
A felmérés személyi feltételei.....	83
A felmérés tárgyi és környezeti feltételei	83
A felmérés várható időtartama	83
PÉLDA TERMÉSZETES ÉLETHELYZETBEN TÖRTÉNŐ MEGFIGYELÉSRE.....	85
PÉLDA MESTERSÉGES FELADATHELYZETBEN TÖRTÉNŐ MEGFIGYELÉSRE	88
KOCKÁZATOK FELMÉRÉSE ÉS KEZELÉSE	97
EGYMÁSSAL VERSENGŐ ÉRTÉKEK ÉS SZEREPEK.....	97
Gonddozói felelősség vs. kockázatok	98
Bentlakásos intézményi elhelyezés – biztonság és túlító környezet vs. önálló életvitel és kockázatok.....	98
Gondnokság vs. támogatott döntéshozatal	99
Munkahelyi biztonság - Munkahelyi környezet kockázatai - Veszélyeztető munkahelyi gyakorlat.....	99
Veszély vagy kockázat.....	100
A kockázatok felmérésének célja és elvei	100
SZEMÉLYKÖZPONTÚ MEGKÖZELÍTÉS ÉS KOCKÁZATKEZELÉS.....	101
A KÉSZSÉGEK ÉS KÉPESSÉGEK FELMÉRÉSE ÉS A KOCKÁZATKEZELÉSI TERV KAPCSOLATA	103
A kockázatkezelési terv elkészítésének előfeltétele	103
A kockázatkezelés tervezésében részt vevő személyek	104
A kockázatkezelési terv elkészítésének tárgyi feltételei	104
Környezeti feltételek.....	104
A kockázatkezelési terv elkészítésének várható időtartama	104
A KOCKÁZATELEMZÉS ÉS TERVKÉSZÍTÉS FOLYAMATA	105
Egyéni kockázatkezelési terv kitöltési útmutató.....	108
Példa a kitöltésre	108
A jó kockázatkezelési terv jellemzői	110
A KOCKÁZATKEZELÉSI TERV FELÜLVIZSGÁLATA	112
EGYÉNI KOMPLEX KIVÁLTÁSI FEJLESZTÉSI TERV (EKKIFET)	113
FELKÉSZÜLÉS A TÁMOGATOTT ÉLETVITELRE	113
BEAVATKOZÁSOK TERVEZÉSE TERÜLETENKÉNT	114

Önálló életvitellel kapcsolatos kompetenciák fejlesztése.....	115
Kommunikációs kompetenciák.....	116
Szociális és interperszonális kompetenciák	116
Munkavégzéssel összefüggő és akadémikus kompetenciák.....	116
CÉLCSOPORTSPECIFIKUS KULCSSTERÜLETEK.....	117
EGYÉNI KOMPLEX KIVÁLTÁSI FEJLESZTÉSI TERV (EKKIFET) KÉSZÍTÉSE.....	119
Az EKKiFeT készítésének előfeltételei.....	120
Az EKKiFeT készítésének személyi feltételei.....	120
Az EKKiFeT készítésének környezeti, tárgyi feltételei.....	120
Az EKKiFeT készítésének várható időtartama	121
Az EKKiFeT készítésének folyamata	121
FELÜLVIZSGÁLAT	122
KITÖLTÉSI ÚTMUTATÓ	123
A terv jellemzői, kérdések az EKKiFeT-tel kapcsolatban.....	127
Példa a kitöltésre	129
FELHASZNÁLT IRODALOM	146
MELLÉKLETEK.....	147
MEGFIGYELÉSI NAPLÓ	148
EGYÉNI KOMPLEX KIVÁLTÁSI FEJLESZTÉSI TERV	149
EGYÉNI KOCKÁZATKEZELÉSI TERV	155

ELŐSZÓ

Hazánk 2011-ben határozottan elkötelezte magát a nagylétszámú bentlakásos ápoló-gondozó otthonok kiváltása mellett. A Magyar Kormány azt tűzte ki célul, hogy a gyökeresen átalakuló szolgáltató rendszerek személyre szabottak, az önálló életvitelt támogatóak és a helyi közösségbe ágyazottak legyenek. A kiváltás módszertani megalapozása, támogatása és a folyamat koordinálása a Fogytékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft. (FSZK) feladata.

Az FSZK TÁRS projektje a KézenFogva Alapítvánnyal együttműködésben dolgozta ki az intézményi férőhely kiváltási folyamatot megalapozó, a felmérést és tervezést segítő Intézményi Férőhely Kiváltási Terv módszertant (IFKT). A módszertan célja, hogy a kiváltási folyamatot megvalósító intézmények számára eszközt nyújtson a szolgáltatásaikat igénybe vevő emberek szükségleteire, az intézmény saját, mozgósítható belső erőforrásaira és a céltelepülések meglévő és lehetséges kapacitásaira építő kiváltási folyamat megtervezéséhez az érintettek bevonásával.

Az IFKT részét képezi a kiváltást tervező intézményekben élő emberek egyéni szükségleteinek felmérése (Egyéni kiváltási szükségletfelmérés – EKISz1), melynek feladata összegyűjteni a már rendelkezésre álló, lakóra vonatkozó információkat, feltárni a támogatási szükségleteit, valamint jövőbeni elképzeléseit, preferenciáit. Cél annak meghatározása, hogy az egyénnek vélhetően milyen támogatásra, szolgáltatásokra lesz szüksége a támogatott lakhatás kialakítása során. Ez a felmérés elsősorban a kiváltás tervezési, előkészítési szakaszát segíti, és az intézmények átalakítási terveihez szolgáltat információkat.

Rendkívül fontosnak tartjuk, hogy a kiváltás ne csak egy fizikailag, az épületek szintjén megvalósuló folyamat legyen. A leglényegesebb, hogy a kiváltásban érintett emberek kerüljenek előtérbe a felkészülés során, hiszen valójában róluk szól, értük van ez a folyamat. Ezért a kiváltás során, az átalakulás megvalósításakor szükségesnek látjuk egy következő egyéni felmérés elvégzését, amely már a kiköltöző személyt, az ő kompetenciáit, és azok fejlesztésében rejlő lehetőségeket helyezi előtérbe, a jobb életminőség (otthoni élet, munka, szabadidő területén is), egy önállóbb és önrendelkezőbb életvitel elérése érdekében. Ezért dolgoztuk ki az Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletfelmérés (EKISz2) módszertanát, mely már egy elmélyültebb felmérési tudást igényel.

Az EKISz2 módszertan alapján végzett felmérés eredményei az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT) elkészítésének alapját adják, ezzel a beavatkozások tervezését, a fejlesztés megvalósítását támogatják. Az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv a felmérő eszközzel egy egymásba ágyazódó, dinamikus egységet alkot, amely a személyt helyezi középpontba.

Az IFKT keretében elvégzett Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) és az Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletfelmérés (EKISz2) egymásra épül, együttesen alkotják a Komplex kiváltási szükségletfelmérést. Eredményeik alapján készíthető el a fejlesztés-felkészítés terve, az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT).

Valamennyi eszköz kidolgozása során figyelembe vettük a kiváltásban érintett célcsoportok egymásétól adott esetben személyenként is eltérő, speciális szükségleteit. Az volt a célunk, hogy egy olyan felmérő és tervező eszköz szülessen, amely időt szán a szolgáltatásokat igénybe vevő emberre, az ő bevonásával, megkérdezésével, az ő céljai mentén; vele és az őt jól ismerő környezetével együttműködésben kerül alkalmazásra, és támogatja az intézmények munkatársait a felkészítés folyamatában.

Köszönjük mindazon szakemberek, érintett lakók közreműködését, akik tudásukkal, észrevételeikkel segítették a módszertan, a felmérési és tervezési eszközrendszer kidolgozását! Bízunk benne, hogy ez a módszertani kiadvány, és az alkalmazásához nyújtott háttértámogatás is hozzájárul ahhoz, hogy minél több fogyatékos, pszichiátriai- és szenvedélybeteg embertársunk élhessen társadalmunk minél teljesebb tagjaként.

Giflo H. Péter
Ügyvezető
Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért
Közhasznú Nonprofit Kft.

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A fogyatékos személyekkel kapcsolatos szemléletmódban az elmúlt évtizedekben hazánkban is paradigmaváltás következett be, ezt a változást a különféle stratégiai dokumentumok, jogszabályok és rendelkezések követték. A szemléletmód változásának következménye a nagylétszámú bentlakásos intézményi ellátásról a közösségi életvitelt támogató szolgáltatásokra való áttérés folyamata, az intézményi férőhely kiváltás megkezdése. A fogyatékos személyek önrendelkező, támogatott életvitelének megvalósításához a hazai jogi szabályozásban és gyakorlatban a támogatott lakhatás ad lehetőséget.

A kiváltás során a nagylétszámú bentlakásos intézményből támogatott lakhatásba költöző fogyatékos, pszichiátriai- és szenvedélybeteg személyek támogatásának és a számukra nyújtott szolgáltatásoknak a megszervezését felmérési és tervezési eszközrendszer segíti.

Az Intézményi Férőhely Kiváltási Terv Módszertant (IFKT) a kiváltásban érintett intézmények használhatják a támogatott lakhatás szolgáltatás létrehozását célzó szakmai terveik elkészítéséhez. Az IFKT módszertan tartalmazza a lakók felmérésére, valamint az egyéni és intézményi szintű tervezésére szolgáló Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) és Egyéni kiváltási terv eszközeit.

Az 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet a támogatott lakhatás szolgáltatás nyújtását Komplex szükségletméréshez (TSZA) köti, mely az igénybevevő egyéni szolgáltatási tervének elkészítéséhez szükséges információk összegyűjtését célozza.

Az Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletfelmérés (EKISz2) és az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT) eszközrendszer fejlesztése során az EKISz1-re épülő, a két felmérési pont közé illeszkedő, a támogatott életvitelre való felkészüléshez szükséges felmérést és tervezést lehetővé tevő módszer kialakítása történt meg.

Az egyes módszerek folyamatban betöltött helye, célja és tartalma eltérő, követve és támogatva a kiváltási folyamatot: a kiváltás tervezéséhez az IFKT, a kiváltási projekt megvalósítása során a lakók felkészítéséhez az EKISz2-EKKiFeT, a támogatott lakhatás igénybe vételéhez a TSZA nyújt a szakemberek számára támpontot és segítséget.

Az EKISz2 és EKKiFeT eszközrendszer célja a szolgáltatást igénybevevő személyek önálló életviteli és önellátási képességeinek, kompetenciáinak, valamint a foglalkoztathatóság és a foglalkozási rehabilitációs szükségletek munkavégzés és feladatellátás közben történő felmérése; továbbá annak a meghatározása, hogy az egyénnek milyen beavatkozásokra: támogatásra, fejlődést lehetővé tevő szolgáltatásokra, tevékenységekre van szüksége a támogatott lakhatásra történő felkészülés során.

A módszer alkalmazásának alapja a személyközpontú megközelítés. Eszközei a személyközpontú terv készítése, készségek és képességek felmérése, kockázatok elemzése és kezelése, valamint az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT).

A módszertan háromkötetes. A *Módszertani útmutató* című I. kötet bemutatja az egyes eszközöket, az alkalmazás feltételeit és folyamatát, valamint mintadokumentumokat és kitöltési segédleteket tartalmaz.

A *Készségleltár* című II. kötet bemutatja a támogatott életvitel szempontjából felmérendő és fejlesztendő kompetenciaterületeket, tartalmazza a felmérés során használandó felmérő lapokat, az egyes területeken felsorolt alapkészségek és részképességek magyarázatát, illetve a tervezés segítése érdekében a lehetséges fejlesztési irányokat és beavatkozásokat.

A *Beavatkozások tervezése* című III. kötet a Készségleltárhoz képest további általános, valamint célcsoportspecifikus személyes és eszközös beavatkozási stratégiákat, eszközöket, módszereket és jó gyakorlatokat tartalmaz.

A kötetek együttesen alkotják az EKISz2-EKKiFeT eszközrendszert, a támogatott lakhatásra való felkészítés új, az eddigi felmérési és tervezési módszerek és eszközök sorába illeszkedő módszerét.

KOMPLEX KIVÁLTÁSI SZÜKSÉGLETFELMÉRÉS

Magyarország Kormánya az 1023/2017. (I. 24.) Kormányhatározatban elfogadta a fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2017–2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióját (továbbiakban Koncepció).

A Koncepció rögzíti:

„A Fejlesztési alapvetésekben foglaltak alapján kerülendőnek tekintünk minden olyan lakhatási ellátást, amelyben összegyűjtenek és elkülönítenek fogyatékosnak tekintett embereket, és megfosztják őket attól, hogy saját életük irányítói legyenek. Támogatott lakhatásnak tekintünk egy szociális szolgáltatást akkor, ha a többségi társadalom lakóhelyén, átlagos minőségű és nagyságú ingatlanban helyezkedik el, és a lakók számára biztosítja, hogy életük minél több kérdésében maguk dönthessenek, és a helyi közösség tagjaiként éljenek. A nagylétszámú bentlakásos intézményi ellátásról a közösségi életvitelt támogató szolgáltatásokra áttérés folyamata azt jelenti, hogy fokozatosan áttérünk a közösségi lakhatást, életvitelt nyújtó szolgáltatások használatára.”¹

A nagylétszámú bentlakásos intézményi ellátásról a közösségi életvitelt támogató szolgáltatásokra való áttérés folyamata során, a 2014-2020-as programozási időszakban európai uniós társfinanszírozással valósulnak meg az 50 fő engedélyezett férőhely feletti létszámú, fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek számára nyújtott tartós bentlakásos ápoló-gondozó otthoni telephelyek kiváltását célzó, EFOP 2.2.2, EFOP 2.2.5 és VEKOP 6.3.2 projektek.

Az Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletfelmérés (továbbiakban EKISz2) és az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (továbbiakban EKKiFeT) módszere egy felmérési-tervezési rendszer része, melynek eszközei a kiváltás során a nagylétszámú bentlakásos intézményből támogatott lakhatásba költöző fogyatékos, pszichiátriai- és szenvedélybeteg személyek támogatásának és a számukra nyújtott szolgáltatásoknak a megszervezését hivatottak hatékonyan támogatni.

A módszer alkalmazása szerves részét képezi annak a folyamatnak, amely **a lakókat végigkíséri az intézményi férőhely kiváltás tervezésétől egészen a támogatott lakhatásba való kiköltözésig, majd a közösségi életvitelben² való boldogulásig.**

¹ 1023/2017. (I. 24.) Korm. határozat a fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2017–2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról. A koncepció elérhető a Szociális Ágazati Portálon, illetve az alábbi linken: <http://www.kormany.hu/download/c/23/f0000/kiv%C3%A1lt%C3%A1s%C3%B3l%20sz%C3%B3l%C3%B3%20koncepci%C3%B3.pdf>

² Az önálló életvitel, közösségi életvitel vagy támogatott életvitel fogalmakat szinonimaként használjuk. Olyan életvitelt értünk alatta, ahol a személy a számára szükséges, igényeinek és szükségleteinek megfelelő támogatást kapja, valamint a társadalomban a nem fogyatékos emberekkel együtt, közösségben él. Az önállósággal a

A kiváltás tervezését egyéni és intézményi szinten **segíti az Intézményi Férőhely Kiváltási Terv módszertan** (továbbiakban IFKT³). Az IFKT módszertan tartalmazza a lakók felmérésére, valamint az egyéni és intézményi szintű tervezésére szolgáló **Egyéni kiváltási szükségletfelmérés** (továbbiakban EKISz1) és **Egyéni kiváltási terv** eszközeit.

A támogatott lakhatás szakosított ellátási forma, az 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról (továbbiakban Szociális törvény) 75. §-a tartalmazza a szolgáltatásnyújtás alapvető szabályait.⁴ Ennek értelmében támogatott lakhatás fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek - ide nem értve a demens személyeket - és szenvedélybetegek részére biztosított ellátás, mely **Komplex szükségletmérés** (továbbiakban TSZA⁵) **alapján lakhatást és további 9 szolgáltatási elemet nyújt az érintett személy igényeit és támogatási szükségleteit figyelembe véve.**

Az Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletfelmérés (EKISz2) feladata az IFKT keretében készülő EKISz1 és a szolgáltatás igénybevételéhez szükséges TSZA felmérések közötti fejlődési út felrajzolása, az érintett személy támogatott életvitelre történő felkészüléséhez szükséges beavatkozás tervezése.

A lakóra vonatkozó adatok, információk összegyűjtésével, az IFKT, az EKISz1 és az EKISz2 eredményei alapján készíthető el az **Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv** (EKKiFeT). A terv összegzi a személy céljait és prioritásait, az ezek eléréséhez, a támogatott életvitel kialakításához szükséges fejlesztendő területeket, valamint a tervezett személyes és eszközös beavatkozásokat. Az eszközrendszer **a támogatott lakhatásba költöző személy egyéni céljainak meghatározásához, készségfejlesztéséhez és felkészítéséhez nyújt segítséget.**

Az EKISz1 és EKISz2 egymásra épül, együttesen teremti meg a fejlesztés-felkészítés tervezésének, az EKKiFeT elkészítésnek lehetőségét, ezért együttesen alkotják a Komplex kiváltási szükségletfelmérést.⁶

befolyásolás mentességre és a szabad döntések széleskörű elérhetőségére, az önrendelkezésre utalunk. A támogatott lakhatás kifejezést abban az esetben használjuk, amikor a jogszabályban meghatározott szociális szolgáltatásra utalunk.

³ Csumán-Lechner Alexandra, Eszik Orsolya, Dr. Gazsi Adrienn, Kovács Éva, Matolcsi Rita, Pordán Ákos, Sándor Zsolt, Szabóné Ivánku Zsuzsanna (2017) Intézményi Férőhely Kiváltási Terv módszertan. FSZK, Budapest.

<http://fszk.hu/szakmai-tevekenysegek/intezmenyi-ferohely-kivaltas/tars-projekt-efop-1-9-1/tars-ifkt/intezmenyi-ferohely-kivaltasi-terv-modszertani-utmutato/>

⁴ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról (továbbiakban Szociális törvény)

⁵ Emberi Erőforrások Minisztériuma (2017) Komplex támogatási szükségletmérő eszköz. Útmutató a fogyatékos, pszichiátriai problémákkal élő, illetve szenvedélybeteg emberek támogatási szükségletének felmérésére kidolgozott módszerhez, továbbá a támogatott lakhatásban való alkalmazáshoz.

http://szocialisportal.hu/web/guest/hir-megjelenito/-/journal_content/56/10181/99935?redirect=/utmutatok

⁶ A módszertani útmutató az Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletmérés (EKISz2) és Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT) elkészítésével foglalkozik, valamint módszertan alatt erre utal. Az EKISz1 leírása részletesen megtalálható az IFKT módszertani útmutatóban.

Rendszerelem	Rövidítés
Intézményi Férőhely Kiváltási Terv módszertan	IFKT
Egyéni kiváltási szükségletfelmérés	EKISz1
Egyéni kiváltási terv	-
Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletfelmérés	EKISz2
Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv	EKKiFeT
Komplex támogatási szükségletmérés	TSZA

1. ábra Az intézményi férőhely kiváltást és a támogatott lakhatás szolgáltatást támogató felmérési és tervezési rendszer elemei, rövidítések (saját szerkesztés)

EGYÉNI KIVÁLTÁST ÉS FELKÉSZÍTÉST TÁMOGATÓ SZÜKSÉGLETFELMÉRÉS ÉS EGYÉNI KOMPLEX KIVÁLTÁSI FEJLESZTÉSI TERV ESZKÖZRENDSZER

AZ EKISZ2 ÉS AZ EKKIFET CÉLJA

Az EKISz2 és EKKiFeT eszközrendszer célja a szolgáltatást igénybe vevő emberek önálló életviteli és önellátási képességeinek, kompetenciáinak, valamint a foglalkoztathatóság és a foglalkozási rehabilitációs szükségletek munkavégzés és feladatellátás közben történő felmérése; továbbá annak a meghatározása, hogy az egyénnek milyen beavatkozásokra: támogatásra, fejlődést lehetővé tevő szolgáltatásokra, tevékenységekre van szüksége a támogatott lakhatásra történő felkészülés során.

Az Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) és a Komplex támogatási szükségletmérés (TSZA) a szolgáltatástervezést segítő információkat és támogatási szükségleteket gyűjtik össze az életminőség faktoraihoz, területeihez és indikátoraihoz illeszkedve. Az EKISz1 az intézményi férőhely kiváltás tervezését alapozza meg az egyéni szolgáltatási szükségletek rögzítésével, míg a TSZA a támogatott lakhatás szolgáltatás igénybevételeének és az egyéni szolgáltatási terv elkészítésének jogszabályban rögzített alapja.

Az EKISz2 a két felmérési eszköz struktúráját figyelembe véve, a férőhely kiváltás tervezése és a támogatott lakhatás közötti időszak eszköze. A módszertan a támogatott életvitelhez kapcsolódóan kompetenciaterületeket, ezeken belül pedig alapképességeket és részképességeket határoz meg, az EKISz2 ezzel válik az önálló életre való felkészítés támogató eszközévé.

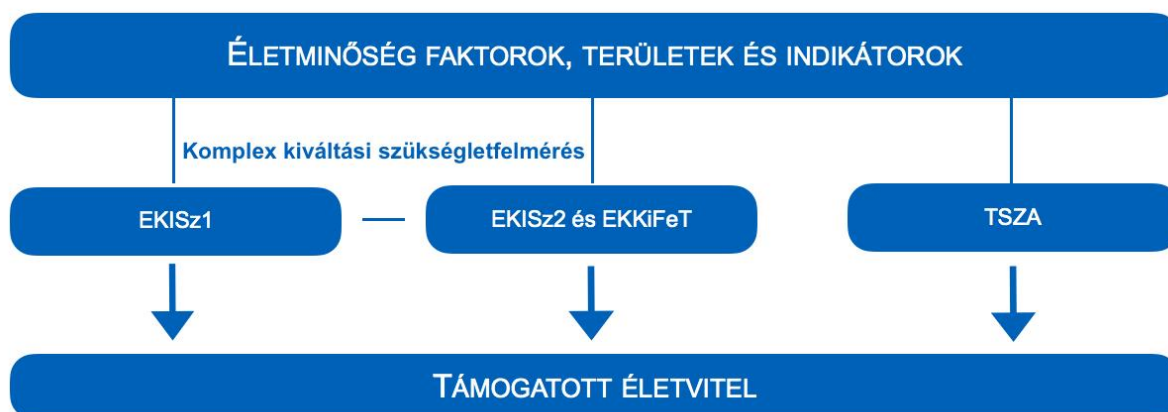
Az EKISz1-ben rögzített, a kiváltás tervezését segítő adatokat és információkat az EKISz2 felmérés során felül kell vizsgálni és figyelembe kell venni a módszertanban meghatározott

módon. Az EKISz1 és az EKISz2 egymásra épül, az utóbbi támaszkodik az EKISz1-ben rögzített adatokra és használja azokat a tervezés során. A két felmérés közös adatbázist generál (Adatrögzítő rendszer⁷), együttesen alkotják a Komplex kiváltási szükségletfelmérést.

Gyakorlati szempontból az EKISz2 a két felmérési pont, az EKISz1 és a TSZA közötti fejlődési-fejlesztési utat rajzolja meg. A felmérési-tervezési folyamat során elkészülő EKKiFeT alkalmas a támogatott lakhatásban élő személyek lehető legnagyobb fokú önállóságának eléréséhez szükséges támogatás megtervezésére és nyomon követésére.

Az EKISz2 és az EKKiFeT együttesen képet adnak arról, hogy mely lépések és milyen felkészítés, beavatkozások, környezeti adaptációs eszközök szükségesek a minél önállóbb életvezetés eléréséhez, a támogatott életvitel megvalósításához.

Az eszközrendszer alkalmazásával csökkenthetőek vagy átstrukturálhatóak a támogatási szükségletek. A költözést követően a módszer a támogatott lakhatásban élő személy fejlődésének nyomon követésére, további fejlesztési irányok és újabb célok meghatározására is használható.

2. ábra Az életminőség és a támogatott lakhatáshoz kapcsolódó felmérő eszközök összefüggése (saját szerkesztés)

Az EKISz2 és EKKiFeT eszközrendszernek nem célja és feladata diagnosztikus állapotfelmérés, ezért nem helyettesítheti az erre alkalmas célcsoport-specifikus felmérő eszközöket, melyek használata mindenképp indokolt a speciális szükségletű személyek terápiás támogatásának tervezéséhez, és amely eszközök alkalmazásának feltétele célzott szakmai képzés/képesítés, és a speciális szükségletű célcsoport fejlesztésében szerzett szakmai tapasztalat.

⁷ Az Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) és az Egyéni kiváltási és fejlesztési szükségletfelmérés (EKISz2) során összegyűjtött, az érintett személyre vonatkozó adatok, információk és a készségfelmérés eredményeinek rögzítésre szolgáló adatbázis.

Az eszközrendszer célja, hogy az intézményekben egyéni gondozási/fejlesztési terveket készítő, és a támogatott életvitelre való felkészítésben résztvevő szakembereknek, intézményi munkatársaknak nyújtson támpontot a felkészítési folyamatban. A módszertan alkalmazása az érintett lakó személyes céljaira alapoz, ezzel segíti bevonódásukat. A módszertan részletes készségleltárral és a célcsoport-specifikus szempontok bemutatásával segítséget nyújt az eszközrendszer egyénre szabott alkalmazásához, ráirányítja a figyelmet a támogató és segítő technológiák fontosságára, egyénre szabott tervével pedig a támogatott életvitelhez szükséges készségek és képességek fejlődését szolgálja.

AZ ESZKÖZRENDSZER FELÉPÍTÉSE

Az **Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletfelmérés és az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv eszközrendszere az alábbi eszközökből épül fel:**

- Személyközpontú megközelítés és tervekészítés;
- Készségek és képességek felmérése;
- Kockázatok elemzése és kezelése;
- Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT) készítése.

A felsorolás tükrözi az alkalmazás folyamatának lépéseit. **A felmérési és tervezési lépéseket, valamint azok eszközeit dinamikusan és ciklikusan ismétlődő folyamatként szükséges alkalmazni.** A folyamatjelleg miatt az egyes tevékenységekhez vissza lehet és vissza is kell térni.

A támogatott életvitelre való felkészülést segítő felmérési és tervezési eszközrendszer dokumentációja részletes módszertani útmutatót, felmérési és tervezési eszközöket, valamint az alkalmazást segítő példákat, jó gyakorlatokat tartalmaz.

Az eszközrendszert három kötet mutatja be:

- I. kötet *Módszertani útmutató;*
- II. kötet *Készségleltár;*
- III. kötet *Beavatkozások tervezése.*

A *Módszertani útmutató* című kötet az intézményi férőhely kiváltáshoz kapcsolódó felmérési eszközök összefüggéseinek bemutatása mellett leírja az EKISz2-EKKiFeT eszközrendszer alkalmazásának folyamatát, illetve tartalmazza a felmérési és tervezési eszközök leírását, az egyes eszközök használatára vonatkozó útmutatót, valamint a használatot segítő gyakorlati példákat.

Az eszközrendszer használatát dokumentumsablonok, a felmérés elvégzéséhez és az eredmények felhasználásához szükséges adatkezelési hozzájárulás, titoktartási nyilatkozat és

adatkezelési szabályzat minta, valamint az adatok rögzítésére, tárolására, összegzésére szolgáló Adatrögzítő rendszer felhasználói kézikönyve segíti.⁸

A nagylétszámú bentlakásos intézményi ellátásról **a közösségi szolgáltatások igénybevételére való áttérés során kiemelt szerepet kap, hogy a gondozás minőségére koncentráló ellátást felváltsa az igénybevevők életminőségére fókuszáló szolgáltatásnyújtás.** Az életminőség egyéni személyiségjegyek és környezeti tényezők által befolyásolt kulcs-életterületek (kulcsterületek) multidimenzionális egysége. A kulcsterületek minden ember esetében azonosak, bár az egyes személyek számára e területek jelentősége és értéke egyénre jellemzően változó mintázatot mutat. Az egyéni igények és szükségletek megragadása érdekében az eszkörendszer szemléleti keretét a személyközpontú megközelítés határozza meg. Ezért **az eszkörendszer első eleme a személyközpontú megközelítés és tervezés.**

A felmérés és a támogatott lakhatásra való felkészítés, illetve **az önállóság fejlesztésének folyamatában a személyközpontú terv lesz minden beavatkozás, felkészítés, fejlesztés alapja.**

A személyközpontú tervezés eszközeként a MAPS/TÉRKÉPEK alkalmazását javasoljuk. Emellett specifikus, egy-egy problémakörre vagy életterületre, tevékenységre vonatkozóan is bemutatunk személyközpontú tervezési eszközöket, ezek alkalmazása egy-egy szempont részletesebb feltárását és mélyebb tervezési munkát tesz lehetővé.

Az eszkörendszer második eleme a készségek és képességek felmérése. A készségfelmérés **a Készségfeltár segítségével, strukturált megfigyeléssel történik.** A Készségfeltár a támogatott életvitelhez kapcsolódó kompetenciaterületek mentén tartalmazza a vizsgálandó készségeket és képességeket, azok magyarázatát, illetve a készségekhez és képességekhez kapcsolatosan a lehetséges fejlesztési irányokat és beavatkozásokat. A személy kompetenciáit **természetes élethelyzetekben, tevékenység közben történő megfigyeléssel, vagy mesterséges feladathelyzetekben történő megfigyeléssel vizsgálja a felmérő.**

Az eszkörendszer harmadik eleme a kockázatok felmérése és kezelése. A személyközpontú tervezés és a készségfelmérések során összegyűjtött potenciális kockázatokat elemezni és értékelni szükséges. A kockázatok bekövetkezésének valószínűsége és a bekövetkezés esetén okozott hatás nagysága alapján osztályozzuk, súlyozzuk. Kockázatkezelési terv készítése azon kockázatok esetében javasolt, melyek bekövetkezési valószínűségük és következményeik alapján szignifikánsnak tekinthetők. A kockázatkezelési tervek az Egyéni komplex kiváltási fejlesztés terv részét képezik.

⁸ A módszertan alkalmazását adatkezelési szempontból a következő mintadokumentumok segítik: Adatkezelési hozzájárulás, Könnyen érthető tájékoztató, Titoktartási nyilatkozat, Adatkezelési szabályzat. A mintadokumentumok külön érhetőek el, valamint az Adatrögzítő rendszer dokumentumsablonjai közül tölthetők le.

Szintén különálló dokumentum az Adatrögzítő rendszer használatát segítő felhasználói kézikönyv.

Az eszközrendszer negyedik eleme az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT) készítése.

Az EKKiFeT a felmérési-tervezési folyamatot szintetizáló dokumentum, ennek megfelelően tartalmazza:

- A személyközpontú tervezés eredményeként meghatározott személyes célt;
- A cél eléréséhez szükséges részcélokat;
- Azokat a területeket, ahol felmérést tervezünk;
- A beavatkozást, fejlesztést igénylő alapkészségek és részképességek fejlesztése érdekében tervezett személyes beavatkozásokat, fejlesztési-tanítási-oktatási tevékenységek megnevezését, felelősök és határidők kijelölésével;
- Tervezett eszközös beavatkozásokat, környezeti átalakításokat felelősök és határidők kijelölésével;
- Az egészségügyi, terápiás, támogató és segítő technológiákkal kapcsolatos beavatkozásokat az igény, szükséglet megfogalmazásával és felelősök, valamint határidők kijelölésével;
- A felméréshez és fejlesztéshez szükséges környezeti feltételeket;
- Foglalkoztatással kapcsolatos információkat és terveket;
- Lakhatással kapcsolatos igényeket;
- Egyéb fontos és rögzítendő információkat.

A terv mellékletei a személyközpontú terv, a készségfelmérés eredményei, valamint a kockázatkezelési tervek.

3. ábra EKKiFeT elkészítésének folyamata (saját szerkesztés)

A Készségleltár című kötet bemutatja a támogatott életvitelhez kapcsolódó felmérési területeket:

- A. modul: Önálló életvitellel kapcsolatos kompetenciák
- B. modul: Kommunikációs kompetenciák
- C. modul: Szociális és interperszonális kompetenciák
- D. modul: Munkavégzéssel összefüggő és akadémikus kompetenciák

A kötet tartalmazza az egyes területeken alkalmazandó felmérési lapokat, a kompetenciaterületeken felsorolt alapkészségek és részképességek magyarázatát, valamint alapkészségekhez kapcsoltan megjelöli a lehetséges fejlesztési irányokat és beavatkozásokat.

A Készségleltár **segítséget nyújt természetes élethelyzetek megfigyeléséhez vagy mesterséges feladathelyzetek kialakításához.** Az alapkészségek és részképességek tartalma, magyarázata megadja a megfigyelési helyzetet, melyben a felsorolt alapkészségeket és részképességeket (megfigyelési szempontokat) szükséges értékelni, a megfigyelés eredményei, azaz a megadott szempontok értékelése pedig a *Módszertani útmutatóban* lefektetett módon rögzíthető.

A Készségleltárban meghatározott, a támogatott életvitelhez szorosan kapcsolódó kompetenciaterületek, készségek felmérése meghatározza a beavatkozások fő területeit is.

A Beavatkozások tervezése című kötetben a Készségleltár területei mentén bemutatott lehetséges beavatkozásokat kiegészítve, általános és célcsoportspecifikus beavatkozási stratégiákat, eszközöket, módszereket és jó gyakorlatokat mutatunk be.

A Célcsoportspecifikus beavatkozások fejezetei külön foglalkoznak az

- az értelmi fogyatékos személyek;
- az autizmus spektrum zavarban érintett személyek;
- a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek;
- a szenvedélybeteg személyek;
- a látássérült személyek;
- a hallássérült személyek;
- a mozgássérült személyek;
- a súlyosan, halmozottan fogyatékos személyek

közösségi életvitelének támogatásával és a felkészülés sarokpontjaival.

Az EKISz2-EKKiFeT eszkörendszer bemutató köteteket együttesen tekintjük a támogatott lakhatásra való felkészítés új, az eddigi felmérési és tervezési módszerek és eszközök sorába illeszkedő módszernek. A továbbiakban általánosan módszertanként vagy specifikusan az eszközök vagy a kötetek megnevezésével utalunk az egyes elemekre az eszközök és a használat bemutatása során.

Az EKISz2-EKKiFeT eszkörendszer alkalmazása folyamatjellegű és ciklikus, ebből adódóan alkalmas arra, hogy a felkészítést kísérje lépésről lépésre, valamint segítségével

olyan célokkal és területekkel foglalkozzon a szakember, amelyek prioritást jelentenek a támogatott lakhatásba költöző személy számára és illeszkednek az intézményi tervekhez is.

A támogatott életvitelre való felkészítést segítő eszközrendszer használata ideális esetben nem fejeződik be a támogatott lakhatásba való költözéssel, hanem újabb célok és prioritások kijelölése mellett alkalmas arra, hogy a támogatott életvitelhez szükséges készségek és képességek fejlesztését és fejlődését hosszú távon irányítsa és kövesse.

SZEMÉLYI FELTÉTELEK

A módszertan alkalmazásának feltétele a szociális továbbképzési rendszerben minősített 50 órás, *Komplex kiváltási szükségletfelmérést végző munkatársak szakmai felkészítése* című, T-05-037/2017 számú továbbképzés elvégzése.

A szakembereket az intézmények választják és jelölik ki, a képzési felhívásban meghirdetett specifikációk alapján.

Javasoljuk, hogy az eszközrendszert az IFKT módszertanban meghatározott Belső szakmai team⁹ lakók felméréseért felelős tagja alkalmazza. Ő lehet egyben a lakó egyéni kiváltási felelőse, aki végigkíséri a lakót a teljes folyamaton, a tervezéstől kezdve a felkészülésen át a költözésig. A későbbiekben ez a személy a támogatott lakhatásban a lakó esetfelelőse is lehet, de ez függ többek között a majdani szervezeti felépítéstől. Az a személy, aki a lakót a kiváltási folyamat minden egyes szakaszában végig tudja kísérni, biztosíthat a lakó számára egyfajta állandóságot, biztonságot a változások során.

Egy felelőshöz a Belső szakmai team tagjaként, EKISz1 felmérői szerepben maximálisan 30 lakó felmérése tartozhatott. Az EKISz2 készítése során sem javasolt ezt a létszámot túllépni, sőt, amennyiben lehetőség van rá, csökkenteni szükséges. Minél kevesebb személlyel tud egy-egy kiváltási felelős együtt dolgozni, annál nagyobb eséllyel tud hatékony és a személy életében minőségi fejlődést eredményező felkészítő munkát végezni.

Az egyéni kiváltási felelős feladata a több forrásból származó adatok, információk összegyűjtése és szintetizálása. Ennek segítségével képes a szakember a személyt annak teljes környezetével és a rendelkezésre álló lehetőségekkel egységben szemlélni. Fontos, hogy a módszertan megfelelő egyéni alkalmazásához – különösen a fejlesztési területek meghatározásában, illetve egyes beavatkozások terén – más szakemberek tapasztalatára is szükség lesz (pl.: segédeszköz alkalmazásának bevezetéséhez vizsgálat végzése, segédeszköz használatának tanítása, speciális foglalkoztatási szempontok meghatározása, környezeti adaptációs lehetőségek felmérése és kialakítása).

A beavatkozások – jellegüktől függően – az intézmény számos dolgozóját, szakemberét érinthetik. Mellettük a lakó természetes támogatói, közvetlen és tágabb családja, illetve egyéb

⁹ IFKT elkészítéséért felelős munkacsoport. Tagjai az IFKT moduljainak megfelelő munkakörben dolgozó intézményi szakemberek, fenntartó képviselője, tanácsadók, a lakók, valamint a dolgozók képviselői.

személyek bevonása is kívánatos. A személyi feltételek tervezéséhez, biztosításához és a beavatkozások megvalósításához mindenképpen teammunkára lesz szükség.

Bár a módszer alkalmazásához jelentős időráfordítás és a résztvevők összehangolt munkája szükséges, a lakót és természetes támogatóit aktívan bevonó multidiszciplináris teammunka lehet az egyik garanciája az igénybevevők érdekeit leginkább szem előtt tartó, hatékony és sikeres felkészülési-fejlesztési folyamatnak. A folyamatban a támogató tevékenységek és szakterületek egymásra épülve, egymást kiegészítve, egymással összhangban segíthetik a lakót önállóságának fejlődésében, életminőségének javulásában. A teammunka mindemellett a szervezet működésének pozitív változásához is hozzájárul.

A lakó felkészülése során az egyéni kiváltási felelős koordinálja, valamint követi nyomon a feladatokat, és segíti a résztvevőket. Bizonyos esetekben még hatékonyabb lehet, ha egy személyhez két egyéni kiváltási felelőst rendelünk, akik közösen tudnak dolgozni, egymás munkáját segíteni és a terv megvalósításának folyamatosságát biztosítani. Amennyiben a kapacitások ezt lehetővé teszik, és indokolt, úgy javasolt párokban dolgozni.

Az EKISz2-EKKiFeT módszertant elsősorban olyan szakemberek tudják sikerrel alkalmazni, akik:

- rendelkeznek legalább BA minősítésű felsőfokú szakképzéssel vagy felsőfokú szakképzésben szerzett szakmai végzettséggel;
- végzettségüket részben vagy teljes egészében humán területen szerezték;
- rendelkeznek legalább 1 éves tapasztalattal legalább egy, a kiváltási programokkal érintett célcsoporttal kapcsolatban;
- egyéni és csoportos esetvezetésben is van tapasztalatuk;
- ismerik a szociális szolgáltatási rendszer alapvető elemeit és kapcsolódási pontjait a társágzatok felé;
- jó szóbeli és írásos kommunikációs készséggel rendelkeznek.

TÁRGYI FELTÉTELEK

A módszertan a felméréshez és tervezéshez szükséges megfigyelési naplót, felmérő lapokat, mintadokumentumokat tartalmazza. Ezek használatához nyomtatási lehetőségre van szükség. A felmérések eredményét Adatrögzítő rendszerben kell összegezni, az ehhez szükséges hardver és szoftver igényt a Felhasználói kézikönyv tartalmazza. Az egyes eszközök leírásában további tárgyi és környezeti feltételeket is felsorolunk, melyek az érintett személytől és a helyzettől függően változóak és személyre szabottak lesznek.

AZ ESZKÖZRENDSZER ALKALMAZÁSÁNAK FOLYAMATA

Előkészítés

A módszertan célja, hogy a kiváltásban érintett intézmények szakemberei számára gyakorlati segítséget nyújtson a lakók támogatott életvitelre való felkészítésében. Az érintett intézmények munkatársai 50 órás továbbképzés keretében ismerkedhetnek meg az eszközzel.

A módszer alkalmazásának ezt követően az egyik feltétele, hogy az intézmény felkészüljön a felmérési-tervezési folyamathoz szükséges adatkezelésre. Ehhez az **adatkezelési szabályzat mintát szükséges az intézményre szabni, adatrögzítőket és belső adatvédelmi felelőst kell kijelölni. Az érintett munkatársaknak titoktartási nyilatkozatot kell tenniük.**

A sikeres felmérési és tervezési folyamat másik feltétele **a lakók, a hozzátartozók és gondnokok tájékoztatása.** Információt kell biztosítani a felmérési és fejlesztési folyamat céljáról és várható eredményéről, a támogatott életvitellel, a kiváltással és a támogatott lakhatással kapcsolatosan. **Az érintett lakóknak adatkezelési hozzájárulást kell aláírniuk.**

Személyközpontú megközelítés alkalmazása a tervezésben

A személyközpontú tervezés előkészítéseként ki kell jelölni a tervezésért felelős személyt, az egyéb résztvevőket, és biztosítani kell a tárgyi, környezeti feltételeket. Lehetőség szerint a teljes felmérési és tervezési folyamatot ugyanaz a személy, az IFKT módszertanban meghatározott Belső szakmai team lakók felméréséért felelős tagja, a lakó egyéni kiváltási felelőse irányítsa, aki biztosítja a lakó számára az állandóságot. A személyközpontú tervezésben a lakó és a képviselője aktívan vegyen részt.

A személyközpontú tervezés fő kimenete egy reális, a személy szempontjából fontos és releváns cél megfogalmazása, az érintett személy által vágyott, elképzelt jövőbeli állapot elérése érdekében. Az életcélok igen változatosak lehetnek komplexitásuk és elérhetőségük szempontjából. Viszonylag könnyebben elérhető, rövidtávon megvalósítható célok (pl. Budapestre utazhassak vonattal), és komplexebb, hosszabb időintervallumon belül megvalósítható célok (pl. befejezhessem a betegségem előtt elkezdett főiskolát) egyaránt szerepelhetnek a lakók tervei között. Amennyiben több célt is megnevez a személy, segítsünk neki eldönteni, hogy **elsőként mely cél elérésén kezdünk el közösen munkálkodni.**

Példánkban a lakó tűzoltó szeretne lenni. Ebben az esetben további elemzéssel körül kell járnunk, hogy ehhez kapcsolódóan milyen kisebb vagy reálisabban elérhető cél lehet számára fontos. Segíthetjük a gondolkodást a tűzoltók tevékenységének, öltözetüknek, az általuk használt eszközöknek az elemzésével, míg végül eljuthatunk ahhoz, hogy a személy számára reális és vágyott célként a Tűzoltó Múzeumba történő ellátogatás és egy valódi tűzoltó autóra való felszállás fogalmazódik meg.

A személyközpontú tervezési folyamatban a lakó által meghatározott és a szakember segítségével megfogalmazott verbálisan kifejezhető, konkrét, egzakt cél lesz a további

felmérési és tervezési munka alapja. Ezt rögzítjük elsőként az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési tervben (EKKiFeT I. pont).

I. Személyközpontú tervben megfogalmazott cél

Látogatás a Tűzoltó Múzeumba.

A cél eléréséhez szükséges részcélok meghatározása

A cél alapján a **következő feladat a személyes cél eléréséhez szükséges részcélok meghatározása.** Ezek lehetnek életterületeken megjelenő tevékenységekhez, készségekhez, kompetenciákhoz, tárgyak vagy segédeszközök beszerzéséhez, használatához kapcsolódó részcélok, szinte bármi, ami az adott cél eléréséhez közelebb viheti a személyt, vagy előfeltétele a cél elérésének. A tervezés során a részcélokat a támogatott életvitel kialakításához és fenntartásához szorosan kapcsolódó 15 területhez rendeljük hozzá. **A részcélokat szintén az EKKiFeT-ben rögzítjük** (EKKiFeT II. pont).

A példát továbbvezetve, a lakó célja, hogy ellátogasson a Tűzoltó Múzeumba és felüljön egy valódi tűzoltó autóra. Végig kell gondolnunk, hogy ez a cél milyen részcélokra bontható és azok mely területekhez kapcsolódnak közvetlenül. Példánkban a következő részcélok kerülhetnek szóba:

Felmérési területek		Részcélok
A. Önálló életvitellel kapcsolatos kompetenciák	A.1. Önellátás	A múzeumlátogatáshoz megfelelő ruházat kiválasztása
	A.2. Háztartási tevékenységek	Szendvicset, innivalót csomagol magának az útra
	A.3. Egészségügyi tevékenységek	Útközben, ha szükséges, értesít valakit, ha megsérült vagy rosszul van – egészségügyi vészhelyzetet kezel
	A.4. Mobilitás	Eljut a múzeumba – településen kívüli közlekedés, vonattal
	A.5. Pénzkezelés	A jegy megvásárlása
	A.6. Szabadidő	Múzeumlátogatást, mint szabadidős tevékenységet ismeri
	A.7. Biztonság, balesetvédelem	A közlekedéssel kapcsolatos biztonsági előírásokat ismeri és betartja
B. Kommunikációs kompetenciák	B.1. Kommunikációs készségek	-
	B.2. Kommunikációs készségek alkalmazása társas helyzetekben	Köszön, majd elmondja a pénztárosnak, hogy mit szeretne

Felmérési területek		Részcélok
C. Szociális és interperszonális kompetenciák	C.1. Társas kapcsolatok	A múzeumban megfelelő társas viselkedés szükséges
	C.2. Jogok és kötelezettségek	-
	C.3. Életvezetés	-
D. Munkavégzéssel összefüggő és akadémikus kompetenciák	D.1. Általános ismeretek és tudás	Interneten tájékozódik a nyitva tartásról
	D.2. Munkavállalással kapcsolatos készségek	-
	D.3. Munkaviselkedés	-

3. ábra Példa az EKKiFeT II. pontjának kitöltésére

Felmérendő területek kijelölése

Jellemzően már ezen a ponton több felmérési és fejlesztési területet beazonosítottunk a részcélok megfogalmazásával. **Nem szükséges az összes terület felmérése egyszerre!** Azokat a területeket kell először feltérképeznünk, amelyek a személy számára fontos cél és részcélok eléréséhez elengedhetetlenül szükségesek.

A részcélok kitűzése után a felmérési területeket tovább kell vizsgálni és jelölni szükséges, hogy az eddig megjelölteken túl mely területek kulcsfontosságúak a támogatott lakhatásra való felkészítés során:

1. Az Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) eredményei alapján mely területeken önálló a személy és ebből adódóan a támogatása, felkészítése nem szükséges.
2. Milyen kockázatokat gyűjtöttünk össze a személyközpontú terv készítése során és ezek hogyan kapcsolódnak az eddigi szempontok szerint kijelölt felmérési területekhez.

Lehetséges, hogy lakónk jelenleg önálló az öltözködésben, de még nem utazott vonattal vagy nem járt még múzeumban. Ebben az esetben a mobilitás vagy a szabadidő lehetnek a cél eléréséhez szükséges fontosabb területek, míg az Interneten való önálló tájékozódás vagy a jegy megvásárlása csak hosszabb időtávon elérhető részcélok. Intézményi körülmények között lehet, hogy még soha nem volt lehetősége szendvicset csomagolni egy szabadidős programon való részvételhez. Az ételkészítés a támogatott lakhatásban lényeges, ideális esetben önállóan is végezhető tevékenység lesz. Ezért ezt a területet előbb mérjük fel és tervezünk hozzá beavatkozásokat, mint más területeket.

Az EKKiFeT III. pontjának (Áttekintő táblázat) segítségével **a felmérési területeket priorizálni és a felméréseket ütemezni kell.**

Az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT) készítése című fejezet részletesen kitöltött példát tartalmaz.

Készségek és képességek felmérése

A felmérés természetes élethelyzetben vagy mesterséges feladathelyzetben, megfigyeléssel történik a felméréndő területek, tevékenységek függvényében. **A felmérés eszköze a Készségleltár** (a módszertan II. kötete), mely a támogatott életvitel kialakításához és fenntartásához szorosan kapcsolódó kompetenciaterületeken belül alapkészségeket és részképességeket, valamint az ezekhez kapcsolt beavatkozásokat foglalja rendszerbe.

Példánkban az első rész cél a múzeumlátogatáshoz megfelelő ruházat kiválasztása. Ebben az esetben, amennyiben a lakó nem teljesen önálló az öltözködésben, az A.1. Önellátás területén belül az öltözködés megfigyelését szeretnénk elvégezni. Ezt akár természetes élethelyzetben is megtehetjük, a reggeli készülődés során megfigyelhetjük a területhez rendelt alapkészségeket (pl. ruháit felveszi, az időjárásnak vagy a helyzetnek megfelelő ruhát választja ki stb.). Amennyiben a ruha kiválasztása és felvétele során a lakó segítségre szorul, a részképességeket is értékeljük, megállapítva, hogy mely tevékenységekben igényel támogatást (pl. a ruhát előveszi, megfogja, de a gombokkal nehezen boldogul). Lehetséges, hogy az alkalomnak – múzeumlátogatásnak – megfelelő ruha kiválasztásáról nincs információnk. Ebben az esetben megteremthetjük a lehetőséget a megfigyelésre egy hasonló program szervezésével, vagy tervezhetünk beavatkozást: tanítsuk a lakónak, hogy milyen helyzetben milyen ruhát viseljen.

Az alapkészségeket részképességekre bontottuk, azaz egy alapkészséget több részképességből építettük fel. Az alapkészség kisebb egységekre, részképességekre bontása segít meghatározni, hogy egy-egy tevékenység milyen kisebb lépésekből, résztvékenységekből áll. Egy tevékenység helyes kivitelezése azt jelenti, hogy a személy rendelkezik az adott készséggel. Ha a személy nem tudja elvégezni önállóan a tevékenységet, abban az esetben a részképességeket kell vizsgálni, hogy az önálló tevékenység előmozdítása érdekében célzott beavatkozást végezhesen a szakember.

A Készségleltár segítséget nyújt természetes élethelyzetek megfigyeléséhez vagy mesterséges feladathelyzetek kialakításához. Az alapkészségek és részképességek tartalma, magyarázata segíti a megfelelő megfigyelési helyzet kiválasztását vagy kialakítását, melyek során a felsorolt alapkészségeket és részképességeket (megfigyelési szempontokat) szükséges értékelni. A megfigyelés eredményeit az ebben a kötetben található *Készségek és képességek felmérése* című fejezetben leírtaknak megfelelően szükséges rögzíteni.

A megfigyelés tervezéséhez, a tapasztalatok rögzítéséhez használjuk a Megfigyelési naplót és az adott terület(ek) Felmérő lapjait. **A felmérés során jelöljük meg a kockázatot jelentő tevékenységeket, helyzeteket vagy területeket. Ebben a szakaszban nem értékeljük, csak összegyűjtjük a kockázatokat.**

A felmérések eredményeit az Adatrögzítő rendszerben rögzítjük.

Kockázatkezelési terv

A felmérések során megjelölt potenciális kockázatokat az ebben a kötetben található *Kockázatok felmérése és kezelése* című fejezetben leírtak alapján **elemezzük és értékeljük**. A kockázatokat bekövetkezésük valószínűsége és a bekövetkezés esetén okozott hatásuk nagysága alapján osztályozzuk, súlyozzuk.

Azon kockázatok esetében, amelyek bekövetkezési valószínűségük és következményeik alapján szignifikánsnak tekinthetők, kockázatkezelési tervet készítünk. **A kockázatkezelési terv szerves része az EKKiFeT-nek**, felülvizsgálata azonban gyakoribb lehet, mint a teljes terv felülvizsgálata.

Lakónk esetében az ételkészítést (kés használata), az egészségügyi vészhelyzet kezelését (szól valakinek, ha rosszul lesz) és a közlekedést (önállóan nem tud tájékozódni, nem ismeri a környéket, valamint a közlekedési eszközöket, idegen emberektől nem kér segítséget) jelöltük kockázatos tevékenységnek. Az elemzés során úgy találtuk, hogy megfelelő gyakorlással a kenyérvágás és megkenés, a késsel való tevékenykedés kockázata minimalizálható. Ha véletlenül el is vágja az ujját, el tudja látni a sérülését, vagy segítséget tud hívni, és a baleset nem okoz maradandó károsodást. Ezzel a kockázattal nincs további teendők. Lakónk az általa ismert személyzetnek minden további nélkül jelzi, ha rosszul érzi magát, de idegen környezetben erre még nem volt példa. Rosszulléte esetén nagyobb baleset is érheti. Ebben az esetben kockázatkezelési tervet készítünk. Lakónk egyelőre nem közlekedik önállóan, ezzel a területtel a későbbiekben foglalkozunk.

Beavatkozások tervezése

Az eddig elvégzett felmérési és tervezési lépések szintézise, az eredmények és a tervezett beavatkozások rögzítése az Egyéni Komplex Kiváltási Fejlesztési Tervben (EKKiFeT) történik.

Korábban már megjelenítettük az EKKiFeT-ben a személyes célt és az ennek eléréséhez kapcsolható részcélokat a támogatott életvitelhez kapcsolódó területekhez rendelve.

A lakóval kapcsolatos adatok, információk és a felmérési eredmények birtokában most a tervben rögzítjük a fejlesztendő, beavatkozást igénylő alapkészségeket, részképességeket, melyekhez konkrét személyes és eszközös beavatkozásokat rendelünk. Fontos, hogy a beavatkozások tervezése az abban érintett szakemberekkel és résztvevőkkel közösen, teamben történjen. Így tudunk a beavatkozásokhoz felelősöket és határidőket is rendelni. A beavatkozások tervezéséhez segítséget nyújt a *Készségletár* című II. kötet, valamint a *Beavatkozások tervezése* című III. kötet.

A személy esetében a következő alapkészségeket és részképességeket szeretnénk beavatkozásokkal fejleszteni, önállóságát segítő technológiákkal támogatni: gombot, patentot, cipzárt használni; a helyzetnek, alkalomnak megfelelően választ ruhát.

Példák a beavatkozásra: Finommotorika fejlesztése. Gombolás gyakorlása. Gombokat, cipzárat mellőző ruhadarabok használata. Öltözékek összeállítása egyedül, majd önállóan. Különböző, pl. utcai, elegáns stb. ruhák külön tárolása. Fotók a megfelelő öltözékekről.

Az EKKiFeT a felmérési-tervezési folyamatot szintetizáló dokumentum. A terv mellékletei a személyközpontú terv, a készségfelmérés eredményei, valamint a kockázatkezelési tervek.

Felülvizsgálat

Az EKKiFeT-et javasolt négy-hathavonta áttekinteni és az elért eredményeket értékelni. Nem szükséges minden területre kiterjedő, újbóli felmérésen alapuló felülvizsgálatot végezni. A felülvizsgálatnak illeszkednie kell az EKKiFeT III. pontjában szereplő Áttekintő táblázatban megadott további felmérések időzítéséhez.

A terv **felülvizsgálata során meg kell vizsgálnunk, hogy a kijelölt személyközpontú cél maradéktalanul teljesült-e.** Amennyiben a cél teljesült, ez azt is jelenti, hogy a személyes beavatkozások és környezeti átalakítások hatékonyan megtörténtek, a szükséges eszközök beszerzésre kerültek. Ebben az esetben újakezdjük a felmérési és tervezési folyamatot: új célt választunk a személyközpontú tervezés segítségével.

Amennyiben a cél nem teljesült, meg kell vizsgálnunk, hogy ennek mi az oka. Amennyiben bizonyos részcélok teljesültek, a személy önállósága és kompetenciája nőtt, de még nem sikerült elérni a kijelölt célt, nem szükséges új célt választanunk. A beavatkozások vagy a felelősök és határidők módosításával tovább folytathatjuk a munkát. A korábban meghatározott célhoz újabb felmérési és fejlesztési területeket illeszthetünk, esetleg elindulhatunk a személyi támogatásoktól való függetlenebbé válás felé.

A javasolt folyamat, mely a legelső felmérési és tervezési ciklusban a fentiek szerint zajlik, a későbbiekben igény és szükség szerint változhat.

Az eszközrendszer alkalmazásának folyamatábrája

A folyamat lépéseihez szükséges előfeltételeket, eszközöket, a várt kimenetet és a kapcsolódó dokumentációs feladatokat foglalja össze a következő oldalon található folyamatábra.

Előfeltétel												
Kiváltásban érintett intézmény	50 óras továbbképzés	Intézményre szabott adatvédelmi szabályzat, adattörzítők és adatvédelmi felelős kijelölése	Személyközpontú tervezésről felelős kijelölése	Személyközpontú tervezésben részt vevők kijelölése	Személyes cél	EKISZ1 eredmények Egyéni kiváltási terv	Készségfelmérésre kijelölt területek	Készségfelmérések ütemezése	Felmérési és tervezési eredmények			
Lépés												
Felkészülés a módszertan alkalmazására	Adatvédelmi szabályzat véglegesítése	Lakó tájékoztatás, bevonása	Személyközpontú terv elkészítése	Személyes cél eléréséhez szükséges részecskék kijelölése	Készségfelmérés területeinek kijelölése	Megfigyelési helyzetek tervezése	Felmérések	Kockázatok jelölése	Felmérési eredmények rögzítése	Kockázatok elemzése és értékelése	Beavatkozások tervezése	
Eszköz												
50 óras továbbképzés	Adatvédelmi szabályzat minta	IFKT kommunikációs moduljai, adatkezelési hozzájárulás minta, adatvédelmi szabályzat és könnyen érthető változat	MAPS és egyéb javasolt eszközök	Módszertan (I. kötet) Készségfeltár (II. kötet)	Adattörzítő rendszer	Módszertan (I. kötet) Készségfeltár (II. kötet)	Módszertan (I. kötet) Készségfeltár (II. kötet)	Módszertan (I. kötet) Készségfeltár (II. kötet)	Módszertan (I. kötet)	Készségfeltár (II. kötet)	Beavatkozások tervezése (III. kötet)	
Eredmény												
A módszertan alkalmazására felkészült munkatársak	Intézményre szabott adatvédelmi szabályzat, adattörzítők és adatvédelmi felelős kijelölése	A felmérésben tervezésben való részvevőre felkészült lakók	Személyes cél	Részecskék	Beavatkozást nem igénylő területek megjelölése	Kockázatos területek megjelölése	Készségfelmérésre kijelölt (kulcs) területek	Készségfelmérések ütemezése	Készségprofil	Kockázatok listája	Kijelölt kockázatok	Beavatkozások
Dokumentáció												
Igazolás a továbbképzés elvégzéséről	Intézményre szabott adatvédelmi szabályzat, titoktartási nyilatkozatok	Lakó adatkezelési hozzájárulása	Személyközpontú terv	EKKiFeT I. táblázat	Kockázatos területek megjelölése	Beavatkozást nem igénylő területek megjelölése	Készségfelmérések ütemezése	Felmérő lapok	Megfigyelési napló	Adattörzítő rendszerben készségi profil	Kockázati kezelési terv	EKKiFeT IV-V. táblázat
ELŐKÉSZÍTÉS		SZEMÉLYKÖZPONTÚ TERVEZÉS		EKKiFeT III. PONT			KÉSZSÉGFELMÉRÉS			EKKiFeT IV-VIII. PONT, KOCKÁZATKEZELÉSI TERV(ÉK)		

AZ INTÉZMÉNYI FÉRŐHELY KIVÁLTÁSHOZ ÉS A TÁMOGATOTT LAKHATÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ FELMÉRÉSI ÉS TERVEZÉSI MÓDSZEREK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Az egyes, intézményi férőhely kiváltáshoz kapcsolódó felmérési eszközök folyamatban betöltött helye, célja és tartalma más és más, eltérő pontokon kapcsolódnak a kiváltás folyamatához: 1. kiváltási projekt előkészítése – 2. projekt megvalósítása – 3. költözés és támogatott lakhatás igénybe vétele.

A több felmérésen és tervezésen alapuló komplex rendszer, amely tartalmazza az Intézményi Férőhely Kiváltási Terv (IFKT) részeként elkészülő Egyéni kiváltási szükségletfelmérést (EKISz1), valamint a jogszabályban meghatározott Komplex támogatási szükségletmérést (TSZA), az EKISz2-EKKiFeT módszer használatával teljesebbé válik, biztosítva, hogy valóban az egyén szükségleteihez igazított, életminőségét javító, közösségi részvételt támogató, a támogatott életvitel alapelveit figyelembe vevő és a támogatott lakhatás szabályozásához igazodó szolgáltatástervezés valósuljon meg.

Az **EKISz1** elsősorban az Intézményi Férőhely Kiváltási Tervek elkészítéséhez szükséges adatokat és információkat gyűjti össze a lakóról. Legfőbb célja az aktuális állapot és beavatkozási, illetve szolgáltatási struktúra feltárása, valamint a támogató környezet bemutatása.

A **TSZA** a támogatott lakhatásba költözés idején ad információkat a lakó aktuális, valós támogatási szükségleteiről, valamint jövőbeli elképzeléseiről, terveiről. Célja az egyéni szolgáltatási terv elkészítéséhez szükséges egyedi információk biztosítása. Életterületenként elemzi és jeleníti meg a szükségleteket, melyeket szociális szolgáltatási elemekkel kapcsol össze.

Az EKISz1 és TSZA felmérések nem célozzák az egyéni képességek, készségek feltárását, ezért fejlesztési, beavatkozási pontokat sem jelenítenek meg. A támogatott életvitelhez szükséges kompetenciákat és fejlesztési-felkészítési igényt az **EKISz2** vizsgálja.

A lakóra vonatkozó adatok, információk összegyűjtésével, az IFKT és az EKISz1 eredményeinek felhasználásával, valamint az EKISz2 alapján készíthető el az **Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv** (EKKiFeT). A terv pontos képet ad arról, hogy mi történjen a személlyel a támogatott lakhatásba költözésig, milyen beavatkozások, felkészítések szükségesek a minél önállóbb életvezetéshez, a támogatott életvitel megvalósításához.

EKISz1

EKISz2

TSZA

Az IFKT elkészítése, a kiváltási projekt megtervezése

A kiváltási folyamat megvalósítása során

A támogatott lakhatásba költözést megelőzően

A pályázat megírása és a kiváltási terv elkészítése a cél

Felkészítés a közösségi életvitelre. Felmérés - tervezés - nyomonkövetés

Az egyéni beavatkozási szükségletek felmérése és az egyéni szolgáltatási terv elkészítése a cél

Pillanatfelvétel az aktuális állapotról és szolgáltatási szükségletekről

Folyamatjellegű. Felmér - tervez és tanít

Pillanatfelvétel az aktuális állapotról és szolgáltatási szükségletekről
Jogszámban előírt időközönként.

4. ábra Támogatott lakhatáshoz kapcsolódó felmérő eszközök jellemzői (saját szerkesztés)

Az EKISz2-EKKiFeT eszközrendszer az egyéni fejlődés érdekében a támogatott életvitelhez szorosan kapcsolódó kompetenciaterületeken készségeket és képességeket, megfigyelési szempontokat, valamint lehetséges fejlesztési és beavatkozási stratégiákat, eszközöket határoz meg, így a felkészülési folyamathoz szükséges lépéseket és viszonyítási pontokat is láthatóvá teszi a szakember és az érintett személy számára.

A módszer alkalmazása kifejezetten folyamatjellegű és ciklikus, ebből adódóan alkalmas arra, hogy a felkészítést kísérje lépésről lépésre, valamint segítségével azokkal a célokkal és területekkel foglalkozzon a szakember, amelyek prioritást jelentenek a támogatott lakhatásba költöző személy számára és illeszkednek az intézményi tervekhez is.

A módszer alkalmazása folyamatjellegéből adódóan hidat teremthet a nagyintézményi ellátás és a közösségi életvitel között, oly módon, hogy hatékony segítséget biztosít az egyéni fejlesztési és tanulási folyamatokhoz.

A módszer a támogatott életvitelre való felkészítést segíti, azonban használata ideális esetben nem fejeződik be a támogatott lakhatásba való költözéssel, hanem újabb célok és prioritások kijelölése mellett alkalmas arra, hogy a támogatott életvitelhez szükséges készségek és képességek fejlesztését és fejlődését hosszú távon irányítsa és kövesse.

A továbbiakban tekintsük át részletesebben az egyes módszereket.

Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1)

Az EKISz1 célja

A kiváltásra pályázni szándékozó intézményeknek, valamint az 50 fő engedélyezett férőhely feletti létszámú, tartós bentlakást nyújtó ápoló-gondozó otthonoknak részletes szakmai tervet kell készíteniük. Az IFKT módszertan ehhez nyújt gyakorlati segítséget. Az IFKT módszertani útmutató tartalmazza azokat a kulcsterületeket, amelyekkel a kiváltás tervezése során minden intézménynek számolnia szükséges. Ezek a területek a következők:

- a lakók igényeinek és szükségleteinek megfelelő szolgáltatások;
- a humánerőforrás,
- a közösségi életvitelt meghatározó szolgáltatások feltérképezése és felépítése;
- az ingatlanok kiválasztásának szempontjai;
- a kiváltáshoz szükséges kommunikációs stratégia, és
- a mindezt átfogó költségvetés-tervezés.

Az EKISz1 szisztematikusan összegyűjti a nagylétszámú bentlakásos intézményben élő személyekről rendelkezésre álló alapvető adatokat. Feltérképezi a felmérés idején biztosított szolgáltatási struktúrát és a személy jövőbeli elképzeléseit, a támogatott lakhatással kapcsolatos preferenciáit. A felmérés személyenként készül, az összesített adatok az intézményi szintű tervezést segítik. A felmérés a kiváltási folyamat tervezésekor releváns szempontok mentén rendszerezi az – elsősorban a meglévő intézményi dokumentumokból és segítői beszámolókból rendelkezésre álló – adatokat, információkat.

Az EKISz1 időzítése

A felmérést a kiváltási folyamat elején, a kiváltás tervezésekor kell elkészíteni. Az eredmények az IFKT módszertanban megadott többi terület (humánerőforrás, szolgáltatási környezet, tervezett ingatlanok stb.) feltérképezésével együttesen határozzák meg a kiváltási folyamat tervezésének fő sarokpontjait.

Az EKISz1 eszközzrendszere, módszere

A módszer egy kérdőívet és egy rövid interjút tartalmaz. Az IFKT módszertanban meghatározott felmérési eszközökhöz kapcsolódik egy Excel adatbázis¹⁰, amelyben az adatok rögzítése lehetséges. Így az egyéni adatok összegezhetők, illetve az egyes területeken felvett adatok felmérési modulonként összekapcsolhatóak.

Az EKISz1 a következő területeken gyűjt adatokat a lakórol:

- személyes adatok;
- jelenlegi szolgáltatási struktúra;

¹⁰ Excel adatbázis: a módszertani fejlesztés során előre megtervezett és előkészített Excel adatgyűjtő űrlapok segítségével feltölthető táblázatok, melyek célja, hogy az egyes felmérésekben kapott eredményeket rögzítse, összesítse, illetve a tervezés egészét tekintve egységes és/vagy egymással összevethető, összekapcsolható tervezési adatokat tároljon.

- jövőbeli tervek.

A már meglévő, rendelkezésre álló adatok összegyűjtése, strukturálása és az Excel adatbázisba való feltöltése révén egy olyan komplex tervezési segítséget kapunk, amely képes a kritikus pontokat – lakók, humánerőforrás, szolgáltatások és ingatlanok – összekapcsolni, erőforrás tervezésben és elosztásban segíteni az intézményt.

Az EKISZ1 felmérést végző személy

A felmérést – egynapos felkészítés után – az érintett intézmény munkatársa, a Belső szakmai team lakók felméréséért felelős tagja végzi.

A felmérés során a dokumentumelemzésbe, a személyes adatok összegyűjtésébe és a jelenlegi szolgáltatási struktúra feltérképezésébe nem szükséges bevonni a lakót. Ugyanakkor szükséges őt minden esetben a kiváltással és a felméréssel kapcsolatosan tájékoztatni, valamint a jövőjével és a terveivel kapcsolatban megkérdezni.

Az eredmények felhasználása

Az eredmények alapján minden lakó számára Egyéni kiváltási terv készül, amely egyedi információkat tartalmaz a kiváltás megtervezéséhez. Az egyéni felmérési eredmények Excel adatbázisban történő összesítésének segítségével kimutatások, statisztikai adatok nyerhetők az intézményi szintű tervezés megkönnyítése érdekében.

Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletfelmérés (EKISz2) és Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT)

Az EKISz2 célja

Az EKISz2 a támogatott életvitelhez szükséges képességstruktúrát és fejlesztési igényt vizsgálja. Célja a szolgáltatást igénybe vevő személyek önálló életviteli és önellátási képességeinek, kompetenciáinak, valamint a foglalkoztathatóság és a foglalkozási rehabilitációs szükségletek munkavégzés és feladatellátás közben történő felmérése. A kiváltásra való felkészülés során célja, hogy segítse a támogatott lakhatásba költöző személy egyéni céljainak meghatározását és az ehhez szükséges felkészítés, készségfejlesztés és egyéb beavatkozások tervezését.

Az EKISz2 a költözést követően a támogatott lakhatásban élő személy fejlődésének nyomon követésére, további fejlesztési célok és irányok, valamint beavatkozások meghatározására alkalmas.

Az EKISz2 időzítése

Az EKISz2 az intézményi férőhely kiváltás megvalósítási szakaszában, a támogatott lakhatásba való kiköltözésig tartó felkészítés során, illetve a kiköltözést követően, támogatott lakhatásban is folyamatosan használható.

Az EKISz2 eszközrendszere, módszere

A felmérést személyközpontú tervezés alapozza meg annak érdekében, hogy az érintett személyes céljához és a támogatott életvitelhez szükséges kulcsterületekhez kapcsolódjanak a felmérések és beavatkozások. A személyközpontú tervezés eszközeként a MAPS/TÉRKÉPEK használata javasolt, mely egy vagy több ülés során készíthető el.

Az önálló életvitelhez szükséges készségek és képességek felmérése természetes élethelyzetben vagy mesterséges feladathelyzetben, megfigyeléssel történik a felméréendő területek, tevékenységek függvényében. A felmérés eszköze a Készségletár, mely strukturáltan tartalmazza a támogatott életvitelhez kapcsolódó kompetenciaterületeket, ezeken belül pedig alapkészségeket és részképességeket.

Az eredmények összegzése Adatrögzítő rendszerben történik, melybe az EKISz1 eredményeit is importálni lehet. EKISz1 hiányában újonnan szükséges rögzíteni a rendszerben a lakóval kapcsolatos alapvető adatokat és információkat.

Az EKISz2 felmérést végző személy

A felmérést – a módszertan alkalmazására felkészítő 50 órás továbbképzést¹¹ követően – az intézmény munkatársa, a Belső szakmai team lakók felméréséért felelős tagja, a lakó egyéni kiváltási felelőse koordinálja. A későbbiekben ő lehet a lakó esetfelelőse. Javasolt, hogy ez a személy a kiváltási folyamat során végig ugyanaz legyen, ezzel növelve a lakók biztonságérzetét a szervezeti átalakulás, költözés megterhelő időszakában.

Az EKKiFeT elkészítése, az EKISz2 eredmények felhasználása

A lakóra vonatkozó adatok, információk összegyűjtésével, az IFKT és az EKISz1 eredményeinek felhasználásával, valamint az EKISz2 alapján készül el az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT). Az EKKiFeT-ben meghatározásra kerülnek a személy jelenlegi készségei, kompetenciái, prioritásai, céljai és vágyai, és az ezek eléréséhez, a támogatott életvitel kialakításához szükséges személyes és eszközös beavatkozások. A terv ezen kívül tartalmazza a kockázatkezelési tervet, mely a kockázatot jelentő élethelyzetekben történő adekvát beavatkozásokat tartalmazza.

Az IFKT keretében készült EKISz1, valamint az EKISz2 egymásra épül, közös adatbázist generál, együtt alkotják a Komplex kiváltási szükségletfelmérést. A Komplex kiváltási szükségletfelmérésben összegyűjtött adatok, információk, valamint az ezen alapuló EKKiFeT a későbbiekben felhasználhatók egyéni gondozási/fejlesztési vagy szolgáltatási tervek készítéséhez.

¹¹ Komplex kiváltási szükségletfelmérést végző munkatársak szakmai felkészítése, engedélyszám: T-05-037/2017, KézenFogva Alapítvány

Komplex támogatási szükségletmérés (TSZA)

A TSZA célja

2013. VIII. 1-től hatályos az 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló azon rendelkezése, amely a támogatott lakhatás igénybevételének feltételeként írja elő a Komplex támogatási szükségletmérés (TSZA) elvégzését. A Komplex támogatási szükségletmérés adatlapjának kitöltését követően a felmérés eredményét a rendelet 14. számú melléklete szerint kell dokumentálni.

A Komplex támogatási szükségletmérés célja, hogy a támogatott lakhatás szolgáltatás igénybevevőjének aktuális szükségleteiről, a szükségleteket befolyásoló fontosabb szociodemográfiai és egészségügyi tényezőkről, a személy számára elérhető természetes és professzionális támogatói hálóról, valamint a környezeti adaptációs szükségletekről képet adjon. Célja a támogatási és beavatkozási szükségletek több szempontú, átgondolt felderítése, amely alapján a támogatási igényre reagáló egyéni szolgáltatási terv készíthető.

A TSZA időzítése

A felmérést a támogatott lakhatásba költözést megelőzően kell elkészíteni, majd ezt követően 1,5 év után, később pedig 3 évente kötelező a felülvizsgálata. A támogatási szükségletek megváltozása a jogszabályban meghatározott időpontokon kívüli felmérést tesz szükségessé.

A TSZA eszközrendszere, módszere

A Komplex támogatási szükségletmérő eszköz a támogatási, beavatkozási szükségletek intenzitásának, típusának és mértékének meghatározására kérdőívet és interjút használ, továbbá Összegző lapot az eredmények feltüntetésére.

Az interjú a főbb életterületeket érinti tematikusan, amelynek fókuszja elsősorban a kliens számára fontos életterületek megjelölése, és a vágyak, elképzelések felderítése.

A kérdőív nyolc fő területen vizsgálja a kliens támogatási szükségleteinek típusát, intenzitását, gyakoriságát és a támogatások forrását. Ezen kívül rögzítésre kerülnek a személy kommunikációs és viselkedéses szükségletei, esetleges viselkedéses problémák és kockázati tényezők.

A TSZA felmérést végző személyek köre

Az intézmény jelzésére a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság külső szakértőt jelöl ki, akinek feladata a felmérés vezetése és dokumentálása. A felmérésben részt vesz az igénybevevő és az igénybevevőn kívül az a team is, akik az igénybevevő természetes támogatóiból és az intézményi szakemberekből állnak.

A kiváltási projektek eredményeként létrejövő támogatott lakhatási szolgáltatás esetében a felmérést az intézmény vezetője végzi el a költözést megelőzően. Ebben az esetben már nem szükséges külső személy bevonása a felmérésbe. A jogviszony folyamatos, igénybevételi jogosultságot nem érint a felmérés eredménye. A továbbiakban a jogszabály szerinti

időközönként a kijelölt felmérő személyek fogják végezni a felmérést ezekben az intézményekben is.

Az eredmények felhasználása

A felmérés eredményeként elkészülő Összegző lapon (1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet 14. sz. melléklete) az egyes életterületeken mutatkozó támogatási szükségletek kielégítését biztosító szociális szolgáltatási elemek kerülnek meghatározásra. A működtető ez alapján határozza meg a szükséges szociális alap-, és szakellátásokat, majd ezt követően készíti el a támogatott lakhatást biztosító intézmény az egyéni szolgáltatási tervet az intézmény szakmai szabályozó dokumentumaival összhangban.

SZEMÉLYKÖZPONTÚ MEGKÖZELÍTÉS ÉS A SZEMÉLYKÖZPONTÚ TERV ELKÉSZÍTÉSE

Egy olyan társadalomról álmodunk, ahol...

7. ábra Fogyatékos személyek esélyegyenlősége (saját szerkesztés)

A személyközpontú tervezés nem elsősorban egy új és színes módja az egyéni tervezésnek, hanem egy megközelítés, elengedhetetlen elmozdulás a „személyek számára tervezett szolgáltatásokról” a „személyek által tervezett szolgáltatások” felé.

A támogatott lakhatás szolgáltatásainak a személyt középpontba helyezve és őt saját életének alakulását illetően teljesen felhatalmazva kell történnie. A nagylétszámú intézményi elhelyezéssel szemben a kisebb, jellemzően 6-12 fős támogatott lakhatás struktúrája elősegíti a személyközpontú gondolkodást, de könnyű úgy tekinteni rá, mint kisebb intézményre, hisz végeredményben itt is egy csoport számára történik a lakhatás és a szolgáltatások biztosítása. Az együtt élő személyek száma miatt gyakran azt látjuk, hogy a szolgáltatások tervezése és szervezése hasonló korlátozásokat eredményez a személyek életében, mint a nagylétszámú intézményekben. A személyközpontú megközelítés segít abban, hogy ezt el tudjuk kerülni.

A közösségi életvitel a közösséget alkotó személyek tiszteletére épít, s nem keverhető össze az intézményi működéssel. A közösségi életvitel alapja, hogy megismerjük, tiszteljük és támogatjuk minden egyes személy egyediségét. Az egyediség tisztelete a központi szervező elve a személyközpontú működésnek, s így a közösségi lakhatási szolgáltatásoknak.

Az egyediség elismerésének és kifejezésének, a személyközpontú munkának több eleme van, amelyet a szolgáltatást igénybe vevő személyek szemszögéből fogalmazunk meg:

- **„A támogatott lakhatás valódi otthonot jelent számomra.”** A személyek számára fontos, hogy olyan lakásokban, otthonokban élhessenek, amelyeket ők választottak, és amelyek a legjobban illeszkednek aktuális élethelyzetükhöz, elképzeléseikhez, vágyaikhoz, és ahol a legtöbbször meg tudják élni képességeik maximumát.

- „A megfelelő mennyiségű és minőségű támogatást kapom meg ahhoz, hogy önállóan éljek.” A szolgáltatásoknak a nap 24 órájában, az egyéni szükségleteknek megfelelően rendelkezésre kell állniuk. Olyan szolgáltatások bevonása szükséges, amelyek erőforrásai elégségesek és jó színvonalúak, amelyek által rugalmas és az egyéni szükségleteket középpontba helyező támogatást tudunk biztosítani.
- „Saját döntéseket hozok és az életem alakulását magam irányítom.” A támogatásban részesülő személynek joga van ahhoz, hogy az életének alakulásáról, az ehhez igényelt támogatásokról döntsön. Amennyiben szükséges, segíteni kell a döntéshozatali folyamatot. A döntéshozatali folyamatnak megalapozottnak és befolyásolás mentesnek kell lennie. A támogatott döntéshozatal eszközeit és módszerét alkalmazva kell a döntéseket támogatni, ez magában hordozza a döntések meghozatalában való fejlődés lehetőségét is.
- „Támogatnak személyes céljaim és vágyaim kiteljesítésében és elérésében.” A felmérés és tervezés középpontjába a személy által vágyott és általa jónak tartott élet körülményeinek, az álmoknak, személyes céloknak feltárása kerül. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, szükség van a beavatkozási, és egyes esetekben fejlesztési célok meghatározására is, de a beavatkozásoknak a személyes célok elérését kell szolgálniuk.
- „Kapcsolataim vannak, amelyek a saját választásaimon alapulnak.” A közösségi életben való részvételre, a személyes kapcsolatok ápolására, a személyes érdeklődésnek megfelelő kisközösséghez való kapcsolódásra kiemelt figyelmet kell fordítani. Különösen igaz ez elzárt és belterjes közösségi kapcsolatokkal rendelkező, nagylétszámú intézményekből kiköltöző személyek esetében. Soha nem szabad elfelejteni, hogy esetükben nincsenek vagy nagyon töredékesek a társadalmi kapcsolatok, ezért azokat intenzívebben kell segíteni és erősíteni. Színes és biztonságos közösségi kapcsolatok hiányában elmagányosodnak és védtelenné válnak a társadalomban.
- „A közösség teljes értékű tagja vagyok.” A társadalmi részvétel fontos eleme, hogy az érintettek változatos közösségi és társadalmi szerepeket tölthessenek be személyes igényeiknek és vágyaiknak megfelelően. Leihessenek dolgozó emberek; a közösségi közlekedés használói; boltba, moziba, színházba járó polgárok; párkapcsolatban élő és családot alapító felnőttek.

SZEMÉLYKÖZPONTÚ MUNKA - MIT NEM ÉRTÜNK ÉS MIT ÉRTÜNK KÖVETKEZETESEN FÉLRE?

»A munkánk során már alkalmazzuk a személyközpontú megközelítést.«

Személyközpontú megközelítés, illetve tervezés alatt számos különböző, felmérést segítő módszert és tervezési eszközt érthetünk. A folyamat azonban nem ezeknek a használatától lesz személyközpontú, hanem a megközelítés megértésétől és elkötelezett alkalmazásától. Ha személyközpontú munka alatt csak annyit értünk, hogy: „A kliens most is a tervezési team tagja.”, akkor ez bár helyes gyakorlatnak tekinthető, de önmagában kevés.

A személyközpontú megközelítéshez az alábbi 4 alapfeltételnek együttesen kell érvényesülnie ahhoz, hogy bátran azt állíthassuk, a személyközpontúság a mindennapi munkában megjelenik:

- A személy áll a tervezés középpontjában és ő, illetve a hozzá közel állók azok, akik a személy életének alakulását meghatározzák. A közös munka során a következő kérdésekkel dolgozunk: „Ki is ez a személy valójában?”; „Milyen lehetőségek segíthetik őt abban, hogy személyisége kibontakozzon, és pozitív irányban fejlődjön?”
- A személyközpontú tervezésnek, illetve a változásnak részese a közösség is. Bevonódásuk a személy támogatásába erősíti a közösségi élményt, a támogatásban részesülő személy a közösség tagjaként jelenik meg, amellyel formálja a közösség tagjainak attitűdjét.
- A személyközpontú tervezés cselekvésen keresztüli tanulást jelent mindenki számára. Közös tanulás és fejlődés, a támogatott személy jobb megértése, közös cselekvés és a támogatói szerep kiteljesítése együttesen jellemzi. Amennyiben jól alkalmazzuk, alapjaiban változtathatjuk meg a szolgáltatásnyújtás módját.
- A személyközpontú tervezés során tiszteljük és elismerjük a személy méltóságát és elfogadjuk őt olyannak, amilyen. A személyközpontú terv nem a személy megjavításán dolgozik, hanem a személy életlehetőségeinek a kiteljesítésén.

»A személyközpontú tervezés az, amikor megkérdezzük, hogy mit szeretne a kliens.«

Ez lényeges a munkánk során, de önmagában ezzel nem helyezzük a személyt az életének középpontjába. Nem jelenti azt, hogy ő irányítja az életét vagy akár a tervezés folyamatát. A „Mit szeretnél?” kérdésre sokszor nem fogjuk megkapni a választ, hisz adott esetben olyan emberekkel dolgozunk, akik egész életükben elzártan, választási lehetőségektől és döntési helyzetektől megfosztottan élték az életüket. Esetükben nem számíthatunk arra, hogy olyan tapasztalataik vannak, amelyek alapján megvalósítható álmokat fogalmaznának meg. Hozzá vannak szokva, hogy helyettük és felettük döntenek, számukra félelmetes és szorongató lehet egy olyan helyzet, amelyben most önállóan kellene döntéseket hozniuk, amely döntésekért el is várjuk majd, hogy felelősséget vállaljanak.

A személyközpontú tervezés egy elkötelezett, gondos csapat munkájának az eredménye, ahol a csapat tagjai a személlyel együtt gondolkoznak, álmodoznak és terveznek, együtt találják és határozzák meg életének értelmét, közösségben való helyét, hozzásegítik őt egy, számára hasznos élet kialakításához. Ehhez a beszélgetések során a felszín mögé kell nézni, feltételezéseket kell alkotni, lehetőségeket kell megvilágítani, vágyakat és álmokat kell ébreszteni.

Soha ne feledjük, hogy ez a beszélgetés nem pusztán szavakkal zajlik. A személyközpontú tervezést hozzáférhetővé kell tenni súlyosan, halmozottan sérült, vagy kommunikációs akadályozottsággal, komoly kognitív megértési problémákkal küzdő személyek számára is. Használjunk a tervezési folyamat során képeket, videó filmeket, támaszkodjunk a támogatói kör tapasztalataira és legyünk nagyon figyelmesek az apróságokra.

»A személyközpontú tervezés egy új eszköz, amely a multidiszciplináris team munkáját segíti.«

Amikor személyközpontú tervezésről beszélünk, számos alkalommal említésre kerül, hogy ez a munka teamben zajlik. Ez nem jelenti azonban azt, hogy ennek egy ugyanolyan, szokásosan unalmas, és sokszor már csak a formáság miatt megtartott stábülésnek kell lennie, mint amihez hozzászoktunk.

A tervezés során valóban csapatban dolgozunk, és itt a közös munkán van a hangsúly. A személyközpontú tervezés kreatív, alkotó tevékenység. Ennek az alkotó folyamatnak bárki a résztvevője lehet, aki fontos a személy számára, és akinek a személy fontos. Pusztán munkaköre, hivatali feladata miatt ne ültessünk a felmérési és tervezési csapatba senkit. Azokban az esetekben, amikor korlátozott megértési és részvételi képességgel rendelkező személlyel készítünk tervet, még kiemelkedőbben kell ügyelnünk arra, hogy a személy érezze, hogy vele és az ő érdekében dolgozunk együtt.

»A személyközpontú tervezés csak a személyről szól és nem szükséges szervezeti változások bevezetése.«

Sokan vettek már részt tervezési folyamatokban, amelyek kreatívak, izgalmasak és inspirálóak voltak. Bizonyára ezeknek a folyamatoknak a vége ígéretes tervek sokasága lett, amelyek most fiókok mélyén fekszenek.

A személyközpontú tervezésnek valóban egy folyamatnak kell lennie és újra és újra vissza kell térnünk a tervhez, értékelni szükséges a tevékenységeket, kritikusan figyelni kell, hogy valóban egy közösségbe ágyazott egyéni élet megvalósulását segítik-e.

A személyközpontú terv értékelése, és az abból levont tanulságok szervezeti változásokat is indukálhatnak. Amennyiben a személy számára megfelelő és valódi közösségi életvitel megvalósulása újra és újra ugyanolyan akadályokba ütközik, ráadásul ez több lakó esetében is megjelenik, akkor mindenképpen értékelni kell a szervezeti működést és kultúrát. Tegyük fel, hogy az önálló közlekedés elsajátítása több lakó esetében is célként fogalmazódott meg, azonban több felülvizsgálat során is azt tapasztalják, hogy lényeges előrelépés nem történt. Tételezzük fel, hogy a célkijelölés reális és a készségszintnek megfelelő volt, állapotromlás pedig nem következett be az érintett lakók esetében. Érdekes ebben az esetben megvizsgálni, hogy kinek a feladata a közlekedés tanítása; akinek ez a feladata, rendelkezik-e a megfelelő ismeretekkel; van-e valamilyen akadályozó tényező a lakók napirendjének szervezése során; a feladattal megbízott munkatárs attitűdje megfelelő-e és nem áll-e túlfeltés, túlgondozás az eredmények elérésének hiánya mögött; támogató-e a többi segítő ezen a területen; biztosítanak-e kellő időt a felkészülésre; rendelkezésre áll-e a megfelelő számú személyzet a feladat megoldásához.

Szervezeti változásokat kapacitásbővítéssel-, és fejlesztéssel lehet elérni, ezek lehetnek: létszámbővítés, továbbképzés, szupervízió, esetmegbeszélő csoportok biztosítása; mentorálás; munkakörök átszervezése; új munkakörök kialakítása; feladatok átszervezése stb.

A SZEMÉLYKÖZPONTÚ MEGKÖZELÍTÉS ÉS TERVEZÉS GYAKORLATI ALKALMAZÁSA

A EKISz2-EKKiFeT módszer alkalmazásának első és kiemelt lépése a személyközpontú terv elkészítése, ugyanakkor a támogatott életvitel teljes tervezési és fejlesztési folyamata során a személyközpontú megközelítés képviselése szükséges. A személyközpontú terv készítésekor az egyéni élethelyzet megértése, a személy egyéni céljainak megfogalmazása, valamint a személyes célok eléréséhez szükséges lépések megtervezése történik. Az alkalmazott módszerek mellett az alkalmazás során képviselt attitűdnek is személyközpontúnak kell lennie.

A személyközpontú terv elkészítése azért a folyamat kezdő lépése, mert:

- a személy bevonódása, a személy motivációja és a közös munka ezen keresztül alapozódik meg (akkor is alapozásnak tekinthető, ha a személlyel már van munkakapcsolat, mivel új megközelítéssel kezdünk el dolgozni);
- a személyközpontú tervezés folyamata során a személy kijelöl egy olyan célt, amely érdekében tevékenykedni tud;
- a személyközpontú tervezés eredményeként megfogalmazódó cél és annak érdekében tett lépések, tevékenységek információt adnak a felmérésre kerülő területek vonatkozásában;
- a személyközpontú tervezés az egyéni támogatási szükségletek, valamint az egyéni kompetenciaszint mértékétől függetlenül, minden személy esetében használható és egyéni eredménnyel jár.

A személyközpontú terv csak a személyközpontú megközelítés alkalmazásával és gyakorlatba ültetésével lehetséges. A tervezés eszközei közvetítik és segítik a személyközpontú megközelítés gyakorlati megvalósítását, miközben a szakmai fejlődést a megközelítés megértése és irányelvként való elfogadása garantálja.

A felmérés és a támogatott lakhatásra való felkészítés, illetve az önállóság fejlesztésének folyamatában a személyközpontú terv lesz minden további beavatkozás, felkészítés, fejlesztés alapja. Ez a terv a személy sajátja, ezért a tárolását is bízunk a személyre, támogassuk abban, hogy legyen számára mindig elérhető, látható helyen. A felmérési-tervezési folyamat adminisztrációja és további lépések érdekében készítsünk belőle másolatot.

A módszertan a személyközpontú tervezés eszközeként a MAPS/TÉRKÉPEK¹² alkalmazását javasolja (a módszer részletes bemutatása a későbbiekben olvasható), ezt mindenképpen készítsük el. Emellett specifikus, egy-egy problémakörre vagy életterületre, tevékenységre vonatkozóan is bemutatunk személyközpontú tervezési eszközöket, ezek alkalmazása egy-egy szempont részletesebb feltárását és a mélyebb tervezési munkát teszi lehetővé.

¹² A MAPS megalkotói John O'Brien, Marsha Forest, Jack Pearpoint, Judith Snow és David Hasbury. További információk: <http://trainingpack.personcentredplanning.eu/index.php/en/map-and-path/maps>

A személyközpontú terv elkészítésének előkészítése

A személyközpontú tervezés megvalósításának előfeltétele, hogy a lakó, a hozzátartozók és a személy természetes támogatói, valamint a szakemberek is kellő mennyiségű és mélységű információval rendelkeznek a kiváltási folyamattal, valamint a támogatott életvitellel kapcsolatban. Az Intézményi Férőhely Kiváltási Terv módszertan (IFKT) általános, bevezető fejezetei, valamint kommunikációs moduljai¹³ ehhez jelentős segítséget nyújtanak.

Csak úgy lehetséges a lakóval a támogatott életvitellel kapcsolatos tervekről, elképzelésekről beszélni, majd a felkészülést megkezdeni, ha tudással és információval rendelkezik azzal kapcsolatban, hogy néhány éven belül milyen jelentős változások fognak bekövetkezni az életében. Minimálisan a „mi fog történni”, „miért lesz nekem jobb”, „mi lesz a különbség a mostani életemhez képest” témaköröket érintve biztosítson az intézmény kellő mennyiségű információt a lakó számára ahhoz, hogy a lakó együttműködése megalapozott lehessen a folyamatban. Természetesen minden esetben alkalmazkodni kell a személy kommunikációs szükségleteihez, megértési szintjéhez, és törekedni kell arra, hogy a szükséges, de elégséges mennyiségű információval rendelkezzen.

A tervezésben részt vevő személyek

A személyközpontú terv alkalmazását az IFKT módszertanban meghatározott Belső szakmai team lakók felméréseért felelős tagja, a lakó egyéni kiváltási felelőse irányítja. A személyközpontú tervet mindig teamben készítsük el, a teamnek pedig legyen minden esetben tagja a lakó is.

A személyközpontú tervezés folyamatában részt vevő személyek:

- a lakó (vagy proxy személy);
- egyéni kiváltási felelős;
- a lakót támogató szakemberek (kiválasztásuk és bevonásuk illeszkedjen a kliens igényeihez, szükségleteihez);
- a lakó természetes támogatói (lehet családtag, élettárs, nagyon közeli barát stb.);
- szerepek, amelyeket az ülés során biztosítani kell: jegyzetelő, időfelelős.

Amennyiben a lakó kommunikációja bármilyen oknál fogva akadályozott, kiemelten fontos, hogy jelen legyen legalább egy olyan természetes támogató, aki a lakót jól ismeri, kommunikációs jelzéseit megfelelőképpen tudja értelmezni, ilyen formában „közvetítő” szerepet tölthet be a teljes folyamatban. Azok a lakók, akik súlyosan akadályozottak kommunikációjukban, kognitív funkciójukban, szintén aktív résztvevői kell, hogy legyenek a terv elkészítésének. Ebben a helyzetben is elengedhetetlen, hogy a személyközpontú terv róla szóljon, az övé legyen, az ő vágyai, céljai szerepeljenek benne. A lakó számára fontos

¹³ Intézményi Férőhely Kiváltási Terv módszertan, 5. Az intézmény kommunikációja.

életcélok megjelenítését, a célok egyes szám első személyben való megfogalmazását (pl. „az a legfőbb célom, hogy jól érezzem magam egész nap”) a proxy személy (személyes képviselő) kijelölése és bevonása segíti.

A proxy személy

A proxy személy a lakó képviselője, szerepe a személy érdekeinek, vágyainak, céljainak képviselése és megfogalmazása. Proxy szerepben az egyéb szerepet le kell vetnie annak, aki erre vállalkozik, ebben a helyzetben ő nem szakember, nem szülő, nem egy lehetséges támogató, hanem a személy maga. Megfogalmazásában egyes szám első személyben beszél, jellemzői között a magas empátiás készség és rugalmasság kiemelt helyen áll.

A proxy személy az érintett legfőbb érdeke szerint kell, hogy képviselje a lakót. Ez a feladat azonban súlyos kommunikációs és értelmi akadályozottság esetén kihívásokkal teli. A proxy személy szükségképpen saját szubjektumán keresztül, saját értékbeli és világnézetbeli meggyőződését is megélve, személyes tapasztalatait és élményeit használva képviseli a tervezésben érintett lakót.

Megközelítésében a támogatott döntéshozatal elve és gyakorlata áll a legközelebb ehhez a feladathoz, azzal a megkötéssel, hogy az összegyűjtött információk, amelyek a döntést megalapozzák, csak korlátozottan oszthatóak meg a személlyel és a személy is korlátozottan képes közölni vágyait, igényeit és érdekeit.

A proxy személy feladata összetett, a megfelelő személy kiválasztása komoly körültekintést igényel. A támogatott döntéshozatal elvének megismerése és alkalmazása segíti a megfelelő személy kiválasztását és közelebb visz a feladat tartalmának kialakításához. Pontos kritériumlistát a proxy személyére nem adunk, mert ez épp annyira segítené, mint amennyire akadályozná a személy kiválasztását. Általánosságban azt javasoljuk, hogy a személyközpontú megközelítésben leírt, a személy érdekeit és személyét középpontba állító megközelítés használatával, kellő érzékenységgel válasszák ki a proxy személyt.¹⁴

A személyközpontú terv elkészítésének tárgyi feltételei

A személyközpontú terv nem egy hivatalos, formális, lefűzendő dokumentum, hanem a lakó individuális produktuma, ezért elsősorban arra kell törekednünk, hogy számára nemcsak hasznos, hanem kellemes tevékenység is legyen a tervkészítés.

A személy által használt, ismert eszközöket alkalmazzunk, ebben nagyon rugalmasnak és kreatívnak kell lennünk. Ennek megfelelően a személyközpontú terv elkészítésének technikai kivitelezése nem módszer specifikus, azaz az általános, papír alapú terveken felül elképzelhető egyéb technikák alkalmazása is (például hangrögzítés, háromdimenziós

¹⁴ Kathleen M. Fisher, Fredrick K. Orkin, Michael J. Green, Vernon M. Chinchilli, Anand Bhattacharya (2009) Proxy Healthcare Decision-Making for Persons With Intellectual Disability: Perspectives of Residential-Agency Directors. Am J Intellect Dev Disabil. 2009 Nov; 114(6): 401–410.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2945884/>

formázás, egyéb kézműves technikák alkalmazása). A használt technikát kizárólag a személy preferenciái és a rendelkezésre álló lehetőségek határozzák meg.

A személyközpontú terv készülhet vegyes technikával is, sőt kívánatos ezek alkalmazása. A feliratokat képekkel, fotókkal egészíthetjük ki, a személyes tárgyak még inkább képesek hangsúlyozni az „ez az enyém” érzését. A személyközpontú terv a lakó sajátja, róla szól, egyfajta „én-kinyilvánítás”, nagymértékben individuális, ilyen értelemben fontos, hogy el tudjunk rugaszkodni a hagyományos, papírra írott tervektől.

A teljesség igénye nélkül az alábbi eszközök szabadon használhatóak a terv készítéséhez:

- kartonpapírok, írólapok, színes papírok, mintás vagy egyszínű csomagolópapírok;
- papíron nyomtatott eszközök, írószerek: filctoll, ceruza, toll, zsírkréta, vízfesték, nyomda stb.;
- fényképek, fotók a személy életéből, számára fontos személyekről, vagy kedvelt/vágyott helyszínekről stb.;
- apróbb jelentős tárgyak a személy életében (akár kedvenc csoki papírja, vonatjegy, vagy az elképzelt, vágyott foglalkozást jelképező ruhadarab);
- újságok, újságkivágások, egyéb képek;
- hangrögzítésre alkalmas eszköz (pl. telefon diktafon funkciója);
- kedvenc zenék, vagy egyéb hangfelvételek;
- gyurma, vagy egyéb formázható anyag;
- videó rögzítésére alkalmas készülék, pl. telefon;
- számítógépes programok (pl. grafikai alkalmazások, Power Point).

Minden esetben kínáljuk fel a személy számára a lehető legtöbb elérhető lehetőséget, amelyből választhat tetszése szerint. Egyes eszközök, technikák, eljárások közelebb állnak a személyhez, gyakorlata, tapasztalata van benne, más eszközök használatát felkészítéssel, bemutatással kell segíteni. Eszközöket nem használó személyek esetében apró, személyes tárgyakkal, képekkel egészíthetjük ki a tervet.

Előfordulhat, hogy a személy nem szívesen alkalmaz kreatív technikákat, ebben az esetben a személyközpontú terv szöveges dokumentum is lehet, azonban ügyeljünk arra, hogy ezt a megoldást csak abban az esetben alkalmazzuk, ha a személy számára más eljárás valóban nem komfortos.

Környezeti feltételek

A személyközpontú tervezéshez teret és időt kell biztosítani. Elengedhetetlen a nyugodt, csendes környezet, ahol csak a tervezésben részt vevő személyek vannak jelen. Lehetőség szerint külön helyiségben, szobában végezzük a személyközpontú terv elkészítését. Elképzelhető az is, hogy a napi rutinba iktatva, a megszokott egyéni foglalkozás keretében történik a tervezés.

A személyközpontú terv elkészítésének várható időtartama

A személyközpontú terv elkészítésének ideje egyénileg változó. A MAPS/TÉRKÉPEK módszer alkalmazása esetén egyes térképek külön-külön, rövidebb, fókuszált ülések keretében készíthetők el. Az alaptérképek 1,5-2 óra alatt elkészíthetők. További, specifikus térképek elkészítése térképenként kb. fél órát vesz igénybe.

A megadott időkerettől el lehet térni, ahogyan az ülések tartalmában és az egyes térképek elkészítésének sorrendjén is a személy igényeihez igazítottan lehet változtatni. A javasolt folyamat egy ideális folyamat, átlagos időkeretekkel. A tervezési munkát is egyénre kell szabni, nem az a cél, hogy az útmutató minden egyes pontját végigcsináljuk, hanem az, hogy a lakóval közösen meg tudjunk fogalmazni egy olyan célt, amelyhez a felkészülést és a képességek fejlesztését csatolni tudjuk. Egyes lakóknak, akik jobb kognitív képességekkel, nagyobb, változatosabb élettapasztalattal, gazdag segítői hálóval rendelkeznek, mindez könnyebben fog menni és végül egy nagyon tartalmas személyközpontú tervet készítenek. Más lakók esetében a cél lehet nagyon aprónak tűnő, a reálisan elérhető változás is várhatóan aprónak tűnik majd, ha a teljesen önálló élet perspektívájából vizsgáljuk. Azonban a személy számára az önálló életvitel kialakítása ezzel az apró lépéssel kezdődik.

A SZEMÉLYKÖZPONTÚ TERV ELKÉSZÍTÉSÉNEK FOLYAMATA

Lépések

1. Tervkészítésért felelős személy kijelölése

Kérdések az érintett személy számára:

El tudom fogadni a felajánlott felelőst?

Van más javaslatom vagy igényem?

Kérdések a felelős számára:

Jól ismerem azt a kliens, akinek a tervezési folyamatáért felelni fogok?

Képes vagyok esetében elfogultságmentesen és támogatóan jelen lenni?

Rendelkezem azokkal az ismeretekkel, amelyek az ő megértését segítik és számára a folyamat megértéséhez szükségesek?

Általában képesnek érzem magam arra, hogy a kliensek kezébe helyezzem az irányítást?

2. A tervkészítésben részt vevő személyek meghatározása

Kérdések az érintett személy számára:

Ki legyen jelen a tervezés során?

Ki az a támogató, aki biztonságot nyújt, és aki segíteni tudja céljaim megfogalmazását?

Kérdések a felelős számára:

Mennyire mozgósíthatóak a bevonásra kerülő személyek?

Rendelkeznek kellő kapacitással?

Hogyan biztosítható nyugodt részvételük a folyamatban?

3. A tervekészítés kereteinek meghatározása

A tervekészítés időpontjának kijelölése.

Megfelelő helyszín megtalálása.

A résztvevők értesítése.

Az eszközök beszerzése.

4. A személyközpontú terv elkészítése

Az ülés során biztosítani kell a nyugodt környezetet.

Igazítsuk a résztvevők teherbírásához az ülés hosszúságát.

Amennyiben nem készül el a terv egy ülés során, állapodjunk meg a következő ülés időpontjáról.

5. A személyközpontú terv felhasználása

Személyközpontú tervben megfogalmazott cél – EKKiFeT I. pontjának kitöltése.

A cél eléréséhez szükséges részcélok – EKKiFeT II. pontjának kitöltése.

A célokhoz illeszkedő felmérési területek megjelölése – EKKiFeT III. pontjának (Áttekintő táblázat) kitöltése.

6. Felülvizsgálat - értékelés

A terv egy élő dokumentum és a fejlődéssel, a felkészítéssel összhangban folyamatosan figyelemmel kell lenni arra, hogy szükséges-e változtatás.

Apró változtatások az EKKiFeT-ben rögzíthetőek.

Nagyobb változás, vagy a cél teljesülése új személyközpontú tervezési folyamatot indít el.

A tervezés interaktív tevékenység. A szakember segítő kérdésekkel támogatja a lakó gondolkodásának menetét, verbálisan kommunikáló lakó esetén a megfogalmazást, azonban semmiképpen sem irányítja a folyamatot. Beszélt nyelvet nem használó, vagy kommunikációjában súlyosan akadályozott lakó esetében feltétlenül fontos, hogy az interakció és a folyamat elősegítése érdekében használjunk nonverbális technikákat, eszközöket is.

SZEMÉLYKÖZPONTÚ TERVEZÉSI ESZKÖZÖK¹⁵

A módszertan alkalmazása során mindenképpen el kell készíteni a MAPS/TÉRKÉPEK alaptérképeit a leírásnak megfelelően. A specifikus térképek elkészítése opcionális, ezek egy terület vagy problémakör mélyebb megértését és megtervezését segítik, valamint használhatóak a készségelemzés egy-egy területének felfedezésésként is.

Alaptérképek, amelyek elkészítése kötelező:

- A múlt térképe
- Az álmok térképe
- A rémálmok térképe
- Az adottságok, erősségek és tehetségek térképe

Specifikus térképek, amelyek elkészítése opcionális:

- A szabadidő térképe
- A munka térképe
- A kapcsolatok térképe¹⁶ - kivel szeretek kapcsolatban lenni és kit kerülök el
- A kommunikáció térképe - kivel és hogyan kommunikálok, ki és hogyan ért meg
- Szolgáltatások és támogatások térképe
- Döntések és választások térképe
- Egészség térképe

További eszközöket is bemutatunk, amelyek tovább mélyíthetik, segíthetik a személyközpontú tervezési munkát:

- 4+1 kérdés
- Jó napom/rossz napom
- Kapcsolati körök

MAPS/TÉRKÉPEK

A MAPS módszer számos területet és kérdést tartalmaz, aminek segítségével lépések sorozatát tudjuk megtervezni. Feltárja az egyén élettörténetét, álmait, félelmeit, adottságait, erősségét. Miután összegyűjtöttük ezeket az információkat, meg lehet határozni, hogy mi az, amin változtatni szeretnénk. Különösen hasznos ez az eszköz akkor, amikor világosan akarjuk látni, hogy mi történt a múltban és mit szeretnénk megváltoztatni jövőben. Hasznos akkor is, amikor a személy erősségeire, pozitív tulajdonságaira, tehetségére akarunk fókuszálni. Mivel rákérdez a félelmekre is, így hasznos abból a szempontból, hogy a lehetséges feloldásokkal is foglalkozunk.

¹⁵ Számos más személyközpontú tervezési eszköz is ismert, amennyiben a megfelelő tudás az intézményben rendelkezésre áll, használják azokat, azonban ügyeljünk arra, hogy az alaptérképeknél meghatározott szempontok azokban a tervekben is jelenjenek meg.

¹⁶ A Kapcsolati körök ehhez a területhez illeszkednek, később mutatjuk be.

A MAPS elkészítése a jól definiált területek és kérdések miatt egyszerű, és nem feltétlenül szükséges kiképzett facilitátor az ülés vezetéséhez.

A négy alaptérkép (A múlt térképe; Az álmok térképe; A rémálmok térképe; Az adottságok, erősségek és tehetségek térképe) elkészítéshez egy ülésre, 1-1,5 órára van szükség.

Az ülés során a következő szerepek, feladatok ellátását biztosítsuk:

- Facilitátor, aki az ülést vezeti;
- Jegyzetelő, aki feljegyzést készít;
- Időfelelős, aki ügyel arra, hogy tartsuk az időkeretet.

Kik vesznek részt a folyamatban?

- Érintett személy/proxy személy;
- Szakemberek;
- Támogatók;
- Mindenki, aki a személy számára fontos, és aki a beleegyezésével vesz részt.

Eszközök

- Flipchart tábla, nagyméretű (A/3 vagy flipchart) papírlap, fehér és színes lapok, Post-it lapok, fényképek, újságkivágások, videók, személyes és köznapi tárgyak, ollók, színes filcek, tollak, ceruzák stb.

Szabályok

- Ne használjunk szakzsargont, bonyolult kifejezéseket és fogalmakat.
- Legyen a beszélgetés tempója mindenki számára követhető, tartalma pedig érthető.
- Ne ítélkezzünk! Személyes félelmek, álmok és történetek kerülnek elő, soha nem hozhatunk senkit olyan helyzetbe, hogy szégyenkeznie kelljen vagy bántás érje.
- Hallgassuk meg egymást és ne vágjunk egymás szavába, ugyanakkor ügyeljünk arra is, hogy ne legyünk terjedősek, hagyjunk teret és szerepet másnak is.
- A pozitívra és a jóra fókuszáljunk, kerüljük a negatív megfogalmazásokat.

Szervezési szempontok

- Legyen a terem mindenki számára kényelmes és barátságos.
- Gondoskodjunk frissítőről, harapnivalóról.
- Az időzítés legyen megfelelő, a kijelölt időkeretben legyen a terem nyugodt és csak a miénk.
- Egyeztessük le a következő találkozó időpontját is.

Több térképrészt készítünk az ülés során, ezek témája eltérő, ugyanakkor jól illeszthető a készségi felmérés során feltárható területekhez is. Nem hosszas listákra és leírásokra van szükség, hanem egyszerűen és világosan megfogalmazott mondatokra, amely jól tükrözi a személy preferenciát, erősségeit és nehézségeit, igényeit és vágyait.

A tervezési ülés lépései és folyamata¹⁷

Bemutakozás (10-15 perc)

- Mutatkozzunk be egymásnak és mondjuk el, hogy milyen kapcsolatban állunk a személlyel, milyen szerepet töltünk be az ülés folyamán.

A múlt térképe (10-15 perc)

- Gyűjtsünk össze a jelentős életeseményeket, meghatározó és fontos emlékeket. Használjunk saját fotókat, újságból kivágott képeket, rajzokat, jellegzetes tárgyakat, amelyek egyes emlékeket előhívhatnak.

Az álmok térképe (10-15 perc)

- Derítsük fel, hogy mi az álma, mi a jövőjére vonatkozó elképzelése a személynek. Lehetnek ezek elrugaszkodottak is, nem véletlenül hívjuk álmoknak. Ez egy lehetőség arra, hogy a személy kifejezze, mit szeretne megváltoztatni az életében, milyen irányba szeretne haladni, miben szeretne fejlődni, melyen a fontos életterületek számára.
- Segítő kérdések lehetnek:
 - Hol és hogy látod magad 10 év múlva?
 - Hol élsz és kivel?
 - Milyen munkát végzel akkor?
 - Milyen kalandjaid, élményeid voltak és melyeneket szeretnél még elérni?

A rémálmok térképe (10-15 perc)

- Derítsük fel, hogy a jövő szempontjából mi a félelemkeltő a személy számára, mi az, ami korlátozza abban, hogy elérje az álomban megfogalmazott életet.

Az adottságok, erősségek és tehetségek térképe. Ki vagyok én? (10-15 perc)

- Gyűjtsük össze, hogy miben jó a személy, melyek a jó, mások által nagyra tartott tulajdonságai. Nem kell nagy dolgokra gondolni, sokkal inkább apróságok, személyes élmények kerülnek itt elő.

8. ábra Ki vagyok én? Példa az erősségek térképére (saját szerkesztés)

¹⁷ Az időkeretek hozzávetőlegesek, el lehet térni tőlük, azonban arra ügyeljünk, hogy legyen időkerete minden egyes területnek, egyébként túlzottan terjengőssé, fókuszálatlanná válhat a beszélgetés.

Példák alaptérképekre

MÚLTAM

1. Születésnap ajándék voltam: 1979. évr. 10. - én ZSÓ NÉNI szünetre! (Ekkor kerültem ide)
2. megtanultam toleráns lenni másokkal szemben
3. hatalmas hátsó köröm alakult ki az évek során legfontosabb társam volt: PEPE, M. IRÉNKE gondi, a múltban és a jelenben is P. SÁNDOR barátom.
4. A régi opiumkópokra nézve emlékezem, és a vasárnapi gyülekezeti alkalmakra, ahol beszélgettem másokkal

ÁLMAIM

- PÁR KAPCSOLAT → olyan társ, aki úgy fogad el, ahogyan vagyok, és én, mint férfi, mindent meg tudok neki adni
- CSALÁDI HÁZBAN élnék a párommal
- Színházat szeretnék alapítani, rendezni, filmezni, kultúrális foglalkozni → bemutatni a foglalkozók világát
- he keljen interneten élnem: ez a FŐ VÁGYAM!

FÉLELMEIM

- emberi kapcsolataim elcsúszása
- a közelmennyim miatt nem tudok fejlődni
- ha övállban élnék, újra kellene tanulnom az életet
- tudok-e a személyes megfigyelésemből lemondani a társam érdekeiben
- segítségre szorulok
- nem vagyok kitartó → le kellene fogynom, stb. (a párom miatt)

KI VAGYOK ÉN?

- opiumon tanulok: Vers, mese, színház
- tudok és szeretek inspirálni
- bárke vagyok ama, hogy konfirmáltam
- igényes vagyok a környezetemre, sépitem, rendet tartok, viselkedek olyan társakkal, amelyek kellenek nekik az életben
- újabbot "csinlok", folyamatosan vagyok → nem csak éni kell, hanem SZERVEZNI IS!
- jó a BESZÉLŐKÉM

9. ábra Intézményben élő mozgássérült és enyhe értelmi fogyatékos fiatal MAPS-e

Múlt

- 11 éves koromig otthon éltem, édesanyjammal
- 1982-ben kerülttem Órhatyfalvára
- jól elviselem magam, mert több idő jutott rám, kisebb voltam, többet voltam kint

Vágyaim

Fotó a fiatalemberről

- ha legyenek barátjaim
- szeretetteljes légkör a csoportban
- több látogatás legyen
- kézművesen töltösekem napjaimat

Félelmeim

- ha nem megfelelően nyilvánul ki az érzelmem, gondoskodik közlem
- ha nem fekszem kézművesen az asztalban
- garabemertésom van, ezért nem jő a kedvem mostanáig

Ki vagyok én?

Fotó a fiatalemberről

- egy kedves, idősebb én vagyok
- csendes, hébetűző vagyok
- figyelem társaimat, a hangok alapján differenciálok
- nagyon tudok ömleni

10. ábra Intézményben élő súlyosan, halmozottan fogyatékos felnőtt férfi MAPS-e

Miért

- Gyerekként lovagolhattam, motorozhattam
- sokat bicikliztem, volt Simson motorom
- 17 évesen Budapesten tanultam, kollégáimkal, jól értem magam, mert azt csináltam, amit akartam
- 1994-ben jöttem Országomba, a faluban barátokat szerettem
- 12. Zsolt volt a legjobb barátom, barátomom

Álmaim, vágyaim

- Csakbőm közelében szeretnék lakni
- hivatalos jogostól szeretnék vezetni traktort
- szeretném ha több pénzem lenne, és vásárolhatnék pl. tablettát, edzőségi
- jól lenne egy barátom
- legyen egy német nyelvű barátom
- állatokkal jóval foglalkoznék, lenne egy lovam

Tevékenységeim

- a munkáimban nem felelek meg, és nem lenne pénzem
- félek az alkalmi foglalkoztató emberektől
- kint felek attól, hogy betörlődnek a munkám

Ki vagyok én, milyen vagyok jó?

- kertben munkáiban jól vagyok
- tudok traktort vezetni
- biciklizéskor
- fociban
- gondozom az állatokat
- én tartom a DISCO +
- rendszeresen tartom a szobát, tudok takarítani
- jól tudok táncolni

11. ábra Intézményben élő középsúlyos értelmi fogyatékos fiatal MAPS-e

Célok megfogalmazása

A feltárt alaptérképek alapján – az érintett személlyel közösen – fogalmazzunk meg egy személyes célt, amelyet majd az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT) I. pontjában rögzíthetünk. A személyes cél megfogalmazása történhet még az első ülés keretében, de ahogy az egyes térképek elkészítésének ütemezését, úgy a célmegfogalmazást is a személy egyéni teherbírásához kell igazítani.

A személyes célt, valamint az abból lebontott részcélokat (EKKiFeT II. pont) az opcionálisan használható további térképek és személyközpontú tervezési eszközök színesítik, ezért a tervezési folyamat során többször érdemes a célokat visszaneézni és a személlyel közösen konkretizálni, átbeszélni, valamint a tartalmát pontosítani. Ezzel a folyamatos visszacsatolással el tudjuk kerülni, hogy a személy esetleg olyan újabb célokkal álljon elő, amely a személyközpontú terv elkészítése során nem merültek fel.

Célok megfogalmazásának folyamata

1. A személyes területek feltárása után fogalmazzuk meg a célt, célokat, amelynek érdekében tevékenykedni fogunk és rögzítsük az EKKiFeT I. pontjában. A cél megfogalmazását segítő kérdések:

Hogyan szeretnéd tölteni a napodat?

Mit szeretnél tanulni vagy dolgozni?

Hol szeretnél élni és kivel?

Mi adna biztonságot?

Nem reális, hogy egy-két célnál többet jelöljünk ki. Válasszuk ki azokat, amelyek a reálisak, sikerélmény lehetőségét hordozzák magukban vagy a legfontosabbak a személy számára.

2. A megfogalmazott cél eléréséhez szükséges részcélokat illesszük a módszertanban meghatározott, a támogatott életvitelhez kapcsolódó területekhez és területenként rögzítsük az EKKiFeT II. pontjában.
3. A célhoz és részcélokhöz illeszkedő felmérési területeket jelöljük meg, és rögzítsük az EKKiFeT III. pontjában (Áttekintő táblázat).

Irreálisnak tűnő, naponta változó vágyak és célok, a célmeghatározás egyéb akadályai

A személyközpontú tervezés során azt szeretnénk elérni, hogy a lakó a támogatói háló tagjaival és a segítőkkel közösen egy jól meghatározható (élet)célt fogalmazzon meg, amelynek érdekében tevékenykedni tud.

Ennek megfogalmazása számos nehézségbe ütközhet:

- elégtelen korábbi tapasztalatok, akár a tervezési, döntési folyamatokkal kapcsolatban, akár az önálló élet lehetőségeivel kapcsolatosan;
- az időben való tájékozódás akadályozottsága, amely tervszerű lépések egymásutánosságának megértését és értelmezését is megnehezíti;

- az állapotváltozásból adódó nehézségek;
- a belső mentális állapot irrealitása, valóságtól való elszakadása.

A célok megfogalmazása nem csak támogatási szükséglettel élő emberek esetében okoz számos nehézséget. Minél távolabbi és minél nagyobb jelentőségű következményekkel jár egy cél, annál nehezebb megfogalmazni és részcélok segítségével lépésekre bontani. Az „éhes vagyok - eszem egy szendvicset”, vagy „új házba költözöm - ennek érdekében önállóbbnak kell lennem” párosok között óriási különbség van. Ne akarjunk egyszerre mindent megfogalmazni és elérni. Igyekezzünk egy olyan célt találni, amelyhez a személy kapcsolódni tud, és amelyhez a szakember felkészülési-beavatkozási lépéseket tud rendelni.

A személyközpontú tervet abban a realitásban szükséges vizsgálni, amelyben a személy él.

A támogatott személy 2 évesnek mondja magát, és úgy véli, hogy bölcsődében van. Minden délután várja a szüleit, akik ha végeztek munkahelyükön, viszik majd haza. Lehet-e az ő esetében az a cél, hogy a szülőket szépen felöltözve és megmosakodva várja? Ehhez a célhoz számos készség, pl. öltözködés, mosdás rendelhető, a személy aktuális realitásából nem léptünk ki, azonban olyan célokat és felkészülési tevékenységeket jelöltünk meg, amelyek a támogatott életvitel szempontjából előrelépést jelenthetnek.

Sajnos visszaesés, állapotromlás a lakók jó részénél gyakori. Nagy általánosságban azt is mondhatjuk, hogy minél súlyosabb az állapot, és/vagy minél hosszabb ideje él a támogatott személy intézményi keretek között, annál valószínűbb, hogy a célmeghatározás nehézséget fog okozni, a célok, részcélok és a felkészítési lépések annál apróbbak lesznek.

Az állapotromlás esetén szükségszerűen vissza kell lépni a felkészítés megvalósításában, és értékelni, elemezni kell az állapotromlás okát. Az állapotváltozás vagy visszaesés okait team megbeszélés keretében jó feltárni, és szisztematikus megfigyelést (amely csak az állapotra és a történésekre, a helyzetre fókuszál) kell hosszabb ideig végezni.¹⁸

Cselekvési terv és a célok megfogalmazása

A tervezési folyamatokat mindig cselekvési tervvel zárjuk le, amelyben megfogalmazzuk a tervezést követő lépéseket, ez már az EKKiFeT elkészítésének¹⁹ a része, itt csak pár szempontot adunk, amelyet a tervezés során érdemes lesz figyelembe venni.

- **Nem kell sok lépést és tevékenységet, vagy minden egyes területre tevékenységet tervezni.** A cselekvési terv elkészítése során figyeljünk a személy preferenciáira és a lehetőségekre, illetve válasszunk olyan területeket, ahol hamar érhető el pozitív változás, mert ennek mindenki számára óriási motiváló ereje van.

¹⁸ A *Módszertani útmutatóban* Megfigyelési napló található. Ez mintaként használható az állapotromlás obszervációjához is, a megfigyelési célt természetesen az útmutatóban leírtakhoz képest módosítani szükséges.

¹⁹ Az EKKiFeT elkészítésére vonatkozó információkat a *Módszertan útmutató* (jelen kötet) erre vonatkozó fejezete tartalmazza.

- **A jó cselekvési terv alapja a SMART²⁰ célok kitűzése.** Amikor tervezünk, gondoljuk végig, hogy a lépések, feladatok:
 - S - kellően specifikusak és pontosak-e?
 - M - mérhetőek-e?
 - A - elérhetőek-e?
 - R - reálisak-e?
 - T - idő rendelhető-e hozzájuk?
- **Szánjunk elegendő időt a személyközpontú terv elkészítésére!** Ez egyénenként eltérő lehet, de mindenképpen többről van szó, mint egy fejlesztő foglalkozás kerete. Szánjunk annyi időt ennek elkészítésére, amennyi szükséges, ha kell, hetekig foglalkozzunk vele, és segítsük, támogassuk a személyt saját terveinek, vágyainak megfogalmazásában. Ne feledjük: számukra ez egy merőben új helyzet, egyben nagy kihívás is.
- **A személyközpontú terv legyen egy valódi produktum,** kézzelfogható, a személy által készített, vagy a személy aktív közreműködésével készített, vagy amennyiben súlyosan akadályozott személyről van szó, számára érthető, értelmezhető.

A nem jól elkészített terv (amely nem a személy sajátja, nem az ő prioritásait, gondolatait, céljait, vágyait tartalmazza) meg fog minket akadályozni a továbblépésben. Fennáll a veszélye annak, hogy munkánk során rendszeres ellenállással, az együttműködés hiányával kell szembenéznünk.

Specifikus térképek

Az alaptérkép elkészítése után a specifikus térképek készíthetők el. Elkészítésük nem kötelező, ezek már jól körülhatárolt problémákra, valamint területekre reagálnak és az elmélyült felkészítési és tervezési munkát segítik. Ezeket külön szervezett, rövidebb alkalmak során is kidolgozhatjuk, illetve haladhatunk párhuzamosan a *Készségletárban* felsorolt további területek felmérésével. Az egyes területek átbeszélése segíteni fogja, hogy a képességekről és a lehetséges fejlődési útról beszéljünk. Ne pusztán listák legyenek ezek, töltsük fel tartalommal és legyenek egyediek.

Azokat a specifikus térképeket vegyük elő, amelyek éppen a folyamat szempontjából lényeges területekhez igazodnak, vagy elakadásokat tárhatnak fel, esetleg a felmérési-felkészítési területhez adnak újabb inputot.

Azon helyek térképe, ahova gyakran járok, amelyek fontosak számomra, és amelyeket kerülni szeretnék

²⁰ S - Specific – specifikus; M - Measureable – mérhető; A - Actionable / Achievable / Attainable - akció orientált / elérhető / megvalósítható; R - Realistic / Results oriented / Relevant - realisztikus / eredmény orientált; T - Timed / Timebounded - időben meghatározott (határidőkhöz kötött)

A kert

- szeretek itt lenni, csend van, legalább 1 órát minden nap szeretnék ott tölteni
- a meleget nem szeretem, árnyékos helyre vigyél
- a hideget nagyon kedvelem, jól takarj be és szívesen szunyókálok kint

Utazás

- félek a busz és a vonat zajától, nem szeretem a forgalmas helyeket, megrémítenek
- régebben autóval utazhattam, ahol csak hárman voltunk

12. ábra Példa specifikus térképre (saját szerkesztés)

Segítő kérdések specifikus térképekhez**A szabadidő térképe**

- Hogyan töltöm a szabadidőmet?
- Mit szeretnék a szabadidőmben csinálni, milyen tevékenységek okoznak örömet?

A munka térképe

- Van most munkám?
- Olyan munkám, amelyet szeretek és szívesen csinállok? Ha nem, milyen munkatevékenység, milyen jellegű munkahely tetszene leginkább?
- Mi az, amit már tudok és mi az, amit még nem ahhoz, hogy ezt a munkát elérjem?
- Mit kell tanulnom? Meg tudom ezeket tanulni?
- Ha nincs munkám, akkor mi ennek az oka?

A kapcsolatok térképe²¹ - kivel szeretek kapcsolatban lenni és kit kerülök el

- Hogyan épül fel a kapcsolati hálóm? Kik vesznek körül?

Ne csak a legközvetlenebb személyeket gyűjtsük itt össze. Az érintett személy számára egy boltos, aki mindig figyelmes vagy a kertész, aki minden nap van egy kedves szava a személyhez, mind fontosak lehetnek. Tehát nem a társadalmi szerepe, hanem a személy életében betöltött szerepe és jelentősége fogja eldönteni, hogy kit szerepeltetünk itt.

- Milyen kapcsolatok hiányoznak? Melyik a legfontosabb ezek közül? Melyik kialakításán dolgozzunk elsősorban?
- Van olyan személy a múltból, akivel már elveszett a kapcsolat, de szeretnék vele újra kapcsolatba lépni?

²¹ A Kapcsolati körök ehhez a területhez illeszkednek, később mutatjuk be.

- Kik azok a közösségből és a barátok közül, akiket a tervek megvalósításába be lehet vonni?

A kommunikáció térképe - kivel és hogyan kommunikálok, ki és hogyan ért meg

- Milyen módon kommunikálok?
- Milyen eszközök segítik a megértésemet?
- Milyen eszközök segítségével értem meg a körülöttem lévő embereket?

Szolgáltatások és támogatások térképe

- Milyen szolgáltatásokat és nem professzionális támogatásokat kapok? (Amennyiben rendelkezésre áll, használhatjuk az Egyéni kiváltási felmérés (EKISz1) során feltárt beavatkozásokat.)

Döntések és választások térképe

- A támogatott döntéshozatal és a gondnokság esetében is fontos, hogy feltárjuk, melyek azok a területek, amelyben önállóan és melyek azok, amelyben támogatással vagy helyette döntenek. Keressünk akár apróságnak tűnő dolgokat is, amelyben önállóan dönthet vagy szeretne dönteni a személy. A döntési kompetencia fejlesztése és szélesítése elengedhetetlen az életminőség javulása és a lehetőségek kiszélesítése érdekében.

Egészség térképe

- Az egészségügyi állapottal kapcsolatos kérdéseket tudjuk itt átbeszélni, melyek az egészségmegőrzés szempontjából fontos teendőket és kockázati elemeket jelentik. Ezekkel a kockázatkezelés során részletesen kell majd foglalkozni.

További eszközök

4+1 kérdés

Használjuk akkor ezt az eszközt, ha úgy érezzük, hogy valahol elakadtunk a terv megvalósítása során. Terítsünk ki egy nagy papírlapot, osszuk négy részre és a négy részbe írjuk fel a következő kérdéseket:

- Mit próbáltunk eddig?
- Mit tanultunk ebből? Mit tapasztaltunk?
- Mi okozott örömet és elégedettséget?
- Milyen kétségeink vannak?

Miután végigvettük ezeket a kérdéseket, nagy eséllyel kirajzolódott egy kép arról, mi lenne jó lépés a következőkben. Ezeket írjuk fel a lap aljára. Alkalmas az eszköz arra is, hogy időközi ellenőrzést végezzünk, az eredményeket értékeljük és a továbblépés lehetőségeit rajzoljuk fel gyorsan és hatékonyan.

1. Mit próbáltunk eddig?	2. Mit tanultunk ebből? Mit tapasztaltunk?
3. Mi okozott örömet és elégedettséget?	4. Milyen kétségeink vannak?
5. Az alapján, amit most megtudtunk, mi lesz a következő lépés?	

13. ábra 4+1 kérdés (saját szerkesztés)

Jó napom / rossz napom

Nagyon szép példája ez az eszköz a személyközpontú megközelítés, illetve tervezés filozófiájának. Különösen fontos lehet kommunikációs akadályozottsággal élő személyek számára, hogy felrajzoljuk, és mindenki számára bemutassuk, mit jelent a személy számára egy jó és egy rossz nap. Ennek segítségével azok a segítők is, akik még kevésbé ismerik a

személyt, egyszerűen átláthatják igényeit, preferenciáit. Könnyen és gyorsan tudnak változtatni a környezeti feltételekben annak érdekében, hogy jó napja legyen a személynek.

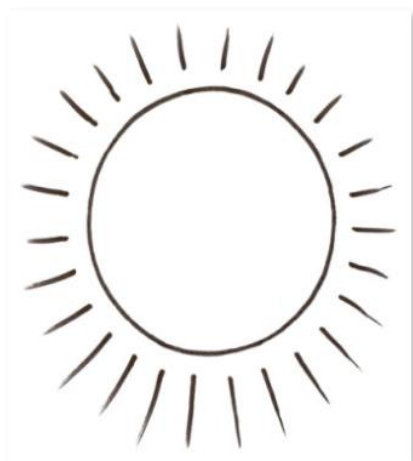
A nap leírásánál kezdjük a felébredéssel és egészen lefekvésig vegyük végig egy tipikus nap eseményeit.

- Kérjük meg a személyt, hogy emlékezzen vissza és mondja el legutóbbi rossz napját.
- Kérjük meg, hogy mondja el mi történt és miért volt rossz nap ez.
- Beszéljük át, hogy mi segíthetett volna ezen a rossz napon.
- Most kérjük meg arra, hogy mondja el egy tipikus jó napját.
- Kérjük meg, hogy mondja el, mi történik ezen a napon és mitől lesz ez egy jó nap.

Néhány személy nem tudja megfogalmazni, hogy mi a jó nap és mi a rossz. Sokak számára ez túl absztrakt, elvont, valamint olyasmi lehet, amin életkörülményeik miatt nem szoktak gondolkodni. Ekkor kérjük meg, hogy mondja el, mi történt az elmúlt hét napjain. Óvatosan és közösen gondoljuk végig, hogy mely napok, napszakok, történések okoztak örömet és miért.

Amennyiben a személynek a közelmúltban nem volt igazán jó napja, amelyet példaként tudna hozni, keresünk egy ideális jó napot a távolabbi múltból és támaszkodjunk azokra a tapasztalatokra, történésekre.

Amennyiben a kommunikációs akadályozottság miatt a személy nem tudja elmondani ezeket az információkat, támaszkodjunk a család és a segítők leírására. Legyenek részletesek, gazdagok, személyesek és élők ezek a beszámolók. Kerüljük a sablonosságot, a semmitmondó jelzőket és a túláltalánosítást.

Egy jó nap!

Egy rossz nap!

14. ábra Jó nap – rossz nap (saját szerkesztés)

Kapcsolati körök

Az eszköz segítségével **plasztikusan ábrázolhatunk a személy számára fontos embereket és kapcsolatokat**. A koncentrikus körökben jól megjeleníthetőek, hogy kik segítik a személyt céljai elérésében, kik támogatják őt.

A Kapcsolati körök eszköz segítségével:

- többet megtudhatunk a személy számára fontos emberekről;
- feltárhatunk kapcsolati problémákat és helyzeteket;
- láthatjuk, hogy ki támogatja a tervek megvalósulását, kire számíthatunk;
- erősíti és támogatja új kapcsolatok kialakítását.

A kapcsolatokat koncentrikus körök jelenítik meg, ahol a körök középpontjában az érintett személy áll. Megjelenítéséhez használhatjuk a nevét vagy egy fényképet róla.

Az érintett személyhez, tehát a középponthez legközelebbi körben azoknak a személyeknek a fényképe vagy neve található, akik a legközelebb állnak hozzá. Nem feltétlenül családtagok szerepelnek itt, szakemberek és barátok is lehetnek a belső kör tagjai.

A következő kör azokat a személyeket tartalmazza, akiket kedvel, de nem tartoznak a belső bizalmi körhöz.

A harmadik körben azok vannak, akik a személy támogatásában jelentős szerepet töltenek be, a személy professzionális támogatói. Ide tartozhat a segítő, az orvos, terapeuta stb.

Amiért a Kapcsolati körök eszközt érdemes alkalmazni:

- Jól láthatjuk belőle, ha hiányosak a kapcsolatok.
- Feltárható az is, hogy kiknek kell a tervezésben és az értékelésben részt venniük.
- Megjeleníthető az ábrán, hogy kivel milyen módon tartható fenn a kapcsolat, és melyik kapcsolato(ka)t kell erősíteni.

Egyéb lehetőségek

A bemutatott eszközök mind jól használhatóak a gyakorlatban, de szabadon kitalálhatunk és dolgozhatunk más eszközökkel is. A tervezés során alkalmazhatunk szerepjátékot, átfordíthatjuk a tervezést társasjátékká, a csoportos munka helyett készíthetünk interjúkat a résztvevőkkel. Formáljuk az érintett személy egyedi igényeihez, lehetőségeinkhez, tapasztalatunkhoz és alkatunkhoz a személyközpontú tervezés módszerét.

A JÓ SZEMÉLYKÖZPONTÚ TERV JELLEMZŐI

Hasonlítsuk össze a következő két leírást, amely ugyanarról a személyről szól! Melyik árul el többet róla?

1. esetpélda

Név: X.Y., Dg.: Z., születési hely és idő: J, 1111-10-11

Jellemzők:

- *figyelemfelhívó viselkedés*
- *táplálkozási problémák*
- *inadekvát szexuális magatartás*
- *nehézég a kapcsolatok fenntartásában*
- *kiabálás, acting out időszakosan*
- *„drámázás és színjáték” jellemzi*

2. esetpélda

Név: X.Y., Dg.: Z., születési hely és idő: J, 1111-10-11

Jellemzők:

- *szereti, ha figyelnek rá, szívesen áll a figyelem középpontjában*
- *müzlit eszik minden ebédre*
- *a szúrós vagy belül címkes ruhákat leveszi magáról, kellemetlen érzést okoz a bőrének*
- *nincs kialakult módja annak, ahogy a társaival kommunikálni tudna*
- *a kommunikáció nehézségből fakadó rossz érzéseit eleinte feszengéssel és nyugtalansággal jelzi*
- *amikor a nehezített kommunikáció miatti frusztráltsága már elviselhetetlen mértékű, azt ordítással, kiabálással jelzi*
- *viselkedésével pontosan megjeleníti, hogy mi az, amit kedvel és mi az, amit nem*

Az esetleírások összehasonlítása alapján egyértelmű, hogy a 2. leírás az, amely a személy egyediségét és emberi méltóságát tisztelve számol be nehézségeiről és problémáiról. A 2. leírás alkalmas arra is, hogy egyéni megoldásokat keresve forduljunk a személy felé.

Összefoglalva, a személyközpontú tervezés során a következő szempontoknak kell érvényesülniük:

- a személy erősségeire fókuszál, és azt használja elsősorban;
- azt helyezi előtérbe, ami éppen a legsürgetőbb, legfontosabb a személy számára;
- a személy és a hozzá közelállók hangját erősíti fel;
- segíti, hogy a személy használja a közösség erőforrásait;
- segíti, hogy a barátok és a hozzátartozók minél jobban bevonódjanak;
- nem a szabályokkal foglalkozik, kreatív és rugalmas eszköz;
- a tervezési folyamat a személyhez és a közösségi lehetőségekhez igazított;
- a személy határozza meg, hogy ki vesz részt és mi történik a tervezés során.

A személyközpontú terv megfelelőségének ismérvei

Életkornak megfelelő

Olyan tevékenységeket, feladatokat és tartalmakat jelenít meg, amely a személy valós életkorának megfelelő. Ennek értelmében – felnőttek estén – a gyerekkorra, gyermeki létre jellemző tartalmakat mellőzni kell.

Természetes életritmusra alapoz

Társadalmunkban az emberek nagy többsége hétköznap tipikusan munkahelyre vagy iskolába jár, míg a hétvégi és szabadidős tevékenységek inkább a feltöltődést, rekreációt és kapcsolatok fenntartását, építését szolgálják. A fogyatékos személyek számára ugyanazt a normál életritmust szükséges biztosítani, amely minden állampolgárnak jogában áll, hogy ők is olyannyira hétköznapi és normál életet élhessenek, mint bárki más. Az életritmus magában foglalja a napi, heti, éves ritmusokat és ismétlődő tevékenységeket csakúgy, mint az egyes életterületek (munka, szabadidő, otthoni élet) helyszínének és tevékenységeinek szétválasztását az egyén választása alapján. A személyközpontú megközelítés megfelel a normalizáció elvének.

Elősegíti a közösségi részvételt és társadalmi inklúziót

A közösségi életvitel azt jelenti, hogy a lakhatás, foglalkoztatás, képzés és rekreáció a társadalom tagjaival azonos alapon valósul meg minden személy esetében, függetlenül a személy képességeinek szintjétől és fogyatékoságától. A személyközpontú terv ebben a társadalmi és közösségi keretben gondolkodik, és ahhoz igazodik.

A SZEMÉLYKÖZPONTÚ TERV FELÜLVIZSGÁLATA

A felmérés-tervezés ciklikusságának megfelelően, a személyközpontú tervezés első lépéséhez mindannyiszor térjünk vissza, ahányszor szükséges, de legalább a következő esetekben:

- a kitűzött cél megvalósult, a személy elérte azt, ezért új cél kitűzése szükséges;
- a személy számára az eredetileg kitűzött cél már nem érvényes, nem releváns, többé nem motiválja őt, ezért új cél kitűzése szükséges;
- a felmérési-tervezési szakaszban objektív körülmény változása következtében nem elérhető reálisan a kitűzött cél (például súlyos állapotromlás miatt nem fogjuk tudni a kitűzött munkavállalással kapcsolatos célt megvalósítani), ezért új cél kijelölése szükséges;
- a támogatott lakhatásba költözést megelőző 2 hónapon belül mindenképpen.

A személyközpontú tervezés, és annak rendszeres, szisztematikus ismétlése a felkészítés folyamatában már önmagában egy fontos tanulási folyamat, amely rengeteg fejlődési lehetőséget foglal magába. Azok a személyek, akik a legelső alkalommal nem tudnak megfogalmazni célokat, nehezen tudnak egy elképzelt, vágyott jövőre vonatkozóan

gondolatokat megfogalmazni, a folyamat során – ahogy egyre kézzelfoghatóbbá válik számukra a tervezés jelentősége és gyakorlati következményei, valószínűleg – egyre bátrabban, egyre önállóbban lesznek képesek vágyaikat, jövőre vonatkozó terveiket kifejezni. A passzív, ellátotti létből az aktív, cselekvő állampolgárrá válás folyamatában ez egy fontos mozzanat lehet, mely alapvetően illeszkedik a támogatott életvitel szellemiségéhez és hozzájárul alapelveinek megvalósulásához egyéni szinten.

KÉSZSÉGEK ÉS KÉPESSÉGEK FELMÉRÉSE

A KÉSZSÉGFELMÉRÉS

Az Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletmérés (EKISz2) és az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT) eszközrendszer második lépése a készségek és képességek felmérése.

A készségfel mérés célja, hogy a módszertanban meghatározott, a támogatott életvitel kialakításához és fenntartásához szorosan kapcsolódó területeken felmérje az érintett személy kompetenciaszintjét, valamint összegyűjtse és rendszerezze azokat az adatokat és információkat, melyek a támogatott életvitelhez szükséges beavatkozások megtervezését segítik.

A készségfel mérés segítségével a szakember meg tudja határozni, hogy a személy a támogatott életvitelhez kapcsolódóan milyen kompetenciákkal rendelkezik, egyes készségei és képességei milyen szinten vannak a fel mérés időpontjában. A fel mérés során a személy valós, meglévő képességeire és készségeire támaszkodunk, a beavatkozások során pedig támogatjuk azoknak a készségeknek a fejlődését, amelyek még kialakulóban vannak vagy részben figyelhetőek meg.

A készségfel mérés a *Készségletár* eszközt használja. A Készségletár a támogatott életvitelhez kapcsolódó kompetenciaterületek mentén tartalmazza a vizsgálandó készségeket és képességeket, azok magyarázatát, illetve készségekhez és képességekhez kapcsoltan a lehetséges fejlesztési irányokat és célcsoport-specifikus beavatkozásokat. A készségek és képességek, illetve a fejlesztési irányok és beavatkozások együttes meghatározásával megállapítható a jelenlegi kompetenciaszint, megtervezhető az egyénre szabott, a támogatott életvitelre való felkészítés és fejlesztés iránya; valamint kijelölhetőek a személyes vagy eszközös beavatkozások.

Alapfogalmak

Készség, alapkészség: 1. Dinamikus sztereotípiák - cselekvés egészek alapállománya. A tudatos tevékenység automatizált komponensei, amelyek gyakorlás útján jönnek létre. 2. Hosszas gyakorlás során megszerzett készség egy adott cselekvéssor magabiztos, hibátlan, megfelelő tempójú és ritmusú végrehajtására.

Képesség, részképesség: 1. Bizonyos fizikai és szellemi teljesítményt biztosító fiziológiai és pszichikus feltételek együttese. 2. Kialakulására a hajlam ad irányt, és a gyakorlás bontakoztatja ki. 3. Sokféle alkalmazási helyzetben megnyilvánuló tudás: transzferképes, kidolgozott készségek és mozgósítható ismeretek célszerű szerveződésre alkalmas együttese.

Kompetencia: A kompetencia komplex fogalma magában foglalja az adott közegben való
Kompetencia: A kompetencia komplex fogalma magában foglalja az adott közegben való

eredményes tevékenységhez szükséges ismeretek, elméleti és gyakorlati készségek, attitűdök, érzelmek, értékek és etikai jellemzők, valamint motivációk összessége. A módszertan a kompetencia komplex tartalmának elsősorban a viselkedéses, motivációs, ismereti, készség-, és képességszintbeli elemeihez kapcsolódik, nem, vagy csak áttételesen foglalkozik a kompetencia érték és attitűd összetevőivel.

Készségfelmérés: Az érintett személyek támogatott életvitelének kialakításához és fenntartásához szorosan kapcsolódó kompetenciaterületeken belül a személy alapkészségeinek és részképességeinek megfigyelése, a megfigyelés eredményeinek rögzítése és felhasználása a módszertanban meghatározott folyamat szerint és eszközök használatával.

Megfigyelés: Célorientált, tervszerű, rendszeres, az objektív tények megfigyelésére irányuló közvetlen észlelés.²²

Készségfeltár: A módszertan felmérést és tervezést segítő eszköze, mely a támogatott életvitel kialakításához és fenntartásához szorosan kapcsolódó kompetenciaterületeken belül alapkészségeket és részképességeket, valamint az ezekhez kapcsolt beavatkozásokat foglalja rendszerbe.

Beavatkozás: Meghatározott cél elérése érdekében végzett tevékenységek, alkalmazott módszerek és eszközök összessége. A beavatkozások tervezése és megvalósítása során az egyéni célokat, az egyéni kompetenciákat, a szükségleteket, a környezeti adottságokat és a felmérési eredményeket egyaránt figyelembe kell venni.

Adatrögzítő rendszer: az Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) és az Egyéni kiváltási és fejlesztési szükségletfelmérés (EKISz2) során összegyűjtött, az érintett személyre vonatkozó adatok, információk és a készségfelmérés eredményeinek rögzítésre szolgáló adatbázis.

A KÉSZSÉGFELMÉRÉS MÓDSZERE

Megfigyelés

A készségfelmérés a strukturált megfigyelés módszerét alkalmazza: a szakember speciális mérőeszközök nélkül, meghatározott területeken és meghatározott megfigyelési szempontok alapján gyűjt információt az érintett személyre vonatkozóan. A személy viselkedését, kompetenciaszintjét **természetes élethelyzetben, a tevékenység közben történő megfigyeléssel, vagy mesterséges feladathelyzetben történő megfigyeléssel** vizsgálja a felmérő. A módszertanban meghatározott készségfelmérés **nem diagnosztikus célú**, nem alkalmas diagnosztikus jellegű állapotfelmérésre.

²² A definíciót az alábbi szakirodalmi összegzés alapján határoztuk meg: http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Gyogyepedagogiai%20pszichodiagnosztika/51_a_megfigyels_mint_mds_zer.html

Intézményi körülmények között a támogatott életvitelhez szükséges kompetenciák csak korlátozott mértékben figyelhetők meg természetes élethelyzetben, ezért elsősorban feladathelyzetben történik a felmérés.

A felmérés alapelvei és befolyásoló tényezői

A felmérés során fontos, hogy betartsuk a megfigyeléssel kapcsolatos szabályokat és alapelveket, ezzel biztosítva a hatékony és a célnak megfelelő felmérési helyzetek kialakítását és az eredmények pontos rögzítését.

Fontos, hogy tisztában legyünk ezekkel a tényezőkkel, legyünk figyelmesek arra, hogy az eredményeket ezek a tényezők befolyásolni fogják. Többet közülük nem tudunk teljesen kivédeni és befolyásoló szerepét csökkenteni. A gyakorlottság idővel javítani fogja a felmérési helyzetek kialakítását és a tapasztaltak rögzítését is.

Objektivitás

A személlyel kapcsolatos minden előzetes, pozitív vagy negatív elvárásunkat, előfeltevéseinket egyaránt szükséges félretenni, mivel ezek torzíthatják értékelésünket. Amennyiben úgy döntünk, hogy egy alapkészséget vagy részképességet megfigyelési helyzet segítségével fogunk értékelni, ez azt jelenti, hogy nem tudjuk teljes bizonyossággal megállapítani a személy készség szintjét az adott területen. Fontos, hogy ne próbáljunk „akaratlanul” is segíteni neki. Az objektivitás a lakót több éve jól ismerő segítőnek gyakran nehézséget okoz, ezért javasoljuk, hogy amennyiben érezzük, hogy észlelésünket túl sok tényező torzíthatja, inkább halasszuk el a felmérést, vagy kérjünk segítséget munkatársainktól.

Amennyiben csak egy apró mozdulattal, gesztussal, vagy egy szó hozzátételével is segítjük az érintett személyt a megfigyelés során, és ezt nem rögzítjük, akkor a személyt ezen a területen önállóan fogjuk tekinteni. Gondoljunk bele, mi történhet, ha a támogatott életvitel során a személynek pont ez az apró segítség hiányzik majd. Ugyanennek az ellentéte is torzíthatja az eredményeket, ezért próbáljunk a napi rutinból kilépve, valóban félreállva, a személy számára szükséges időt megadva megfigyelni, hogy segítség és támogatás nélkül meddig jut egy folyamatban, mi az, amit önállóan elvégez, és hol, mely ponton szükséges mindenképpen beavatkoznunk.

A nyújtott segítség szigorú, hierarchikus sorrendje

A megfigyelő közvetlenül kapcsolatba kerül a megfigyelés tárgyával, az érintett személlyel. Ideális esetben a megfigyelt folyamatba a megfigyelő szándékosan nem, vagy csak kis mértékben avatkozik be.

A felmérési helyzet nem tanítási helyzet! Amennyiben segítséget nyújtunk, úgy azt fel kell jegyezni, tehát nem tekinthetjük a személy feladatvégzését önállóan, a készséget kialakultnak.

Sokszor a lakók bizonytalanok, hozzá vannak szokva a folyamatos segítséghez, irányításhoz. Gyakori, hogy tevékenység közben megtorpannak, ránk néznek, biztatást várnak, segítséget

kérnek. Ügyeljünk arra, hogy csak a szükséges minimális segítséget nyújtsuk számukra, ezért először mindig csupán lépünk közelebb a személyhez. Ha ez nem elégséges, akkor rövid, tömör szóbeli utasítást adjunk a következő lépésre vonatkozóan. Amennyiben ez sem elég, mutassunk rá a szükséges eszközökre, tárgyakra, esetleg imitáljuk a mozdulatot. Ezután következik a tevékenység bemutatása, majd a lakó vezetésével a közös tevékenykedés. A felmérés során a nyújtott segítségek sorrendje épp fordított, mint tanítási-fejlesztési helyzetben, ahol az intenzívebb segítségadástól haladunk, az egyre kevesebb támogatás, beavatkozás adása felé.

A megfigyelési helyzetben fontos, hogy fizikailag is olyan távolságra legyünk a személytől, amellyel még jól látjuk, meg tudjuk figyelni, de amennyire lehetséges ne legyünk részei a szituációnak. Kivételt jelent ez alól a szociális és kommunikációs készségek felmérése, ahol partnerként lehetünk jelen.

A megfigyelő befolyása a tapasztaltakra

A megfigyelő személye, jelenléte és aktuális állapota egyaránt befolyásolhatja a megfigyelés során tapasztaltakat és az összegyűjtött információkat.

A megfigyelő személye: A megfigyeléses helyzet nem megfelelő attitűd mellett könnyen „vizsgahelyzetté” alakulhat, ahol a teljesítmény valószínűleg romlani fog. Előfordulhat, hogy a megfigyelő olyan személy, aki a kliens számára nem elfogadható, konfliktusos vagy alá-főle rendelt a kapcsolatuk, ez is rontani fogja a megfigyelt személy teljesítményét.

A megfigyelő jelenléte: Társas helyzetekben akkor is befolyással vagyunk egymás viselkedésére, ha az nincs szándékunkban. A jelenlét nyújthat biztonságérzetet, ahol a kockázatokat a személy alulértékeli, így a rögzített információ torz lehet. De épp ennyire lehet szorongáskeltő vagy zavaró is mások jelenléte, ezért sokkal körültekintőbbé válik a személy. Ugyanakkor vannak olyan személyek, akik kifejezetten mások társaságában képesek jobb teljesítményt elérni.

A megfigyelő aktuális állapota: Korábban említettünk pár példát arra, hogy a teljesítményt egyes tényezők természetes módon befolyásolják. Ezek a tényezők érvényesek a megfigyelő esetében is. Például beteg, diszkomfort állapotban lévő megfigyelő pontatlanabb megfigyeléseket fog tenni. A tapasztalt és a tapasztalatlan megfigyelő által rögzített információk szintén eltérőek lesznek.

A háttértudás szintén befolyásoló tényező. Az egészségügyi ismeretekkel rendelkező megfigyelő hajlamosabb lesz egészségügyi okokat keresni a helyzet értékelése során, míg egy pszichológus valószínűleg inkább pszichodinamikai vagy karakterjegyeket keres majd a háttérben.

A tapasztalt eredményeket befolyásoló további tényezők

Az eredmények nem kizárólag a személy képességeiről, készségeiről, tudásáról, tapasztalatáról és motivációjáról fognak árulkodni. **A következő tényezők befolyásolják az aktuális kompetenciaszintet fogyatékoságtól, sérüléstől függetlenül.**

Életkor: A legaktívabbak fiatal felnőttkorunkban vagyunk, az életkor növekedésével a motoros és kognitív funkcióink romlásával fokozatosan gyengébb teljesítmény látható egy-egy életterületen.

Fizikai állapot: Betegen, fáradtan, kialvatlanul sokkal rosszabbul teljesítünk, mint kipihenten és egészségesen.

Korábbi tapasztalatok az adott tevékenységgel kapcsolatban: Amennyiben először találkozunk egy élethelyzettel, egy tevékenységgel, sokkal rosszabbul teljesítünk, mint egy olyan tevékenység esetében, amelyet korábban már akár rutinszerűen végeztünk (még abban az esetben is, ha közben több év eltelt).

Aktuális aktivitási szint, a tevékenység gyakorlásának jelenlegi lehetőségei: A ritkábban ismétlődő tevékenységek kivitelezését nehezebb elsajátítani, mint a mindennapos tevékenységeket.

Pszichológiai jellemzők: Mentális, pszichés állapotunk alapvetően befolyásolja aktuális kompetenciánkat, különösen a szorongás vagy egyéb mentális probléma fennállása jelentősen megnehezíti, akár meg is akadályozhatja a tevékenység kivitelezését. Fontos a megfelelő motiváció szintje is, mely szükséges a tevékenység elvégzésének indításához és a tevékenység fenntartásához.

A KÉSZSÉGFELMÉRÉS ESZKÖZEI

Adatrögzítő rendszer

Az Adatrögzítő rendszer az Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) és az Egyéni kiváltási és fejlesztési szükségletfelmérés (EKISz2) során összegyűjtött, az érintett személyre vonatkozó adatok, információk és a készségelemzés eredményeinek rögzítésre szolgáló adatbázis.

Az Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) és az Egyéni kiváltási és fejlesztési szükségletfelmérés (EKISz2) egymásra épül, az utóbbi támaszkodik az EKISz1-ben rögzített adatokra és használja azokat a tervezés során. A két felmérés közös adatbázist generál, együttesen alkotják a Komplex kiváltási szükségletfelmérést. A készségelemzés előtt meg kell vizsgálni, hogy az érintett személy esetében készült-e EKISz1. Amennyiben igen, ennek az eredménye rendelkezésre áll az Adatrögzítő rendszerben.²³ Ezeket az adatokat ellenőrizni kell és szükség szerint ki kell egészíteni. Amennyiben nem készült EKISz1, a lakó adatait a felmérés megkezdése előtt rögzíteni kell a rendszerben.

²³ Az Adatrögzítő rendszer felhasználói kézikönyvében részletes leírás található az EKISz1 eredmények importálására vonatkozóan.

A lakó adatai

Az EKISz1-ben és az EKISz2-ben egyaránt szükséges a lakó alapadatainak, valamint a tervezést segítő információknak a megadása. A lakó rendelkezésre álló dokumentumaiból, nyilvántartott adataiból, szükség esetén pedig a lakó vagy gondnok megkérdezésével az alábbi adatokat szükséges összegyűjteni:

Személyes adatok

Név
Születési név
Nem
Születési hely
Születési idő
Anyja neve
Jelenlegi lakcím (szolgáltatási cím)
Telefonszám
E-mail cím
Mióta él intézményben?
Lakó családi állapota

Gyermekek

Születési idő
Gyermek elhelyezése
Személyes kapcsolattartás gyakorisága

Gondnokság, támogatás

A lakó gondnokság alatt áll?
Gondnokság típusa
Ügycsoport, amely(ek)re a korlátozás kiterjed
A lakó rendelkezik támogatóval?
Gondnok/támogató neve
Gondnok/támogató telefonszáma
Gondnok/támogató e-mail címe
Gondnok/támogató kapcsolata a lakóval
Gondnokság következő felülvizsgálatának dátuma

Természetes támogatók

Név
Kapcsolata a lakóval

A lakó számára fontos egyéb személy

Név
Telefonszám
E-mail cím
Kapcsolata a lakóval

Vészhelyzet esetén értesítendő személy

Név
Telefonszám
E-mail cím
Kapcsolata a lakóval

Végzettség

A lakó legmagasabb iskolai végzettsége
A lakó szakképzettsége(i)

Lakó diagnózisa**Lakó segédeszköz szükséglete****Foglalkoztatás**

Komplex minősítés
Minősítési kategória
Jelenlegi foglalkoztatás
Foglalkoztatási forma
Munkáltató adatai
Munkakör
Heti munkaidő (óra/hét)
Munkaviszony kezdete (év)
Főbb munkatevékenységek

Korábbi foglalkoztatás (jelenlegi foglalkoztatásnak megfelelően)

Egészségügyi kockázatok, támogatási szükségletek**Viselkedési kockázatok**

Az Adatrögzítő rendszer egy elektronikus alkalmazás, melyet az 50 órás, *Komplex kiváltási szükségletfelmérést végző munkatársak szakmai felkészítése* című, T-05-037/2017 számú képzés elvégzését követően lehet az FSZK-nál igényelni.

A rendszer a szolgáltatók telephelyein kerül bevezetésre, telephelyenként egy Windows alapú gépre telepítve. A telepítést bármely arra jogosult személy el tudja végezni (helyi rendszergazdák, a gépen adminisztrátor jogosultsággal rendelkező felhasználók).

A rendszerben az intézmény kijelölt munkatársai adminisztrátori és adatrögzítői feladatokat látnak el. Az adminisztrátor adja meg a telephelyre vonatkozó adatokat, valamint létrehozza az adatrögzítő felhasználókat. Amennyiben rendelkezésre állnak az EKISz1 eredményei, azokat az adminisztrátor importálja a rendszerbe.

Az adatrögzítő egy érintett lakó esetében megvizsgálja, hogy vannak-e EKISz1 eredmények, majd ellenőrzi, és szükség esetén javítja az adatokat és információkat. Amennyiben nem állnak rendelkezésre előzetes adatok, akkor azokat kitölti a rendszerben. Ezt követően rögzíti a készségelemzés eredményeit. A készségelemzés A. Önálló életvitellel kapcsolatos kompetenciák moduljában az EKISz1 eredményei automatikusan megjelennek, ha történt felmérés és sikeres volt az eredmények importálása.

A későbbiekben az adatok, információk javítására, új adatok megadására, illetve új területen végzett felmérés, vagy azonos területen végzett újbóli felmérés eredményeinek rögzítésére is van lehetőség. A rendszerben lakónként kereshetjük meg a rögzített adatokat és információkat, lekérhetjük az adott lakó esetében rögzített kockázatok listáját, illetve a készségelemzés különféle időpontokban rögzített eredményeit (készségeprofil). A lakóval kapcsolatos tervezési dokumentumok feltöltésére is van lehetőség. Továbbá a rendszer letölthető és nyomtatható mintadokumentumokat tartalmaz az eszköztrendszer alkalmazásának megkönnyítése érdekében

Az Adatrögzítő rendszer használatát Felhasználói kézikönyv támogatja.

Készsegleltár

A Készsegleltár a módszer felmérést és tervezést segítő eszköze, mely a támogatott életvitel kialakításához és fenntartásához szorosan kapcsolódó kompetenciaterületeken belül alapkészsegeket és részkészsegeket, valamint az ezekhez kapcsolt beavatkozásokat foglalja rendszerbe.

A Készsegleltár strukturált formában tartalmazza az egyes területeken belül feltárható alapkészsegeket, illetve az alapkészsegeket felépítő legfőbb részkészsegeket. Ezek sorrendje – ahol ez lehetséges – hierarchikusan rendezett, azaz az egyszerűbb készsegektől halad a komplexebb, nagyobb autonómiát és adott esetben magasabb szintű kognitív készsegeket igénylő készsegek, kompetenciák felé.

Alapkészsegek és részkészsegek

A Készsegleltárban a támogatott életvitelhez kapcsolódóan kompetenciaterületeket, ezen belül pedig alapkészsegeket határoztunk meg. Az alapkészsegek részkészsegekre bontottuk, egy alapkészsege több részkészsegeből épül fel.

Az eltérő célcsoportokba tartozó, különféle intézményekben élő lakók más-más élettörténettel, családi háttérrel és tapasztalatokkal, így egyedi és nehezen leképezhető készsegestruktúrával rendelkeznek. Azonban életükben és tevékenységeikben a támogatott életvitelhez kapcsolódó területek azonosak, azonosíthatóak, és ezeken a területeken a beavatkozások menete is hasonló.

Ugyanakkor csak apró lépésekre lebontva, az egyes tevékenységeket résztevékenységek egészéként szemlélve tudunk előrelépést elérni. Egyik készség tanítása, fejlesztése sem történhet egyik napról a másikra, a jelentős résztevékenységek vagy részképességek szisztematikus tanítása, fejlesztése nélkül.

Egy konkrét példával élve: az öltözködés tanítása, fejlesztése csak több apró mozzanaton keresztül valósulhat meg – ruhát megfogni, fejünket átbújtatni, karjainkat az ujjakba dugni, begombolni stb.

Az alapkészség kisebb egységekre, részképességekre bontása egyben azt is segíti, hogy meghatározzuk, hogy egy-egy tevékenység milyen kisebb lépésekből, résztevékenységekből áll. Egy tevékenység helyes kivitelezése azt jelenti, hogy a személy rendelkezik az adott alapkészséggel. Ha a személy nem rendelkezik az adott alapkészséggel, nem tudja elvégezni önállóan a tevékenységet, a részképességeket kell vizsgálni, hogy az önálló tevékenység előmozdítása érdekében célzott beavatkozást végezhesen a szakember.

A. Önálló életvitellel kapcsolatos kompetenciák

A.1. Önellátás

- A.1.1. Öltözködés
- A.1.2. Tisztálkodás, személyi higiénia
- A.1.3. Étkezés
- A.1.4. Segédeszközök használata és tisztán tartása

A.2. Háztartási tevékenységek

- A.2.1. Étél elkészítése
- A.2.2. Takarítás
- A.2.3. Lakókörnyezet rendben tartása
- A.2.4. Mosás, ruházat tisztán tartása
- A.2.5. Bevásárlás

A.3. Egészségügyi tevékenységek

- A.3.1. Általános egészségügyi tevékenységek
- A.3.2. Gyógyszerek szedése

A.4. Mobilitás

- A.4.1. Finommotorika
- A.4.2. Nagymozgás
- A.4.3. Épületen belüli közlekedés
- A.4.4. Településen belüli közlekedés
- A.4.5. Településen kívüli közlekedés

A.5. Pénzkezelés

A.6. Szabadidő

A.7. Biztonság, balesetvédelem

B. Kommunikációs kompetenciák

B.1. Kommunikációs készségek

B.2. Kommunikációs készségek alkalmazása társas helyzetekben

C. Szociális és interperszonális kompetenciák

C.1. Társas kapcsolatok

C.2. Jogok és kötelezettségek

C.3. Életvezetés

D. Munkavégzéssel összefüggő és akadémikus²⁴ kompetenciák

D.1. Általános ismeretek és tudás

D.1.1. Időfogalom és időtartás

D.1.2. Akadémikus készségek

D.2. Munkavállalással kapcsolatos készségek

D.2.1. Munkaerő-piaci ismeretek és készségek

D.2.2. Munkakészségek

D.2.5. Oktatásban való részvétel

D.3. Munkaviseelkedés

²⁴ Akadémikus készségek: írás, olvasás, számolás, mérés.

A Készségfeltár az egyes területekre vonatkozóan Felmérő lapokat tartalmaz.

FELMÉRŐ LAP - ÖLTÖZKÖDÉS

Modul	Terület	Tevékenység
A. Önálló életvitel	A.1. Önellátás	A.1.1. Öltözködés
Név		
Dátum		
Felmérő		

Alapkészség		Kockázat		Értékelés ⁶		
1.	Ruháit felveszi	IGEN	NEM	A	B	C
Részképesség						
1.1	Az öltözködés szükségességét érti, motivált	IGEN	NEM			
1.2	Hagyja magát felöltöztetni	IGEN	NEM			
1.3	Részmozzanatokot végez a folyamatban	IGEN	NEM			
1.4	1-2 ruhadarabot önállóan felvesz	IGEN	NEM			
1.5	1-2 ruhadarabot önállóan, megfelelően felvesz	IGEN	NEM			
1.6	A ruhadarabokat előveszi, megfogja	IGEN	NEM			
1.7	Gombot, patentot, cipzárt használ	IGEN	NEM			
1.8	A tevékenységet többé-kevésbé megfelelően végzi	IGEN	NEM			

⁶ Alapkészségek értékelése:

A. A készség kialakult/elsajátította: a kompetencia megfelelő szinten van, következetesen sikeres a feladat megoldásában.

B. A készség jelenleg alakul, időnként vagy részben jó a megoldás.

C. A készség jelenleg nem észlelhető – sikertelen, vagy nem próbálkozik a tevékenységgel.

18

15. ábra Felmérő lap (saját szerkesztés)

A Felmérő lapon az adott felmérési területen megadott alapkészségek és részképességek értékelése, az alapkészség esetében kockázat megjelölése, valamint a felmérő lap végén a területhez tartozó megjegyzések rögzítése történik.

A Felmérő lapot követően az alapkészségek és részképességek tartalma, magyarázata, illetve az adott alapkészséghez rendelhető fejlesztési irány és a lehetséges beavatkozások leírása található.

SZÉCHENYI 2020 FSZK TÁRS PROJEKT

Tartalom, magyarázat, beavatkozási javaslatok

Modul	Terület	Tevékenység
A. Önálló életvitel	A.1. Önellátás	A.1.1. Öltözködés

Alapkészség/részképesség	Tartalom, magyarázat	Fejlesztési irányok, személyes beavatkozások	Eszközös beavatkozások, környezeti átalakítás
1. Ruháit felveszi	A megszokott napi ruházatát önállóan veszi fel. A cipőhúzás külön szempont!	Nagyon fontos, hogy adjunk elegendő időt a személynek a mindennapok során az öltözés egyes mozzanatait gyakorlására, várjuk meg, amíg pl. kezét emeli, vagy fejét mozdítja, így apró lépésekkel haladhatunk a nagyobb fokú önállóság felé.	A sorrendiség tartását segítheti az öltözködéssel kapcsolatos résztevékenységeket tartalmazó folyamatábra, egyéb vizuális segítség.
Az öltözködés szükségességét érti, motivált	Tudja, hogy fel kell öltözni napközben. Tudja, hogy ruházatot kell magunkon viselni. Nem utasítja el az öltözködést. Nincs ezzel kapcsolatos irracionális félelme, szorongása.	Fontos megfigyelnünk és felmérnünk, hogy a személynek van-e valamilyen anyaggal, textúrával kapcsolatos érzékenysége, olyan anyag, amit nem szívesen visel magán, ezeket kerüljük, illetve lehetőség szerint váltsuk ki mással. Ez szinte bármilyen anyag lehet, pl. farmer is.	Tolóajtós szekrények segíthetik a mozgássérült személy számára a folyamatot. Amennyiben a finommotorikája gyengébb a személynek gondoljunk a gombokat, cipzáratok mellőző ruhadarabok használatára.
Hagyja magát felöltöztetni	Nem tiltakozik a folyamat ellen.		Látássérült személyeknek segíthet narráció diktáfonon vagy kommunikátoron.
Részmozzanatokot végez a folyamatban	Aktívan együttműködik, pl. nyújtja/emeli kezét, lábát.		Olyan ruhadarabok alkalmazása is hasznos lehet, amelyen egyértelműen látszik, hogy melyik az eleje/hátulja, illetve
1-2 ruhadarabot önállóan felvesz	Estenként fordítva veszi fel vagy nem jó helyre húzza a ruhadarabokat, de egyértelműen próbálkozik.		
1-2 ruhadarabot önállóan, megfelelően felvesz	Az általa önállóan felvett ruhadarabokat helyesen veszi fel, nem szükséges további		

22

16. ábra Részlet a Készségletár magyarázatot és beavatkozásokat tartalmazó részéből (saját szerkesztés)

A Készségletár komplex módon tartalmazza, hogy

- milyen összetevői, komponensei lehetnek a támogatott életvitelnek, mindezt kompetencterületek meghatározásával, az adott területen belüli alapkészségek és részképességek megnevezésével;
- mi az adott alapkészség, illetve részképesség tartalma: pontosan mit jelent, azaz „mit csinál” a személy, amikor ezen készségeit gyakorolja;
- mit tehetünk annak érdekében, hogy önállóbb legyen az adott területen, tevékenységben a személy;

A Készségletár a felmérést és a tervezést együttesen támogató eszköz, a módszertan második, önálló kötete.

Megfigyelési napló

A Megfigyelési napló a természetes élethelyzetben történő megfigyelés rögzítését, valamint a mesterséges feladathelyzetek előkészítését és rögzítését teszi lehetővé.

A Megfigyelési naplóban a szakember megjelöli, hogy milyen helyzetben, egyénileg vagy csoportosan történt-e a megfigyelés. Rögzíti a megfigyelés körülményeit és a vizsgált alapkészségeket és részképességeket.

Feladathelyzetek leírása segíti a megfigyelés előkészítését, az adott feladat újbóli felhasználását más érintett személyek esetében. Amennyiben a Megfigyelési naplót részletesen kitöltik, a felmért területek Felmérési lapjai utólag is kitölthetők vagy a papíralapú kitöltés helyett közvetlenül az Adatrögzítő rendszerben rögzíthetők az eredmények.

A KÉSZSÉGFELMÉRÉS FOLYAMATA

A módszertan alkalmazásának folyamatában az első lépés a személyközpontú tervezés, melynek eredményeként egy reális, a személy szempontjából fontos és releváns cél fogalmazódik meg. A cél alapján a következő feladat a cél eléréséhez szükséges részcélok meghatározása. A tervezés során a részcélokat támogatott életvitel kialakításához és fenntartásához szorosan kapcsolódó 15 területhez rendeljük hozzá. A személyes cél, és az ahhoz vezető részcélok az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT) I. és II. pontjában rögzíthetők.

Felmérendő területek, alapkészségek kijelölése

A személyes cél eléréséhez szükséges részcélok lehetnek életterületeken megjelenő tevékenységekhez, készségekhez, kompetenciákhoz, tárgyak vagy segédeszközök beszerzéséhez, használatához kapcsolódó részcélok. Szinte bármi szóba jöhet, ami az adott cél eléréséhez közelebb viheti a személyt, vagy előfeltétele a cél elérésének és reálisan megvalósítható.

Az EKKiFeT II. pontjában a támogatott életvitelhez kapcsolódó területekhez kapcsoltan meghatározott részcélokhoz illeszkedően a III. pont, az Áttekintő táblázat segítségével rendezni kell, hogy:

- mely területek felmérése szükséges a célokhoz kapcsolódva;
- mely területek számítanak kulcsfontosságúnak a támogatott lakhatásra való felkészítés során az adott célcsoporttagság/érintett(ség) esetében;
- milyen kockázatokat azonosítottunk a személyközpontú terv készítése során, valamint előzetes tudásunk alapján milyen kockázatokkal számolhatunk, és ezek milyen módon kapcsolódnak kijelölt felmérési területekhez;
- az Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) eredményei alapján mely területeken önálló a személy, ezért támogatás, felkészítés nem szükséges (amennyiben az A. Önálló életvitel valamely életterületén önálló volt a személy

az EKISz1 felmérés időpontjában és semmilyen jelentős állapotváltozás időközben nem történt, úgy ezen az életterületen az alapkészségeket nem szükséges újra felmérnünk.);

- ezt követően a felmérési ütemezés segítségével megjelöljük a táblázatban, hogy mely területek felmérését mikorra időzíttük.

Az EKKiFeT III. pontja, az Áttekintő táblázat alkalmas arra, hogy a felmérés előtt áttekintsük a módszertanban meghatározott, a támogatott életterülettel kapcsolódó összes területet, kijelöljük a felmérési területeket, és prioritizáljuk azokat. A prioritizáláshoz az alábbi szempontokat kell figyelembe venni:

- mennyi idő van a kiköltözésig;
- milyen körülmények közé (pl. lakás, lakótársak, települése) és milyen támogatási – beavatkozási – szolgáltatási környezetbe költözik a személy;
- milyen személyes célokat jelölt meg;
- melyek azok a készségek, amelyek fejlesztése időigényesebb, melyek azok a képességek és készségek, amelyek biztos kialakulása nélkül nem lehet továbblépni;
- milyen kockázatokat jelöltünk meg a személyes tervezés során;
- milyen előzetes felmérési eredmény, terv, egyéb információ áll rendelkezésre (Egyéni kiváltási szükségletfelmérés, Egyéni kiváltási terv);
- a lakó foglalkoztatott-e vagy reálisan tervezhető-e és ha igen, mikor tervezhető a lakó foglalkoztatása;
- rendelkezésre állnak-e a feltételek az adott terület felméréséhez, vagy előbb a körülményeket kell megteremteni.

Ezek a szempontok, tényezők szűkíthetők, vagy bővíthetők a felméréndő területek és alapkészségek körét és befolyásolják a felmérések ütemezését. A szükséges módosításokat tegyük meg az EKKiFeT III. pontjában (Áttekintő táblázat).

Nem szükséges a készségleltárban található összes alapkészség és részképesség felmérése egyszerre! Azokat a területeket kell először feltérképezni, amelyek a személy számára fontos cél(ok) eléréséhez elengedhetetlenül szükségesek. Az eszközrendszer folyamatjellegű, ciklikus alkalmazása lehetővé teszi, hogy egy többéves fejlesztő-felkészítő folyamat során minden lényeges területet érintsünk. Ezért is lehet hasznos a módszertan az élethosszig tartó tanulás, fejlődés támogatásában, ezért javasoljuk hosszú távú használatát a támogatott lakhatásban is.

Megfigyelési helyzetek tervezése

Természetes élethelyzetben megfigyelhető kompetenciák megfigyelésének tervezése

A személyes célra fókuszálva, a meghatározott részcélokhoz és a kijelölt felmérési területekhez illeszkedően határozunk meg különféle felmérési, megfigyelési helyzeteket.

A képességeket és készségeket legjobban természetes élethelyzetben tudjuk megfigyelni, mivel ezek azok a helyzetek, az a környezet, ahol a készség, képesség

alkalmazásra kerül, így közvetlenül megfigyelhető a tevékenykedés és a kompetenciaszint.

Például a bevásárlással kapcsolatos képességeket a mindennapokban, természetes élethelyzetben tudjuk a leghatékonyabban megfigyelni. Ebben az esetben a mesterségesen kreált helyzetek nem, vagy csak részben adnak objektív információt a személy aktuális kompetenciaszintjéről.

Ha „eljátsszuk” a bevásárlást az intézményi környezetben, nem tudjuk modellezni a kiszámíthatatlan emberi tényezőket, pl. a bolt belső elrendezését. Más lesz a lakó kompetenciaszintje abban a helyzetben, ahol egy számára jól ismert személy az „eladó”, és a biztonságot jelentő környezetben, pl. a foglalkoztató helyiségben kell végrehajtani a tevékenységet, mint a közösségben, a kisboltban, valós helyzetben megfigyelt tevékenység közben, amely tele van kontrollálhatatlan tényezővel.

Olyan mindennapi tevékenységek esetében, mint tisztálkodás, étkezés, öltözködés vagy a mindennapi életterületeket illetően érdemes figyelembe vennünk azokat a tényezőket, amelyek a költözés után megváltoznak (pl. a helyiségek elrendezése, a szoba berendezése, a fürdőszoba felszereltsége, a tárgyak helye). Biztos, hogy a kiköltözés után – a természetes élettér megváltozásával – tapasztalhatunk majd ideiglenes visszaesést a személy kompetenciáiban. Kivételt jelenthez ez alól, ha jelenleg fizikailag nem akadálymentes környezetben figyeljük meg a személyt, a költözés után azonban egy hozzáférhetőbb környezetben fog élni és tevékenykedni, ebben az esetben éppen fordított módon fog megváltozni az aktuális kompetenciaszint.

Természetes helyzetben nem megfigyelhető kompetenciák megfigyelésének tervezése

Léteznek olyan kompetenciák, amelyek **természetes élethelyzetben nem megfigyelhetőek**. Tipikusan ilyenek a vészhelyzetek kezelésével, balesetekkel összefüggő teendők, illetve a munkakészségek egy jelentős része, amennyiben a személy ezeket aktuálisan, jelenlegi munkája során nem használja. Ebben az esetben mesterségesen kreálunk megfigyelési helyzeteket, illetve sokszor csak a kognitív tudás meglétére tudunk következtetni, például beszélgetésekből.

Figyelembe kell vennünk azonban, hogy a személy tudása, ismerete nem minden esetben áll összhangban a valós élethelyzetben mutatott kompetenciával. Ha el is tudja mondani, hogy mit kellene tenni abban az esetben, ha elvágja az ujját, ez akkor sem biztosíték arra, hogy valóban megfelelően jár el, ha bekövetkezik a baleset. Ilyen esetekben a legtöbb, amit tehetünk, az a folyamat megismerése „elméletben”, illetve a készség gyakorlása nem éles helyzetben (pl. sebköztöző eszköz helyének ismerete, seb kezelése, sebköztözés modellált helyzetben, seb ellenőrzése).

Intézményi körülmények között nem megfigyelhető kompetenciák megfigyelésének tervezése

Gyakori, hogy bizonyos tevékenységeket a személy **nem tud intézményi körülmények között végezni vagy gyakorolni**, így a természetes élethelyzetben történő megfigyelés nem lehetséges. Az önálló életvitel területén számos ilyen készséget találhatunk (pl. háztartási munkákkal, bevásárlással, utazással és közlekedéssel kapcsolatosan). Ezekben az

esetekben kiemelten fontos, hogy teremtsünk a személy számára olyan megfigyelési helyzetet, amelyben objektíven meg tudjuk vizsgálni kompetenciaszintjét. Például mosógépet sok kliensnek nem nyílik lehetősége használni az intézményben, ugyanakkor a közösségi életvitel során ez egy kritikus készség lesz, csakúgy, mint az ételkészítés.

Azokkal a területekkel érdemes először foglalkozni, melyeket intézményi körülmények között is meg tudunk figyelni és később fejleszteni. Amennyiben megoldható, célszerű lehet – szintén a fokozatosság elve alapján – külső férőhelyeken „próba-lakásban” megfigyelni a lakókat a tényleges kiköltözést megelőzően, ahol újabb fejlesztési területek merülhetnek fel vagy visszaigazolódhatnak a felkészítés eredményei.

Az intézményi rutin befolyásoló hatása a megfigyelésre

Az intézményi rutin és eljárásrend jelentős hatással lehet a személyek kompetenciaszintjére. Gyakran nem tudunk objektív megfigyeléseket végezni intézményi környezetben. Sokszor „nincs idő” kivárni a személy jelzéseit, nincs lehetőség megteremteni az önálló tevékenykedés kereteit. Az intézményben meghatározott munkakörök szerint dolgoznak a szakemberek, és viszonylag kevés olyan helyzet adódik, amelyben a lakók természetes módon bekapcsolódhatnak, gyakorolhatják például a háztartási tevékenységeket, vagy kapcsolatot tarthatnak a helyi közösség tagjaival. Mindezen tényezők tudatosítása fontos a felmérés megkezdése előtt, mivel a megfigyelési helyzetből ki kell vonnunk az intézményi eljárásrend és rutin hatásait, befolyástól mentesen kell vizsgálnunk a személy képességeit.

A felmérés során olyan helyzeteket teremtünk, melyben az az alapvetés, hogy a személy teljesen önálló feladatvégzése, tevékenykedése lehetséges. Ehhez rendelünk hozzá fokozatosan, szükség szerint szigorú rendben meghatározott támogatásokat, a legkisebb segítségtől a teljes fizikai segítségig, így állapítjuk meg, hogy most hol tart a személy, és mik lesznek majd a fejlesztési irányok.

Javasoljuk, hogy a felmérésre és fejlesztésre, amint lehetőség nyílik rá, **valódi, új, természetes környezetben kerüljön sor**, a támogatott lakhatás ingatlanjaiban és azok közvetlen környezetében.

Az ideális megfigyelési helyzet

A legideálisabb, ha abban a természetes élethelyzetben vizsgáljuk a személy képességeit, amelyben a jövőben valóban tevékenykedni fog (abban a szobában, azokkal az eszközökkel, azokkal a lakótársakkal stb.) Amennyiben és ameddig nem állnak rendelkezésre az ideális körülmények, akkor a személy jelenlegi, vagy a leendő életterére leginkább hasonlító környezetben végezzük a megfigyelést (pl. tankonyha).

Sok készség közösségben kerül alkalmazásra. Az érintett személynek lesznek lakótársai, lesznek a településnek más lakói, akikkel kapcsolatba fog kerülni. Ezt mindig vegyük számításba, és amennyiben lehetséges, vonjunk be más személyeket is, különösen a kommunikációs és a szociális készségek felmérése során. A leendő lakótársak személye már most is ismert lehet, csakúgy, mint az a település, ahova költözni fog a személy. Ezeket az információkat használjuk fel, és úgy alakítsuk ki a megfigyelési helyzetet, hogy a jövőbeli, valós tényezőkkel számolunk.

Fontos, hogy a feladathelyzet minden esetben valamilyen valós helyzet leképezése, vagy valamilyen önmagában is értelmes tevékenység legyen (pl. pizza-partihoz bevásárló lista készítése, amelyet bevásárlás követ), és ne pusztán önmagában értelmetlen funkciógyakorlás. Amikor feladathelyzetet kreálunk, gondoljuk végig, hogy milyen valós helyzetek fordulhatnak elő a személlyel, mivel funkcionális készségeket szeretnénk megvizsgálni. A valódi helyzetek leképezése feladathelyzetté csak úgy jöhet létre, ha sikerül megtalálnunk a kapcsolódási pontot a valós élethelyzet és a feladathelyzet között. Igyekezzünk mindig értelmes, hasznos tevékenységet végeztetni a személlyel, ne vesszen kárba a munkája akkor sem, ha ez „csak” felmérés volt.

A Készségfeltár megfigyelést támogató szerepe

A Készségfeltár segít a tennivalók sorrendjének meghatározásában, a megfigyelési helyzetek előkészítésében és kialakításában. **Egy megfigyelési helyzettel számtalan alapkészséget és rész-képességet meg tudunk vizsgálni**, elég, ha egy egyszerű helyzetre, az ételkészítésre gondolunk. Könnyen összeköthető ez a bevásárlással, pénzkezeléssel is, az étel elkészítésével, tálalásával és elfogyasztásával, így több terület is felmérhető akár egyetlen alkalommal. Ezért a feladathelyzetek és a természetes élethelyzetek előkészítése, a megfigyelés tervezése során mindig alaposan gondoljuk végig a Készségfeltár segítségével, hogy az adott helyzet mely területeket és mely alapkészségeket fogja érinteni.

A csoportos megfigyelés

Csoportos megfigyelés általánosságban és különösen az önálló életvitel területén nem javasolt, mivel ilyen helyzetben a lakók egymásra is hatással vannak, nehéz az önálló tevékenykedést, a kompetenciaszintet értékelni. Bizonyos helyzetekben egyszerre két lakót is felmérhetünk, amennyiben fel tudjuk venni videóra a helyzetet (például mobiltelefonnal), utólag könnyebben tudjuk elemezni külön-külön a két személy tevékenységét.

Kommunikációs és szociális készségek felmérésre irányuló megfigyelés tervezése

Kommunikációs és szociális készségek felmérését társas helyzetekben, illetve több partnerrel végezzük: minden esetben egyrészt úgy, hogy mi vagyunk a partnerek (mesterséges feladathelyzet), másrészt pedig figyeljük meg két lakótárs interakcióját (természetes élethelyzetben való megfigyelés). A közösségi életvitel szempontjából kritikus, hogy találjunk olyan intézményen kívüli személyeket, akikkel a lakók interakcióba léphetnek. Ezek a helyzetek is jelentős tanulságokkal szolgálhatnak számunkra.

Minden alapkészséget, illetve rész-képességet lehetőség szerint **több kontextusban is vizsgáljunk meg!** Mivel merőben eltérő lehet a személy kompetenciaszintje más-más helyzetekben, más-más személyekkel, ezért érdemes több helyzetben is megfigyelni őt. Különösen jellemző ez a kommunikációs és a szociális kompetenciákra.

Felmérés előkészítése

A felmérés előkészítése során az alábbi teendők vannak:

- Előzetes információk összegyűjtése a személyről az Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) és Egyéni kiváltási terv, valamint egyéb, a személyről rendelkezésre álló dokumentumok alapján.
- Dokumentáció előkészítése: Megfigyelési napló, Felmérési lap(ok) kinyomtatása.
- Kollégák, munkatársak értesítése a felmérésről, annak érdekében, hogy „váratlanul” ne zavarják meg a megfigyelési helyzetet.
- Amennyiben a felmérés komplex helyzetben történik, elő kell készítenünk a szükséges eszközöket, meg kell szerveznünk a megfigyelési helyzet kivitelezésének egészét, a lakó napjába kell illeszteni és a szervezet működéséhez kell igazítani a felmérést.

Felmérés

A felmérés körülményeinek és egyénre szabottságának megteremtése a felmérést végző szakember²⁵ feladata, az adott lakó és a körülmények ismerete tükrében, melynek során az alábbi tényezőket mindenképpen szükséges figyelembe venni.

- **téri elrendezés:** pl. az eszközök és helyszín előkészítése;
- **feladatok tartalma:** a feladatok **komplexitása**;
- zavaró **környezeti tényezők** kizárása, amely befolyásolhatja a személyt;
- elegendő **idő** a felmérésre;
- egyszerre, egy alkalommal felmért **készségek száma:** egy-egy megfigyelési helyzetben számtalan alapkészséget és részképességet meg tudunk figyelni, azonban ügyelni kell a személy kapacitásaira és teherbírására;
- **instrukciók** biztosítása: a személy kommunikációs szintjének megfelelő módon kell, hogy történjen;
- **segítségadás:** ha a felmérési helyzetben a személynek láthatóan segítségre van szüksége (esetleg ezt jelzi is), akkor a segítségnyújtás hierarchiájának megfelelően támogassuk. (Ne tegyük ki a személyt feleslegesen kudarchelyzetnek, ne érezzük vele saját korlátait. Jegyezzük fel, hogy a személynek miben és mikor volt szüksége segítségre, hol akadt el a tevékenységben!);
- **időtartam:** egyénenként nagyon eltérő lehet a feladat feldolgozási ideje, a lassabb tempó nem feltétlenül jelenti a kompetencia hiányát;
- **biztonsági szempontok:** az adott környezetben előforduló kockázatok, veszély elkerülése, szükséges biztonsági óvintézkedések megtétele.

²⁵ A Belső szakmai team lakók felméréséért felelős tagja, a lakó kiváltási felelőse.

- a szakember **kommunikációs stílusa**, a közlések komplexitása: minden esetben azt a kommunikációs stílust és formát alkalmazzuk, amely a személy számára tudottan érthető, általa használt (beszéd, jelnyelv, képi kommunikáció stb.);
- **akadálymentes környezet** biztosítása, segédeszközök és segítő technológiák biztosítása: azt vizsgáljuk, hogy a megfelelő, akadálymentes környezetben mennyire önálló a személy feladatvégzése. Sok esetben nem áll rendelkezésre az akadálymentes környezet, vagy megfelelő segédeszköz, ennek feltárásában is segíteni tud a felmérés.

Érdeemes videofelvételt készíteni (pl. mobiltelefonnal), mert utólag könnyebb azt elemezve rögzíteni az eredményeket. A videofelvétel segítségével egyszerre akár több személy tevékenységét is vizsgálhatjuk.

A felmérés eredményeinek értékelése

A felmérést végző szakember feladata a Készségletárban található alapkészségek sorrendjének és a célnak megfelelő helyzetek kiválasztása, előkészítése, majd a személy kompetenciájának értékelése.

A Készségletárban található alapkészségek és részképességek megfigyelési helyzetben maguk a megfigyelési szempontok. A megfigyelési helyzetben azt vizsgáljuk, hogy a személy az adott tevékenységet hogyan végzi el, milyen támogatási szükséglete van, illetve a tevékenységben valóban szükséges-e, és ha igen, akkor milyen típusú segítség számára.

Az alapkészségek értékelése

Az alapkészségeket az alábbi háromfokú skálán értékeljük:

- A. A készség kialakult/elsajátította: a kompetencia megfelelő szinten van, következetesen sikeres a feladat megoldásában.**
- B. A készség jelenleg alakul, időnként vagy részben jó a megoldás.**
- C. A készség jelenleg nem észlelhető – sikertelen, vagy nem próbálkozik a tevékenységgel.**

Amennyiben a válasz A., azaz a készség kialakult, további teendők ezen a területen jelenleg nincs, a személy adott területen, tevékenységben önálló, továbbléphetünk a következő vizsgálendő alapkészségre.

Amennyiben a B. választ jelöljük, azaz a készség jelenleg alakul, meg kell vizsgálnunk és értékelnünk kell az alapkészséghez tartozó részképességeket is annak érdekében, hogy meg tudjuk állapítani, pontosan hol van az elakadás, mely részképesség terén van a személynek nehézsége.

Amennyiben a válasz C., azaz a készség nem észlelhető, a személy sikertelen vagy nem próbálkozik a helyzet megoldásával, a fejlesztést valószínűleg egy másik alapkészséggel vagy területen kell majd megkezdeni.

Az egyes szempontok (alapkészségek és részképességek) értékelése elsősorban arra szolgál, hogy a támogatott lakhatásra való felkészülésre rendelkezésre álló időben a beavatkozási területeket prioritizáljuk. Ezért javasoljuk, hogy olyan területek és ezeken belül olyan alapkészségek élvezzenek elsőbbséget, melyek

- a személyes célhoz leginkább illeszkednek;
- a támogatott lakhatás szempontjából kulcsterületek, és
- a rendelkezésre álló időtartamban eredményes lehet a beavatkozás.

Mérlegeljük, hogy a felmérési eredmények alapján az adott terület, vagy alapkészség beavatkozásait mikorra ütemezzük.

Mivel jól ismerjük a lakókat, előfordulhat, különösen az önkiszolgálás területén, hogy biztosan tudjuk, hogy valamely alapkészsége kialakult, pl. önállóan veszi fel a ruháit. Azonban, ha tudjuk, hogy a személy rendszeresen segítséget kap a tevékenység során, érdemes megvizsgálnunk a megadott szempontok mentén, hogy valóban szükséges-e, és ha igen, akkor milyen típusú segítség számára. Különösen komplex lehet a helyzet bizonyos szociális és munkavégzéssel összefüggő kompetenciák esetén. Bizonytalanság esetén mindig vegyük végig valamennyi részképességet!

Amennyiben egy területen belül túlnyomó többségében C. választ adtunk, az egész területet és minden személyes állapotjellemezőt figyelembe véve lehet értékelni a helyzetet.

Pl. a mobilitás területén adott sok C. válasz komoly mozgásos akadályozottságot jelent (ennek hátterében fizikai, pszichés okok egyaránt állhatnak). A továbblépés érdekében az okok, a környezet, a személy állapotának, előtörténetének együttes vizsgálata szükséges ahhoz, hogy megalapozott döntést lehessen hozni a fejlesztési célokról, beavatkozásokról.

Előfordulhat, hogy fejlesztési célként fogalmazódik meg az állapot megtartása, az állapotromlás megelőzése. További szakember bevonása lehet indokolt a felmérés mélyítése és a fejlesztési célok meghatározása érdekében. Kommunikációs területen AAK ismerettel rendelkező szakember, mobilitás területén mozgásfejlesztéssel vonatkozó szakember, stb. bevonása indokolt.

Kevesebb C. válasz esetén is meg kell vizsgálni, hogy a készség hiánya mit jelent az egész terület vonatkozásában:

- Olyan készségről van szó, amely alapvető további készségek fejlesztéséhez?
- Az önállóbb életvitel kialakítása szempontjából alapvető készségről van szó?
- Olyan készségről van szó, amely nem alapvető, egy magasabb önállósági szint esetén lesz funkciója?

A készség, képesség jelentőségének, helyének megfelelően lehet arról döntést hozni, hogy kijelölünk-e fejlesztési célt az adott részképesség vonatkozásában, illetve ezt rövid vagy hosszabb távon tesszük-e meg. Az adott területen történő további felméréseket az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT) III. pontjában (Áttekintő táblázat) tudjuk ütemezni.

A részképességek értékelése

A részképességek vizsgálata során egy kétfokú skálával értékeljük az adott részképesség megfigyelhetőségét, jelenlétét, azaz a kompetenciaszintet:

Igen: a személy rendelkezik az adott részképességgel, sikeresen végzi el a (rész)feladatot.

Nem: a személy nem rendelkezik az adott részképességgel, nem sikeres a (rész)feladat elvégzésében.

A Készségfeltár tanulmányozása során azt láthatjuk, hogy több alapkészség nem lesz releváns minden egyes személy esetében. Ezek felmérésére csak abban az esetben lesz szükség, ha a lakó személyes céljai között szerepel az adott cél (pl. a kisállat tartása). Más esetben találunk olyan alapkészségeket, amelyek csak bizonyos célcsoport számára lesznek relevánsak, pl. szenvedélybeteg személyek számára a szerhasználattal kapcsolatos attitűdök felmérése.

Amennyiben egy készség vagy képesség a célcsoport esetében nem jellemző, pl. a „tárgyakkal kommunikál” jó verbális képességgel rendelkező szenvedélybeteg emberek esetében, úgy nem szükséges az adott alapkészséget vagy részképességet értékelni, a Felmérő lapon ezt a sort kitölteni. Viszont minden esetben mérlegelni kell, hogy mi az oka a nem releváns válasznak. Amennyiben egy alapkészség tekintetében önálló, akkor nem kell tovább foglalkozni a részképességekkel, így a nem releváns választ sem kell rögzíteni.

A készségfeltárban szerepelnek olyan alapkészségek is, amelyek az általunk támogatott lakó számára sérüléséből, akadályozottságából fakadóan soha el nem érhető kompetenciaszintre utalnak. Ezért nagyon fontos hangsúlyozni, hogy az **autonómia nem azt jelenti, hogy az adott területen belül minden egyes alapkészség kialakult**. Ugyanez érvényes a részképességek alábontásra is: lesz olyan személy, akinél az öltözködés terén a lehető legmagasabb szintű önállóságot érjük el azzal, ha egy-két ruhadarabot önállóan felvesz.

Önmagában egyetlen alapkészség vagy részképesség hiánya sem jelenti azt, hogy valaki nem áll készen, vagy nem alkalmas a támogatott életvitelre! A abban nyújt segítséget, hogy megtaláljuk a felkészítés, készségfejlesztés következő lépését, megvizsgáljuk a környezetben található lehetőségek körét a nagyobb fokú önállóság megteremtése érdekében.

Az eredmények rögzítése és felhasználása

A természetes élethelyzetben vagy mesterséges feladathelyzetben történő megfigyelést Megfigyelési naplóban rögzíti a felmérést végző szakember. A megfigyelés során vagy a napló elkészítését követően használhatóak az adott területek Felmérő lapjai. A felmért alapkészségek és részképességeket, a megfigyelés eredményeit az Adatrögzítő rendszerben kell tárolni. Újabb felméréseket szintén ezen a módon kell dokumentálni és az Adatrögzítő rendszerben rögzíteni. Az Adatrögzítő rendszer a korábbi eredményeket tárolja, a későbbiekben elérhetőek maradnak ezek az eredmények.

A megfigyelés eredményeit a módszertan mellékletében található vagy az Adatrögzítő rendszerből letölthető és nyomtatható Megfigyelési napló segítségével papír alapon, vagy számítógéppel, elektronikusan kell rögzíteni. A Felmérési lapok a Készségletár című II. kötetből vagy közvetlenül az Adatrögzítő rendszerből nyomtathatóak ki, valamint az eredmények rögtön az Adatrögzítő rendszerben is rögzíthetők.

Az Adatrögzítő rendszerben az aktuális készség szintek bármely időpontban lekérhetőek (készségprofil). A fejlesztendő alapkészségeket, részképességeket ezt követően az Egyéni komplex kiváltási és fejlesztési terv (EKKiFeT) IV. táblázatában kell megjeleníteni, majd ezekhez kapcsolódóan a személyes és eszközös beavatkozásokat megtervezni felelősök és határidők, valamint ütemezés megjelölésével.

A felmérés személyi feltételei

A felmérések tervezését és megvalósítását az IFKT módszertanban meghatározott Belső szakmai team lakók felméréséért felelős tagja, a lakó egyéni kiváltási felelőse irányítja.

A személyi feltételeket a megfigyelési helyzetek alakítják, lesznek kétszemélyes helyzetek a felmérést végző szakember és az érintett személy részvételével, és lesznek olyan megfigyelési helyzetek – jellemzően szociális és kommunikációs készségek terén – amelyekben más személyekkel folytat interakciókat a személyt.

A fejlesztési területek meghatározásában, illetve egyes beavatkozások terén számos esetben további szakemberek tapasztalatára is szükség lesz. A beavatkozások tervezéséhez és a megvalósításhoz is teammunkára lesz szükség. A felkészülés során az egyéni kiváltási felelős koordinálja és nyomon követi a feladatokat és a résztvevőket. (ld. még a módszertan alkalmazásának személyi feltételei).

A felmérés tárgyi és környezeti feltételei

A felmérés tárgyi és környezeti feltételei a megfigyelési helyzet függvényében változnak. Az egyes tevékenységek kivitelezéséhez szükséges eszközöket, tárgyi és környezeti feltételeket tartalmazza a Készségletár. A megfigyelési helyzet kialakítása során biztosítani kell azokat a környezeti, eszközös, tárgyi feltételeket, amelyekre a megfigyelési szempontok utalnak (pl. szedőkanalat megfog). Az eredmények rögzítéséhez szükséges dokumentumokat előzetesen ki kell nyomtatni, a felmérés során vagy azt követően számítógépen rögzíteni.

A felmérés várható időtartama

A készségek és képességek felmérésének időtartama egyedi, alapvetően befolyásolja:

- az adott megfigyelési helyzet komplexitása (egyszerre, egy helyzetben általában több alapkészséget tudunk vizsgálni);

- a megfigyelési helyzetek száma (egy készséget lehetőség szerint több kontextusban is vizsgáljunk, különösen a kommunikációs és szociális készségeket);
- a személy teherbírása, terhelhetősége;
- az adott tevékenység általános időtartama, hossza.

PÉLDA TERMÉSZETES ÉLETHELYZETBEN TÖRTÉNŐ MEGFIGYELÉSRE

MEGFIGYELÉSI NAPLÓ

Név: Hatvan Anna

Dátum: 2017.11.20.

Megfigyelő(k): Segítő Orsolya

Időtartam, helyszín: reggel 8.10-8.20, saját szobája

Egyéni helyzet/Csoportos helyzet

Természetes élethelyzet/Feladathelyzet

Megfigyelt élethelyzet(ek): **Öltözködés**

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt részképességek	Megjegyzések
Reggeli öltözködés Segítségnyújtás és figyelmeztetés nélkül várjuk meg, hogy felismeri-e a lakó, hogy az öltözködés ideje van („a reggeli rutin” részeként, tehát akár már felébresztették, akár ébresztőóra kel fel, várjuk meg, mit tesz) és nekikezd-e a tevékenységnek. Ha nem ismeri fel, akkor a segítségnyújtás szintjeinek megfelelően segítsük addig, amíg önállóan nem kezd neki az öltözködésnek. Figyeljük meg, hogy mivel kezd:	Az öltözködéssel kapcsolatos tevékenységek ismétlődésének szükségességét felismeri, meghatározott időközönként, szükség szerint azt végrehajtja, vagy végrehajtását kezdeményez		Fel kell öltözni? – Kérdezte tőlem, amikor bementem a szobába.
	A helyzetnek, alkalomnak megfelelően választ ruhát Az időjárásnak megfelelően választ ruhát		Tudja hol a szekrénye, kiveszi belőle a pulóvert, nadrágot és megkérdezi: „ez jó lesz?” Megfelel a helyzetnek és a napi időjárásnak is. Elfelejtett

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt részképességek	Megjegyzések
- előbb ruhát keres magának - előbb elkezdi levenni az éjszakai ruházatot magáról Figyeljük meg, milyen ruházatot választ: - megtalálja saját ruháit - minden ruházati darabból elvesz egyet - évszaknak megfelelően választ Ha nem választ, akkor a segítségnyújtás szintjeinek megfelelően segítsünk neki ebben.	Leveszi a ruházatát	Részmozzanatokat végez vetkőzés közben 1-2 ruhadarabot levesz önállóan A ruhadarabokat egyesével veszi le A ruhadarabokat nem kifordítva veszi le	fehéreneműt elővenni, erre figyelmeztetem. Teljesen önállóan leveszi a pizsamát, gondosan elhelyezi az ágyára.
Éjszakai ruházat (hálóing, pizsama) levételének megfigyelése: - leveszi a ruhákat magáról - leveszi és kifordítva marad - megfelelő helyre teszi le (ágyra, szennyes tartóba vagy egyéb, általa megszokott helyre) vagy csak ledobja. Ez után figyeljük az öltözködés kivitelezését. Ha nem kezd neki, vagy rossz sorrendben kezd neki a segítségnyújtás szintjeinek megfelelően segítsünk neki. A teljes folyamat során figyeljük, és jelöljük, hogy mit végez el önállóan, és melyik részmozzanathoz van szükséges beavatkozásra, segítségre.	Ruháit felveszi	Az öltözködésre motivált, szükségességét érti Részmozzanatokat végez öltözés közben (nyújtja/emeli kezét, lábát) 1-2 ruhadarabot felvesz önállóan 1-2 ruhadarabot önállóan, megfelelően felvesz A ruhadarabokat elő tudja venni, meg tudja fogni, fel tudja húzni	Először a zoknit veszi fel, ez hosszas művelet, közben végig meztelen (lehet, hogy fázik is). Utána a melltartót, majd az alsóneműt. A ruhadarabokat önállóan veszi fel, de hosszabb ideig tart neki, kicsit lassú.

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt részképességek	Megjegyzések
Figyeljük meg, hogy a lakó hogyan veszi fel a cipőjét! Felismeri-e hogy melyik a saját cipője. Lábát beledugja, szükség szerint kezével segíti-e.		Gombot, patentot cipzárat használ Az öltözködés folyamatát helyesen, megfelelő színvonalon végzi	
Cipőket nem cseréli-e fel, megfelelő lábra veszi. Cipőfűzővel van-e nehézsége.	Cipőjét felveszi	Lábát bele tudja dugni a cipőbe, kezével szükség szerint segíti A cipőket nem cseréli össze, megfelelő lábra veszi fel őket. Cipőfűzőt beköti Tépőzárat használja	Összecseréli a bal és jobb lábas cipőt, nem veszi észre, nem korigál, figyelmeztetni kell.

PÉLDA MESTERSÉGES FELADATHELYZETBEN TÖRTÉNŐ MEGFIGYELÉSRE

MEGFIGYELÉSI NAPLÓ

Név: Hatvan Anna

Dátum: 2017.11.20.

Megfigyelő(k): Segítő Orsolya

Időtartam, helyszín: 10.30-12.30 Fejlesztő foglalkozás keretében, TL konyhában

Egyéni helyzet/Csoportos helyzet/

Természetes élethelyzet/Feladathelyzet

Megfigyelt életterület(ek): Étel elkészítése

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt részképességek	Megjegyzések
Megfigyelt helyzet: főzés Beszélgetés során tárjuk fel a személy tapasztalatait, gondolatait és motivációit a főzéssel, ételkészítéssel kapcsolatban. Kérdezzük meg, hogy ismer-e recepteket, ha igen, kérjük meg, hogy mondjon vagy írjon le egy receptet, amit szívesen elkészítené.	Ismeri néhány alapvető, egyszerűbb étel receptjét, elkészítési módját Recept alapján (saját szimbólumszintjének megfelelően) egyszerűbb, 4-6 alapanyagból álló ételt elkészít	A recepthez szükséges alapanyagokat ki tudja választani A receptben felsorolt lépéseket értelmezi/követi A receptben felsorolt lépéseket kivitelezi	Néhány ételt felsorol, pl. rakott krumpli, többé-kevésbé megnevezi az alapanyagokat, de a folyamatot nem tudja elmondani. Az alapanyagokat jól felismeri, kiválasztja, az olajat és a hagymát kihagyja a felsorolásból, de beazonosítja őket. A főzés során viszont többször elfelejti megnézni a receptet, tétovázik, nem tudja mi a következő lépés, segítséget kér. (nem jut eszébe, megnézni a receptet). Ha felhívom a figyelmét a receptre, sok ideig tart, mire

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt részképességek	Megjegyzések
Amennyiben van ilyen, ezt használjuk a továbbiakban. Amennyiben nincs ilyen, egy egyszerű egytálétel elkészítését figyeljük meg: bolognai spagetti. (Készítsük elő az alapanyagokat, egyelőre a személy számára nem látható helyre). Hozzávalók: 1 csomag spagetti tészta 1 fej vöröshagyma fokhagymakrém 50 dkg darált hús paradicsom konzerv/sűrítmény 20 dkg sajt só, fűszerek, olaj Végig alkalmazzuk a segítségadás hierarchiáját! Nézzük meg, hogy a személy mit gondol, milyen alapanyagokra lesz szükség, kérdezzük meg tőle, hogy mire lesz szükség.		A szükséges mennyiségeket kiméri	megtalálja, hol tartunk éppen a folyamatban. Nem követi szemmel a receptet, mindig előlről kezdi el olvasni. A mennyiségeket nem tudja kimérni, nem tudja kiolvasni a dkg jelentését. A mérleg használatát nem ismeri. Eszközöket felismeri, megnevezi, de fazék helyett először serpenyőt vett elő. Még nehezen tájékozódik a konyhában, nem tudja, hogy minek hol van helye.
	Meleg ételt készít	Alapvető alapanyagokat felismeri Használja a kést alapanyagok aprítására Kinyitja a konzervet konzervnyitóval Reszelőt használ Főzéssel kapcsolatos egyéb eszközöket használja	A kést nehezen fogja meg, gyenge a nyomaték, nem vágja el a hagymát. Nevetve kér segítséget. A konzervnyitó használatához azonnal segítséget kér, nem tudja hogyan működik. A sajtreszelőt használja, először a nagy lukú részen próbálkozott, később vált. A reszelésben kitartó, de nagyon lassú.

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt rész képességek	Megjegyzések
Amennyiben mindent felsorolt, kérjük meg, hogy mutasson rá az alapanyagokra és nevezze meg azokat.	Konyhai (elektromos) eszközöket használja	Gáztűzhely/ Villanytűzhelyt használja	Nem tudja bekapcsolni, segítséget kér, láthatóan kicsit tart a lángtól és a tűztől.
Amennyiben nem tudta megnevezni, mi szükséges hozzá, vagy csak néhány dolgot nevezett meg, mutassuk meg számára az előkészített alapanyagokat és kérjük meg, hogy nevezze meg őket.		Felismeri, ha elkészült (megfőtt, megsült) az étel	Bizonytalan, megkérdezi, hogy kész van-e szerintem, az órát nem figyelte főzés közben.
Ha felismerte és megnevezte az alapanyagokat, kérdezzük meg tőle, hogy az alapanyagok alapján körülbelül hány ember számára lesz elegendő étel. Ezután kérdezzük meg, hogy milyen edényekre lesz szükség. Ha van rá lehetőség, kérjük meg, hogy vegye elő ezeket. Ezután mutassuk meg számára a receptet, olyan formában, ami neki érthető. Lehetséges módosítások: fényképekkel készült folyamatábra, látássérült személyek számára diktafonra rögzített recept, egyszerű nyelvezettel írt folyamatleírás stb. Amennyiben látjuk, hogy a receptet nem érti, nem tudja követni, kezdjük el	Biztonság, balesetvédelem - Ételkészítés	A forró eszközöket, felületeket elkerüli Tudja, hogy nem hagyhat felügyelet nélkül a tűzön, sütőben készülő ételt Az elektromos eszközöket használat után áramtalanítja Nem nyúl működő elektromos eszközbe Vizes kézzel nem nyúl elektromos eszközökhöz Biztonsággal, körültekintően használja a vágóeszközöket Elkerüli a felcsapó gőzt Tudja, hogy a gyúlékony eszközöket távol kell tartani a forró felületektől	Főzés közben nagyon óvatos, kicsit tart a tűztől, és bizonytalanul nyúl hozzá a tűzről levett eszközökhöz. Egyszer segítséget kér, illetve egyszer be kellett avatkoznom, mert láttam, hogy annyira gyenge fogással fogja az edény fülét, hogy félő volt, hogy leejti. A vágóeszközökkel túlságosan óvatos, tart ezektől és fogása nem biztonságos. A forró felületeket elkerüli.

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt részképességek	Megjegyzések
a folyamatot magunk, és az egyes résztvevők alapján vizsgáljuk a személy készségeit, figyelve minden résztvevőnél a segítségadás hierarchiáját. A főzés során figyeljük meg: • hol akad el a folyamatban, • mit tesz, ha elakad, • milyen minimális segítséggel tud továbblépni, • mit az, amit a receptben nem ért meg, • hol lenne szüksége további alábontásra, kisebb lépésekre, • hogyan kezeli az időt, • hogyan kezeli a mértékegységeket (konkrét és nem konkrét pl. „kevés bors”), • hogyan kezeli az eszközöket, • tudja-e előre figyelni a következő lépést, • hogyan, milyen módon követi a receptet, van-e erre stratégiája. Instrukciók: Vegyél elő egy nagy fazekat, amibe a tésztát főzzük majd ki.	Étkezéshez megterít	Érti a terítés szükségességét és motivált a tevékenység elvégzésére Felismeri és ki tudja választani a szükséges eszközöket Meg tudja fogni a tányérokat Meg tudja fogni az evőeszközöket Lapos és mély tányért tesz egymásra Az evőeszközöket jó helyre teszi Poharat jó helyre teszi	Szívesen végzi a terítést, nem találja meg a tányérokat és evőeszközöket elsősre, de a fiókok kihúzása után végül megvan minden (még új a konyha). Megszámolja, hogy hányan fogunk enni, és ennek megfelelő mennyiséget vesz elő mindenből. A szalvétát nem hajtja félbe, megkérdezi, melyik oldalra tegye. Pohárról elfeledkezik.

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt rész képességek	Megjegyzések
Tölts bele 0.5 liter vizet és egy csipet sót. Tedd fel a tűzhelyre főni. Amikor elkezdi forni a víz, rakd bele a tészta, és egy mokkáskanál olajat, hogy ne ragadjon a tészta. Néha keverd meg, és 10 perc főzés után vedd le a tűzről. Ha megfőtt a tészta, akkor szűrd le tészta szűrő segítségével. Utána ugyanabba a fazékba tedd vissza. Vegyél elő egy kisebb fazekat. Vágd fel a hagymát apró darabokra. Önts egy evőkanál olajat a fazék aljába. Tedd fel a tűzre az fazekat és öntsd bele a felvágott hagymát. Pirítsd a hagymát üvegesre. Ha a hagyma megpirult, add hozzá a darált húst is, és nyomkodd szét, ha szükséges. Add hozzá a fűszereket, ízlés szerint (kb. 2 nagy csipet só, kevés feketebors, bazsalikom, oregánó). Ezután add hozzá a fokhagymakrémet, kb. 2 teáskanállal.		A szalvétát megfelelő oldalra helyezi el A terítés folyamatát megfelelő színvonalon végzi egészében	
	Maradékot elraktározza későbbre		Nincs maradék.
	Elpakol ételkészítés után	Érti az elpakolás jelentőségét és motivált ennek elvégzésére Tudja, hogy mely eszközt hol kell tárolni Mindent a helyére pakol, megfelelő módon Szükség esetén letisztítja a munkafelületet	A mosogatóba berakja a koszos táányérok. A felület letörlését nem kezdi el magától, de figyelmeztetés után alaposan elvégzi.
	Elmosogatja a koszos edényeket	Mosogatás szükségességét érti, felismeri, motivált a tevékenység végzésére Megfelelő mennyiségű mosogatószert adagol	Mosogatásnál már látszik, hogy fáradt. A vizet csak langyosra állítja be, korrigálni szükséges. A mosogatószert adagolja, megfelelő mozdulatokat végez, de nagyon gyenge nyomatékka. A táányérnak csak az egyik oldalát mossa el, nem kellően alapos. Csak figyelmeztetés után javít.

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt részképességek	Megjegyzések
Jól forgasd át a fazékban a húst és a fűszereket. Rendszeres keverés mellett főzd tovább. Ha a hús szinte fehér lett, és úgy érezed, hogy már jó, akkor öntsd hozzá a paradicsom konzervet/sűrítményt. Egy pici vizet is önthetsz hozzá, ha túl sűrű. Ezt is jól forgasd át, majd tegyél rá egy fedőt. Kb. 3-5 percenként nézd meg, és alaposan kevergesd át. Amíg fő a hús, reszelj le kb. 20 dkg sajtot. Ha megfőtt a hús, tálald a tésztát a húsos szósszal, reszelt sajttal a tetején. Amennyiben a folyamat elején rosszul becsülte meg, kérdezzük meg tőle ismét, hogy körülbelül hány személy számára lesz elegendő az elkészült étel. Főzés közben folyamatosan figyeljük a biztonsággal és balesetvédelemmel kapcsolatos készségeket. Veszélyes helyzet esetében azonnal avatkozunk be!		Mosogatószivacsot használ Víz hőmérsékletét beállítja Mosogatás tevékenység folyamatának színvonala megfelelő, egészében jó a kivitelezés Észreveszi, ha nem megfelelő minőségű a mosogatás, saját munkáját javítja	

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt részképességek	Megjegyzések
Terítés és tálalás: Figyeljük meg, hogy a személy hogyan teríti meg az asztalt. Szempontok: • Figyelembe veszi-e, hogy hány személy fog étkezni, • Megfelelő helyre teszi-e az evőeszközöket, poharat, szalvétát. Ez után megfigyelhetjük az étkezéssel kapcsolatos alapkészségeket és részképességeket is. Az étkezési helyzet, mint társas-szociális helyzet szintén alkalmas lehet a C. modul alapkészségeinek és részképességeinek vizsgálatára. Az étel elfogyasztása után, ha van maradék, figyeljük meg, hogy mit tesz vele a személy. Mutat-e érdeklődést arra, hogy eltegye későbbre. A főzés (és az étel elfogyasztása után) várjuk meg, hogy felismeri-e a személy, hogy el kell pakolni az eszközöket, illetve el kell mosogatni. Az eszközök elpakolásánál figyeljük meg, hogy felismeri-e hogy mit hova kell tenni.			

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt rész képességek	Megjegyzések
Figyeljük meg, hogy felismeri-e, ha valami koszos, és ez esetben tudja-e mi a teendő, megkezd-e valamilyen módon például a bepakolást a mosogatóba. Megtalálja-e az eszközök helyét a szekrényben, polcokon. Figyeljük meg a mosogatás folyamatát. Elkezd-e magától, vagy szüksége van valamilyen segítségre ebben. Figyeljük meg, hogy be tudja-e állítani a vizet; adagol-e mosogatószert, és ha igen, milyen mennyiséget; hogyan fogja meg a tányérokat, evőeszközöket; minden eszközt alaposan elmos-e, minden oldalát, vagy maradnak ki területek. Tudja-e hova kell tenni az elmosott edényeket, tányérokat. Van-e valamilyen biztonsági tényező, amelyre nem fordít figyelmet. Amennyiben csoportos helyzetben végezzük a felmérést, figyeljünk arra, hogy egy tevékenységet egyszerre csak egy lakó csináljon. Váltásban a legjobb, ha 3-4 fős csoportokkal dolgozunk, és alkalmanként egy ember			

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt részképességek	Megjegyzések
főz, valaki más terít és tálal, valaki más elpakol, a negyedik személy elmosogat.			

KOCKÁZATOK FELMÉRÉSE ÉS KEZELÉSE

A kockázatvállalást az élet pozitív részének kellene tekinteni. A mérlegelés az előnyök és a kockázatok között mindenki életének és fejlődésének természetes része. Egy egyén számára a kockázatvállalás az önállóvá, függetlenné válás, a saját döntéseiért, cselekedeteiért vállalt felelősség fontos része.

Az önálló életvitelre való felkészülés során, amennyiben sikeresek vagyunk, a lakók egyre több helyzetben szeretnék magukat kipróbálni, egyre szélesebb körben szeretnék önállóságukat megélni. Veszélyes helyzetekbe kerülhetnek, olyan dolgokat szeretnék megtenni, amelyekre eddig nem volt lehetőségük vagy a túlító környezet nehézségeikre hivatkozva nem engedte meg, hogy kipróbálják magukat ezekben a helyzetekben.

Elengedhetetlen, hogy a támogató szakemberek segítsék a lakókat abban, hogy döntéseket hozzanak. Mielőtt azonban meghozzák döntéseiket, a szakembereknek segíteniük kell őket abban is, hogy megvizsgálják a veszélyeket, a lehetséges előnyöket és a lehetséges károkat. Ideális esetben a döntések a lakók kezében vannak. A gondnokság ezeknek a döntési kompetenciáknak a körét szűkíti, az ideális állapot a támogatott döntéshozatal kiterjesztésével érhető el, ahol a természetes és professzionális támogatók információkkal segítik a döntéshozatali folyamatot, de nem vállalnak át döntéseket, nincs helyettes döntéshozatal.²⁶

Kockázatkezelés és egyéni szolgáltatástervezés

A támogatott lakhatás szolgáltatástervezése során a szolgáltatónak jogszabályi kötelezettsége, hogy a kockázatokat megfelelő módon elemezze és a tervezés során figyelembe vegye (1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet, 12/A. § Az egyéni szolgáltatási terv). A 12/A. § (3) bekezdése meghatározza, hogy a szolgáltatási tervnek milyen elemei vannak, ennek megfelelően a tervnek tartalmaznia kell:

- d) a kockázati tényezők felsorolását és azok elhárításának lehetséges eszközeit, módját és eljárásrendjét.

A komplex támogatási szükségletmérés Összegző lapjának (1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet 14. sz. melléklete) III. pontja lehetőséget ad az Egészségügyi és viselkedési helyzetek, valamint egyéb kockázatok jelölésére.

EGYMÁSSAL VERSENGŐ ÉRTÉKEK ÉS SZEREPEK

A kockázatok témaköre intenzíven világít rá az ellátás során felmerülő értékek, elvek és szerepek közötti konfliktusokra, valójában ez az a terület, ahol ezeket a konfliktusokat megértve és átdolgozva egyre jobb szakemberré válhatnak a munkatársak.

²⁶ A támogatott döntéshozatal elméletével és gyakorlatával kapcsolatban bővebb információ található a módszertan *Beavatkozások tervezése* című III. kötetében, valamint a képzési segédanyagban.

Gondozói felelősség vs. kockázatok

A gondozói felelősség azt jelenti, hogy a gondozók felelősséggel tartoznak az érintettek és a környezetük jóllétével és biztonságával kapcsolatban. Tekintettel arra, hogy ők ismerik a lakókat a legjobban, tisztában kell lenniük azzal, hogy milyen kockázatos helyzetekbe sodorhatják magukat vagy másokat. Ismerniük kell a veszély és kár lehetséges mértékét, valamint az esetleges sérülés mértékét is. **Olyan környezetet és olyan folyamatokat kell kialakítaniuk, hogy a kockázatokat a lehető legnagyobb eséllyel kerüljék el.**

Ugyanakkor azt is szeretnénk, hogy a lakók egyre több különféle élethelyzetben vegyenek részt aktívan, egyre önállóbbak, egyre felelősségteljesebbek legyenek, amely kétségtelenül a kockázatos helyzetek növekedésével fog járni.

A biztonság garantálása mellett a gondozói feladatok közé tartozik az is, hogy az érintettek jóllétéről is gondoskodjanak, amelynek során:

- a középpontban az érintettek egyéni igényei és vágyai, szükségletei állnak;
- figyelemmel kell lenni az egyéni körülményekre, egészségügyi állapotra, családi kapcsolatokra stb.;
- az érintetteknek joguk van döntéseket hozniuk;
- az érintetteknek joguk van az önálló és önrendelkező élethez, amely kockázatos helyzetek felvállalásával is együtt jár.

Mi a helyes ebben a helyzetben? Melyik szerep és elv helyeződjön előtérbe? Ezekre a kérdésekre nincsenek panelszerű válaszok. Körültekintő értékelési és tervezési munka során, kockázatértékelési folyamatok alkalmazásával és kockázatkezelési protokollok kialakításával kell egyéni és helyzetfüggő válaszokat adni a kliensek aktív bevonásával.

Bentlakásos intézményi elhelyezés – biztonság és túlövő környezet vs. önálló életvitel és kockázatok

A bentlakásos intézményeket épp azzal a céllal hozták létre, hogy a lakók és a környezet biztonságáról gondoskodjanak, tehát a legfőbb funkciója ezeknek az ellátásoknak a gondozói felelősség és a teljeskörű biztonság garantálása. Ebben a környezetben sem a meglévő készségek, sem az önállóság gyakorlására csak szűk körben van lehetősége az érintetteknek, hisz az ellentétes az intézményt működtető alapvetéssel. A gondozói felelősség kerül előtérbe, amely korlátozásaival nem csak a lakók önértékelését rontja, hanem egyoldalúvá is teszi a lakók és a gondozók közötti kapcsolatot, ezzel befolyásolhatja a gondozók személyiségét is. Az előző kérdéseinkre a válasz ebben a környezetben egyértelműen a gondozói felelősség lesz.

A támogatott életvitel, a támogatott lakhatás, az önállóság és az önrendelkező élet biztosítása során is létezik a gondozói felelősség, azonban annak gyakorlata teljesen átalakul. **A személyközpontú kockázatelemzés és a kockázatkezelés lesz az a munkaterület,** amely előtérbe kerül és a korábbi kérdéseinkre épp ez lesz a válasz. Nem a felelősség és az egyén kockázatvállalása között kell választani, hanem a kockázatok közös (az egyénnel és minden érintettel együtt történő) felmérésével és a kockázatok kezelésének

közösen (az egyénnel és minden érintettel együtt) kialakított **megelőzését vagy csökkentését célzó intézkedések** kialakításával kell reagálnunk, egyúttal lehetőséget teremtenünk arra, hogy a biztonságot olyan módon garantáljuk, hogy azzal nem sértjük a személy önrendelkezéshez való jogát.

Gondnokság vs. támogatott döntéshozatal

A gondnokság jogintézménye korlátozza az érintetteket a döntések meghozatalában, a helyettes döntéshozatal során egyes helyzetek, életesemények kimenetelének mérlegelése teljes egészében kikerül a kezük közül. Ma Magyarországon közel 60.000 ember él gondnokság alatt, jó részük valamilyen bentlakásos intézmény lakója. A támogatott döntéshozatal bevezetése óta a gondnokság alá helyezések száma nem csökkent, enyhe, de folyamatos növekedés tapasztalható. A kötelező felülvizsgálat eddig nem hozta meg a várt eredményeket, nem a támogatott döntéshozatal száma növekedett, pusztán a korlátozás mértéke csökkent valamelyest.

Az önálló és önrendelkező élet megélése és a helyettes döntéshozatal egymást kizáró fogalmak. A kockázatok vizsgálata, a kockázatok közös mérlegelése segítheti az érintetteket abban, hogy felelősen döntsenek, így a pusztán állapotukkal indokolt gondnokság alól jobb eséllyel kerülhetnek ki.

Munkahelyi biztonság - Munkahelyi környezet kockázatai - Veszélyeztető munkahelyi gyakorlat

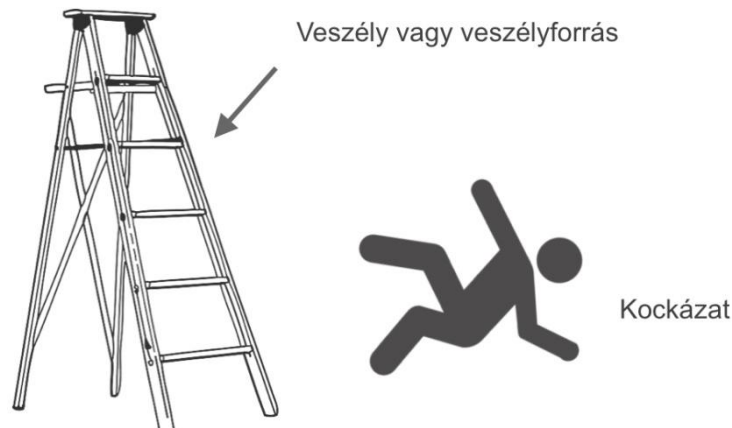
A biztonság és a kockázatok témakörénél nem kerülhetjük el a munkahelyen közvetlenül előforduló kockázati lehetőségeket, veszélyforrásokat. Ezek egy része érinti a lakókat és közvetlenül az ő lakókörnyezetükben fordulnak elő. A módszertan a lakók egyéni kockázatelemzésével és tervezésével foglalkozik. A teljes munkahelyre és a dolgozók munkakörnyezetére vonatkozó kockázat értékelésével és biztonsági előírásokkal nem foglalkozunk (pl. a konyha élelmiszerbiztonsági szempontokból történő kialakításával, gyógyszerek és más veszélyes anyagok tárolásával, valamint kezelésével kapcsolatos gyakorlat), azonban tisztában kell lennünk azzal, hogy ezek is a biztonság és kockázat témaköréhez tartoznak.

A veszélyeztető munkahelyi gyakorlat olyan munkavégzést jelent, amely sérülést vagy kárt okozhat a lakóknak, munkatársaknak vagy a környezetnek. Ide tartozik a biztonsági előírások be nem tartása (munkaruha megfelelő viselése, gyógyszerek kezelése, élelmiszerek tárolása, mozgatás és mobilizálás stb.), vagy olyan munkahelyi gyakorlat, amely közvetlenül veszélyezteti a lakók testi, lelki és mentális egészségét (bántalmazás, elhanyagolás). Veszélyeztető munkahelyi gyakorlatnak számít az előírások, eljárások, protokollok be nem tartása vagy egyoldalú, önkényes módosítása. Amennyiben veszélyeztető munkahelyi gyakorlatot tapasztalunk, jelenteni szükséges a felettesek felé.

Veszély vagy kockázat

Közeli és nagyon összecsengő fogalmakról van szó, ezért a kockázatértékelés szempontjából fontos, hogy tisztázzuk a különbségeket.

- **Veszély/veszélyforrás:** bármi, ami sérülést okozhat, pl.: kémiai anyagok, elektromosság, éles tárgyak, lépcsők, állatok közelében végzett tevékenységek, létra stb.
- **Kockázat:** annak a lehetősége, hogy a veszély vagy veszélyforrás következtében valaki vagy valakik megsérülnek, valamint a sérülés mértékének nagysága együttesen.
- **Kockázatfelmérés:** az a felmérési és értékelési folyamat, amely során egy veszélyt vagy veszélyforrást értékelünk. Az értékelés szempontjai: a sérülés bekövetkeztének esélye és a lehetséges sérülés mértékének nagysága.

17. ábra Veszély vagy kockázat (saját szerkesztés)

A kockázatok felmérésének célja és elvei

A kockázatok felmérésének célja, hogy **szituációkat, eseményeket vagy döntéseket vizsgáljon meg**, majd minden egyes körülmény gondos vizsgálatát követően **kockázatokat azonosítson**. Magát az vizsgált szituációt is értékelnünk kell. A személy fejlődése szempontjából és az elképzeléseinek megfelelő események előnyösek vagy fontosak lehetnek, ezért a kockázatok ellenére nem tiltjuk meg, hanem gondosan tervezett stratégiát alkotunk a kockázatok mérséklése érdekében. Természetesen egy kockázatkezelési terv készítése során végül juthatunk arra a megállapításra, hogy érdemleges módon a kockázat nem csökkenthető és javasolt a tevékenység elkerülése.

Lényeges szempont a folyamat során, hogy közös döntéseket hozzunk a személlyel és az őt támogató szakemberekkel együtt, így a döntés mindenki számára elfogadhatóbb lesz, és nagyobb eséllyel tartja be mindenki a tervben foglaltakat.

Fontos, hogy a kockázatokkal kapcsolatban a szakemberek ne ragadjanak le a tevékenység egészségügyi és biztonsági kockázatainak felmérésénél, hanem arra fókuszáljanak, hogy **milyen negatív következménye lehet az egyénre nézve, ha nem valósítja meg a tevékenységet**. A kockázatvállalás hosszú távú hiánya gyakran az egyén önértékelésének és önérzetének ezáltal életminőségének csökkenéséhez vezet.

A kockázatnak gyakran negatív tartalma van, hisz veszteségről, a sérülés lehetőségéről és mértékéről, károkról ejtünk szót, amikor erről beszélünk. Azonban a kockázatok vállalásának pozitív hatása is van, tanulási lehetőség, növelheti az önértékelést és az önbizalmat, összességében a fejlődés lehetőségét, egy komplexebb és teljesebb élet megélését rejti magát.

SZEMÉLYKÖZPONTÚ MEGKÖZELÍTÉS ÉS KOCKÁZATKEZELÉS

A személyközpontú felméréshez és tervezéshez kapcsolódóan a kockázatkezelést az alábbiak szerint határozzunk meg:

- a tevékenységgel járó lehetséges előnyöket és a károkat, a sérülés lehetőségét sorra kell venni;
- majd olyan tervet készítünk, amely a pozitív kimenetre fókuszál és összhangban van az egyén személyközpontú tervében megfogalmazott életcélokkal és vágyakkal;
- a terv eszközöket és erőforrásokat tartalmaz, annak érdekében, hogy a vágyott célok elérhetőek, a kockázatok pedig csökkenthetőek legyenek egyszerre;
- a kockázatkezelési tervben egy-egy adott helyzetre vagy körülményre vonatkozóan gondosan végiggondolt stratégiákat állítunk fel.

A kockázatok kezelése nem jelenti:

- a kockázatoktól teljesen mentes környezetet és életet;
- a szükségtelen mértékű adminisztrációt;
- a kockázatok túlzó hangsúlyozását;
- minden egyes tevékenységek megakadályozását, ahol valamiféle kockázatot észleltünk.

A kockázatkezelési terv személyes és intim adatokat tartalmaz, ezek bizalmas kezeléséről és védelméről a szolgáltatónak oly módon kell gondoskodnia, hogy az egyúttal minden, a kockázatkezelési tervvel érintett személy számára elérhető legyen. Lesznek olyan tervek, amelyek jól látható helyen kifüggesztve helyeznek el a lakótér egy bizonyos pontján, hogy valamennyi lakó és gondozó számára hozzáférhetőek legyenek (konyhai vagy fürdőszobai biztonsági tervek, amely tartalmazhat egyéni szempontokat is). Lesznek olyan tervek, amelyek csak a kliens személyi anyagában tárolhatóak, mivel olyan személyes egészségügyi információkat tartalmaznak, amelyek nem kerülhetnek illetéktelen kezekbe.

A kockázatkezelési terv(ek) az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv (EKKiFeT) melléklete(i).

Példa a személyközpontú kockázatelemzésre

A módszertan a személyközpontú tervezés munkamódját alkalmazza, ehhez pedig a személyi kockázatelemzés módszerét. Ennek megfelelően csak azokkal a kockázatokkal és veszélyhelyzetekkel foglalkozik, amelyek közvetlenül kapcsolhatóak az egyénhez.

Lássunk egy példát, hogyan tudjuk elkülöníteni, hogy egy veszélyforrás bekerül-e a személyi kockázatelemzésbe vagy a munkahelyi biztonsági előírások között igyekszünk reagálni rá!

Anna egy olyan apartmanházba költözik, ahol lakása a második emeleten lesz, azonban nincs lift. Anna tud lépcsőzni, de lassan és szüksége van arra, hogy a kapaszkodót folyamatosan fogni tudja. Az intézményben, ahol jelenleg él, nem használja a lépcsőt, kizárólag lifttel közlekedik, bár szívesen használná a lépcsőt és ezzel izmait, mozgását is fejleszteni tudná.

Két lehetséges kimenet:

1. A kockázatelemzés során megállapították, hogy Anna azért nem használja az intézmény lépcsőjét, mert a lépcsők elei töredezettek, csúszósak, helyenként hiányzik a kapaszkodó. A lépcsőház szűk és sötét.

2. A kockázatelemzés során megállapították, hogy Anna izomereje az utóbbi években sokat romlott, az alsó végtag ízületeiben kopás figyelhető meg, amely esetenként bizonytalan és fájdalmas mozgással jár együtt.

A fenti két példa közül melyiket sorolná a munkahelyi biztonság és melyiket a személyi kockázatkezelés hatókörében?

1. eset

Ebben az esetben feltételezhetjük, hogy Anna a környezet nem megfelelőse miatt nem használta lépcsőt.

- *Munkahelyi biztonság: Anna a lépcsőt azért nem használja, mert nem biztonságos sem neki, sem másnak. Mivel a lépcső balesetveszélyes, jelenteni kell a felettesek felé.*
- *Személyi kockázatkezelés: a költözést megelőzően fontos, hogy a lépcső használat módjáról, nehézségeiről és a lehetséges veszélyeztető tényezőkről megbizonyosodjunk, majd ennek megfelelően gyakoroljuk a lépcsőhasználatot. Ennek módja, a segédeszközök, az időtartam, a felelősök, az újbóli felmérés időpontja a kockázatkezelési protokoll részei lesznek.*

Itt nem csak a személyi, hanem a munkahelyi biztonsággal kapcsolatosan is van teendő.

2. eset

Ebben az esetben Anna állapotromlása áll a háttérben.

- *Munkahelyi biztonság: a kockázatelemzésből nem derül ki, hogy az állapotromlás mögött valamilyen környezeti tényező állna. Így a munkahelyi biztonság szempontjából nincs értékelhető körülmény.*
- *Személyi kockázatkezelés: ilyen mértékű állapotromlás minden bizonnyal azt fogja eredményezni, hogy Anna lakhatási elképzeléseit meg kell változtatni, vagy földszinti*

apartmanba tud költözni, vagy olyan lakásba, ahova lifttel fel tud jutni. Nem a kockázatkezelés része, de nagyon fontos, hogy körültekintően vizsgálják meg állapotát, amennyiben szükséges egészségügyi kezelést kaphasson. A kockázatkezelési tervben arra kell stratégiákat felállítani, hogy ha mégis szükséges, milyen módon tud majd lépcsőt használni.

A kockázatok felvállalásának fő indoka tehát minden esetben az, hogy a **tevékenységből vagy élethelyzetből fakadó előnyök sokkal jelentősebbek, mint maga a kockázat**, valamint a kockázat megfelelő, mindenki számára elfogadható és belátható módon csökkenthető.

A KÉSZSÉGEK ÉS KÉPESSÉGEK FELMÉRÉSE ÉS A KOCKÁZATKEZELÉSI TERV KAPCSOLATA

A készségek és képességek felmérése során tehát azonosítjuk azokat a tevékenységeket, élethelyzeteket, ahol valamilyen veszély előfordulhat, azaz **azonosítjuk a lehetséges kockázatokat**. Mindezt segíti a személyre vonatkozó előzetes tudásunk, ismeretünk (tehát tudott kockázatot jelentő helyzetek, például, hogy ha a személy dühös, akkor gyakran megpofozza a legközelebbi személyt). Mindehhez jelentős segítséget nyújt az Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) Egészségügyi és viselkedési kockázatok része, melynek eredményeit az Adatrögzítő rendszer az importálást követően tartalmazza.

A tervezési szakaszban a kockázatokat megvizsgáljuk, elemezzük a valószínűség és a hatás alapján, és megállapítjuk, hogy melyek azok, amelyekre szükséges kockázatkezelési tervet készíteni.

A beavatkozások rendszere, azaz a készségletárban található beavatkozások segítenek meghatározni egyéni szinten a kockázatkezelés módját, eszközeit és a szükséges beavatkozásokat. A kockázatok csökkentését, megelőzését célzó intézkedések kerülnek be a kockázatkezelési tervbe, tehát ugyanúgy választható egy személyes beavatkozás, pl. tanítás vagy készségfejlesztés, mint a környezet megfelelő, biztonságos átalakítása.

A kockázatkezelési terv elkészítésének előfeltétele

A kockázatkezelési terv pontos elkészítéséhez a személyközpontú tervezés, valamint a készségfelmérés során végzett megfigyelések mellett szükség lehet további információra is, amelyet a tervkészítés előtt kell összegyűjteni.

Ilyen előzetes, kiegészítő információk lehetnek:

- egyes egészségügyi állapotokat befolyásoló körülmények (ennek feltárásához kezelőorvossal való konzultáció lehet szükséges);
- szűkebb és tágabb lakókörnyezeti feltételek (EKISz1, valamint Intézményi Férőhely Kiváltási Terv releváns részeinek ismerete).

A kockázatkezelés tervezésében részt vevő személyek

A kockázatkezelési terv elkészítését az IFKT módszertanban meghatározott Belső szakmai team lakók felméréseért felelős tagja, a lakó egyéni kiváltási felelőse irányítja. A kockázatkezelési tervet mindig teamben készítsük el, a teamnek pedig legyen minden esetben tagja a lakó is.

A kockázatkezelési tervezés folyamatában részt vevő személyek köre:

- a lakó (vagy proxy személy²⁷);
- egyéni kiváltási felelős;
- a lakót támogató szakemberek (kiválasztásuk és bevonásuk illeszkedjen a kliens igényeihez);
- a lakó természetes támogatói (lehet családtag, élettárs, nagyon közeli barát stb.);
- amennyiben lehetőség van rá, jegyzetelő, időfelelős is bevonandó.

A kockázatkezelési terv elkészítésének tárgyi feltételei

A kockázatkezelési terv elkészítése nem igényel különleges tárgyi feltételeket. Ugyanakkor ahhoz, hogy a kliens minél jobban megértse és aktívan kövesse a tervekészítés folyamatát, biztosítani kell számára azokat a segítő technológiákat, amelyet általában használ.

Környezeti feltételek

A kockázatkezelési terv elkészítésére biztosítsunk nyugodt és rendezett munkakörnyezetet. Fontos, hogy minden releváns információt figyelembe tudjunk venni, és a figyelmet a terv kidolgozására tudjuk fordítani.

A kockázatkezelési terv elkészítésének várható időtartama

A terv elkészítésének időtartama függ attól, hogy hány kockázatkezelési tervet kell készíteni és egy terv elkészítéséhez mennyi szempontot kell mérlegelni, illetve milyen komplexitású életkörülményekre készül a terv. Egy tervnek az elkészítése 30-60 perc, amennyiben a team minden tagja egyetért a javasolt eljárásokkal.

²⁷ Proxy személy bevonása, kijelölés különösen indokolt súlyosan, halmozottan fogyatékos vagy súlyosabb fokú megértési és kifejezési nehézséggel küzdő emberek esetében. A proxy személy a lakó képviselője, szerepe a személy érdekeinek, vágyainak, céljainak képviselete és megfogalmazása. Proxy szerepben az egyéb szerepet le kell vetnie annak, aki erre vállalkozik, ebben a szerepében ő nem szakember, nem szülő, nem egy lehetséges támogató, hanem a személy maga. Megfogalmazásában egyes szám első személyben beszél, jellemzői között a magas empátiás készség és rugalmasság kiemelt helyen áll. Bővebb információ a Személyközpontú megközelítés és tervekészítés című fejezetben található.

Amennyiben a team tagjai között egyes kockázatok értékelésében markáns eltérés van, úgy szakítsuk meg a tervkészítést és kezdeményezzük külső szakember mediátori szerepben való behívását.

A KOCKÁZATELEMZÉS ÉS TERVKÉSZÍTÉS FOLYAMATA

A személyközpontú terv készítése során kirajzolódnak azok az életterületek, tevékenységek, célok, amelyek kiemelten fontosak az érintett személy számára. A készségleltár használata és a készségfelmérés során láthatóvá válnak, hogy egy életterületen és/vagy tevékenységeken belül hol azonosíthatunk valamiféle veszélyforrást. A két felmérés eredményét együttesen vegyük figyelembe akkor, amikor eldöntjük, hogy mely helyzetre készítünk kockázatkezelési tervet.

Egyes esetekben a kockázatelemzést nem követi összetett kockázatkezelési terv, gyakran praktikus, apró változtatásokkal az önállóság és függetlenség megőrizhető:

János fiatal értelmi fogyatékos fiatalember, aki szívesen készíti el reggelente a kávéját magának, azonban koordinációs nehézségei miatt könnyen leforrázzhatná magát. A kockázatelemzés során kiderül, hogy a vízforraló túl nagy és túlságosan nehéz ahhoz, hogy biztonságosan tudjon tölteni belőle, ezért megoldásként egy kicsi, utazó méretű vízforralót szereznek be neki, amelyből gond nélkül tud vizet tölteni és kávéját készíteni önállóan.

Máskor komolyabb tervezést és eszközöket is igényel a kockázatos helyzetekben előforduló veszélyek és sérülések lehetőségének csökkentése:

Anna Down szindrómás fiatal hölgy, aki imádja a lovakat és szeret a természetben időt tölteni. Személyes tervezés során kiderül, hogy minden vágya, hogy lovagolhasson. A leesés veszélye viszonylag nagy és a sérülés mértéke is viszonylag nagy a lovaglással kapcsolatban. Azonban a lovaglás, a természet és a kikapcsolódás lehetősége annyi előnnyel jár Anna számára, hogy úgy döntenek, megfelelő óvintézkedések mellett elkezd lovagolni. Megfelelően képzett lovasterapeutát keresnek Annának, gerincét, fejét és az ízületeit védő felszerelést, valamint biztonságos speciális nyeret szereznek be számára. Emellett megállapodnak abban is, hogy csak folyamatos felügyelet mellett lovagolhat, valamint Annát és segítőit is felkészítik arra, hogy baleset esetén mi a teendő.

Amennyiben nem egyértelmű, hogy mely kockázatra készítünk tervet, úgy a **kockázatok prioritizálására használjuk a következő folyamatot**, amely segít döntést hoznunk abban, hogy a feltárt kockázati tényezőre szükséges-e kockázatkezelési tervvel reagálnunk.

1. lépés: A kockázat valószínűségének értékelése

A személyközpontú tervezés és a készségfelmérés során összegyűjtött kockázatok mindegyikét elemezzük a lenti táblázat alapján és rendeljük értéket a kockázatokhoz.

Faktor	Érték	Értékelés	Indikátorok
Nagyon valószínű	4	az előfordulás valószínűsége 75% felett van	Rendszeresen előfordul, gyakori esemény Előfordulás havi/heti/napi gyakoriságú
Valószínű	3	az előfordulás valószínűsége 40% - 75% között van	Ritkán fordul elő Évente pár alkalommal fordul elő
Kevésbé valószínű	2	az előfordulás valószínűsége 10% - 40% között van	A következő 3 évben nem fog előfordulni
Nem valószínű	1	az előfordulás valószínűsége kevesebb, mint 10%	Nem lesz ilyen esemény vagy soha korábban nem tapasztalt eseményről van szó

1. táblázat Valószínűség kritériumok

2. lépés: A kockázat bekövetkezése esetén a hatás értékelése

A személyközpontú tervezés és a készségfelmérés során összegyűjtött kockázatok mindegyikét elemezzük a lenti táblázat alapján és rendeljük értéket a kockázatokhoz.

Faktor	Érték	Személyes biztonság
Komoly	4	Az egyén vagy a környezetében többen meghalnak
Magas	3	Nagyfokú sérülés az egyén vagy több ember esetében
Közepes	2	Közepes mértékű sérülés az egyén vagy több ember esetében
Alacsony	1	Kismértékű sérülés vagy diszkomfort az egyén vagy több ember esetében

2. táblázat Hatás kritériumok

3. lépés: Priorizálás: az adott kockázat fenti értékeit összeadjuk

A személyközpontú tervezés és a készségfelmérés során összegyűjtött kockázatok elemzése során az egyes kockázatok esetében a valószínűségre és a hatásra adott pontszámokat jelölje a megfelelő helyen és végezze el a kockázatok priorizálását az alábbi táblázat alapján.

Valószínűség				
4 - Nagyon valószínű	7	11	14	16
3 - Valószínű	4	8	12	15
2 - Kevésbé valószínű	2	5	9	13
1 - Nem valószínű	1	3	6	10
Érték	1 - Alacsony	2 - Közepes	3 - Magas	4 - Komoly
				Hatás

3. táblázat Kockázatok priorizálása

A priorizálási táblázatba található értékek magyarázata

1-6: Jól látható, hogy az 1-6 értéket elérő helyzetekkel különösebben nem szükséges foglalkozni, szükségtelen kockázatkezelési tervet készíteni, hisz olyan mindennapi helyzetekről lehet szó, amelyek bármikor előfordulhatnak vagy olyan helyzetekről, amelyek bekövetkeztének lehetősége alacsony. Túlzó lenne ezekre a helyzetekre terveket készíteni. Amennyiben a készségletárban jelöltük az adott helyzetet, de körültekintő elemzést követően 1-6 értéket kapunk, úgy visszamenőleg módosítsuk a jelölést a készségletárban.

7-11: Ezekre az eseményekre, helyzetekre mindenképpen készítsünk tervet, hisz ezek belátható időn belül elő fognak fordulni és a sérülés mértéke is komoly lehet.

13-16: Ezek azok a helyzetek, amelyek egy kockázatkezelési tervvel nem valószínű, hogy kezelhetők. Körültekintő mérlegelést követően adott helyzetek elkerülése lehet az elfogadható döntés. Amikor ilyen súlyosságú értékelést adunk egy helyzetre, a döntésbe vonjunk be vezetőt is, hisz a megoldás vagy a helyzet kezelése a gondozói/fejlesztői kompetenciákon túlmutathat.

4. lépés Kockázatkezelési terv

A kockázatok gondos mérlegelését követően készítsük el a kockázatkezelési terveket azon kockázati tényezők vonatkozásában, melyekre a fenti eszköz alapján szükséges tervet készíteni. Mindegyik kockázati tényezőre külön terv készítése szükséges.

Egyéni kockázatkezelési terv kitöltési útmutató

Kiről készítjük a felmérést? A lakó rövid, néhány mondatos jellemzése

Hol tartunk most? A kockázatot jelentő élethelyzet, tevékenység bemutatása, és annak megjelenítése, hogy miért találjuk ezt a helyzetet kockázatosnak, kire nézve jelent veszélyt.

Hova szeretnénk eljutni? Annak megjelenítése, hogy mi lenne az ideális, vágyott állapot, amelyet törekszünk elérni.

Mi az, amit eddig kipróbáltunk és mit tapasztaltunk? Esetleges korábbi megoldási-beavatkozási próbálkozások, melyek nem vezettek sikerre, vagy csak részben voltak sikeresek.

Mi lesz a következő lépésünk? Mit tervezünk a következő lépésben, milyen megoldást találunk közösen a lakóval és az őt támogató teammel.

Kinek mi lesz a feladata? Konkrét feladatok és felelősök megnevezése.

Mikorra vagy milyen ütemezéssel teljesülnek ezek a feladatok? Tervezett ütemezés, időbeli tervezés leírása.

Hol történik a feladat kivitelezése? A feladatok, tevékenységek, beavatkozások helyszínének meghatározása.

Példa a kitöltésre

Emlékezzünk vissza Annára, aki egy apartman ház második emeletére költözik, ahol nincs lift. Vegyük alapul az ő esetét az első helyzetleíráshoz.

Kiről készítjük a felmérést?	Anna, 24 éves, heti 4 napon dolgozik, önállóan jár munkába, szabadidejét olvasással és tévézéssel tölti, hétvégénként meglátogatja a barátait.
Hol tartunk most?	Anna elmondása szerint szívesen használ lépcsőt, de az utóbbi 2 évben nem volt olyan helyzet, ahol erről megbizonyosodhattunk volna.
Hova szeretnénk eljutni?	Szeretnénk, ha Anna a közösen kiválasztott lakásba költözhetne, és nem kellene a lakhatási terveken változtatni.

Mi az, amit eddig kipróbáltunk és mit tapasztaltunk?	Tud lépcsőt használni, de nem tudjuk, hogy a rendszeres használat mennyire kimerítő számára.
Mi lesz a következő lépésünk?	Megfigyeljük és gyakoroljuk a lépcsőhasználatot. A felelős figyeli, hogy szükség van-e segítő eszközökre, és ha igen, akkor pontosan milyenekre.
Kinek mi lesz a feladata?	A mozgásterapeuta kíséri, segíti és figyeli Annát.
Mikorra vagy milyen ütemezéssel teljesülnek ezek a feladatok?	Az a cél, hogy minden egyes nap legalább 3x lépcsőzzön 1 emeletnyit, majd beszélje meg a kísérőjével, hogy hogyan érzi magát. 1 hónapot adunk erre a feladatra. Szükség esetén beavatkozás.
Hol történik a feladat kivitelezése?	Mivel az intézmény lépcsője balesetveszélyes, ezért a közeli bevásárlóközpontban fogunk gyakorolni.
Aláírók: Anna Anna mozgásterapeutája Anna gondozója Anna támogatója	Felülvizsgálat időpontja: 1 hónap múlva

Nézzünk meg egy másik példát, amely egy súlyosan, halmozottan fogyatékos ember számára készült.

Kiről készítjük a felmérést?	Napsugárka
Hol tartunk most?	Napsugárka néha (ritkán) feláll ülésből és elindul erre-arra. Nem figyel oda, hogy mi van körülötte, így fennáll az elesés veszélye. Probléma, hogy nem védekezik esés közben és kezét nem emeli maga elé védőn.
Hova szeretnénk eljutni?	Nézzen körül, ha mozog, és védekező reakciót produkáljon.

Mi az, amit eddig kipróbáltunk és mit tapasztaltunk?	Ha számára fontos és érdekes tárgyat meglát, igyekszik elindulni felé, de fennáll az elesés, sérülés veszélye.
Mi lesz a következő lépésünk?	Kiürített helyeket teremtünk, hogy megerősítsük a mozgás fontosságát. Párhuzamosan ezzel nagylabdán hason fekvésben gyakoroljuk a támaszreakciót.
Kinek mi lesz a feladata?	Gyógypedagógus gyakorolja a támaszreakciót, gondozók figyelmét felhívjuk az üres nappali megteremtésére.
Mikorra vagy milyen ütemezéssel teljesülnek ezek a feladatok?	A feladatok megkezdődnek, ütemezésük felülvizsgálat után alakul.
Hol történik a feladat kivitelezése?	Az üres helységben eleinte a közelében, majd távolabb a kedvenc hangot adó tárgy elhelyezése. Támaszreakció gyakorlása nagylabdán, hintában
Felülvizsgálat időpontja:	1 hónap múlva összegezzük a tapasztalatokat.
Aláírók: Napsugárka Napsugárka mozgásterapeuta Napsugárka gondozója Napsugárka támogatója	Felülvizsgálat időpontja: 1 hónap múlva

A jó kockázatkezelési terv jellemzői

A kockázatkezelési tervek a kliensek biztonsága érdekében készülnek, ezért kiemelt fontosságú dokumentumoknak számítanak. **Fontos, hogy az alábbi nagyon alapvető szabályokat minden munkatárs tartsa be a kockázatkezeléssel kapcsolatban**, hogy a személyes biztonsága és jólléte garantálható legyen.

- A kockázatok felmérése és a kockázatkezelési tervek minden esetben írásban rögzített dokumentumok.
- A kockázatok felmérése és a kockázatkezelési terv is konkrét helyzetre, eseményre, körülményre készül. Általános megállapítások használhatatlanná teszik a felmérést és a tervet egyaránt.
- Csak abban az esetben változtatható meg a kockázatkezelési terv tartalma, ha abban minden érintett egyetért.
- Új tervezési folyamatot követően lehet eltérni a kockázatkezelési tervben foglaltaktól.

- Rendszeresen felül kell vizsgálni a kockázatkezelési terveket. Elavult kockázatkezelési tervek nemcsak értelmetlen és felesleges munkát, hanem komoly veszélyforrást is jelentenek.

A KOCKÁZATKEZELÉSI TERV FELÜLVIZSGÁLATA

A kockázatkezelési terv felülvizsgálatának nincs előre meghatározott ütemezése. Ez a terv erősen kötődik a mindennapokhoz és érzékenyen kell reagálnia a változásokra. Sok esetben a környezeti feltételekben bekövetkező egyetlen változás is a terv újratervezését igényelheti.

A személyközpontú megközelítés alkalmazása során kialakuló multidiszciplináris team munkájának legyen rendszeres feladata, hogy a kockázatkezelési terv alkalmazhatóságát és megfelelőségét ellenőrizze, emellett minden szakember, valamint a támogatói háló valamennyi tagjának jelzéssel kell élnie, amint azt érzékeli, hogy a terv már nem tölti be eredeti szerepét és a felülvizsgálat vagy újratervezés elengedhetlenné vált.

A kockázatkezelési terv nem garantálja, hogy soha nem történik baleset, vagy nem következik be személyi sérülés, azonban a biztonság garantálása érdekében fontos dokumentum. Épp ezért kiemelten fontos, hogy **a kockázatkezelési tervben csak akkor lépnek életbe változtatások**, amennyiben

- a team megbeszélte azt;
- a tagok megegyeztek a változtatásban;
- a kockázatkezelési terv módosításának írásba foglalása megtörtént;
- és a team minden tagja ismeri a tartalmát.

EGYÉNI KOMPLEX KIVÁLTÁSI FEJLESZTÉSI TERV (EKKIFET)

Az Egyéni Komplex Kiváltási Fejlesztési Terv (EKKiFeT) a felmérési-tervezési folyamatot segítő eszköz, valamint a folyamat eredményeit összegző és **szintetizáló dokumentum**.

Az EKKiFeT a személyközpontú tervezés személetét tükrözve, egy rugalmasan alakuló, folyamatosan, ciklikusan fejlődő és változó dokumentum: mindig az adott személyre vonatkozó, aktuális, rövid- és középtávú célokat, a célok eléréséhez szükséges részcélokat, valamint a szükséges beavatkozásokat tartalmazza.

Az EKKiFeT magában foglalja egy „hagyományos” fejlesztési terv elemeit, ugyanakkor sajátossága, hogy elsősorban az egyén számára fontos, releváns célokhoz rendel intervenciós módszereket, stratégiákat. A készségfejlesztési eljárások mellett nagy hangsúlyt fektet a környezeti átalakításokra, segédeszközökre, segítő technológiákra. Ezen kívül áttekintést ad a hosszabb távú tervezéssel kapcsolatos teendőkről, azaz megjelöli azokat a területeket és tevékenységeket is, amelyekkel a kiváltási folyamatban (vagy a későbbiek során) még foglalkozni szükséges, de aktuálisan ezekre nem érdemes vagy nem lehetséges tervet készíteni.

Elkészítésének és használatának fő célja, hogy támpontot adjon a szakemberek számára a rövid-, közép- és hosszú távú beavatkozások tervezéséhez, melyek elősegíti a személy minél nagyobb fokú önállóságát, kompetenciáját, autonómiáját, ezáltal az életminőség javulását eredményezik.

FELKÉSZÜLÉS A TÁMOGATOTT ÉLETVITELRE

Az intézmény munkatársai

A támogatott életvitelre való felkészülés tervezése és megvalósítása kihívást jelentő, összetett feladat. A folyamatot kísérő intézményi szakemberekben számos kétség, kérdés, félelem fogalmazódhat meg; gyakran saját helyzetüket is bizonytalannak érzik. Elköteleződésük a sikeres kiváltási folyamat garanciája, ezért felkészülésüket, az átalakulással járó nehézségek leküzdésében támogatást kell biztosítani számukra.

Az intézményi szakemberek felkészülését és a változások kezelését segíthetik az alábbiak:

- A nagyobb felelősség vállalása, a függetlenebb életmód nagyobb autonómiával jár, ez a kompetencia az énhatékonyság élményét erősíti.
- A közösségben elérhető erőforrások (más szervezetek, közösségben szolgáltatást nyújtók, szomszédok, a lakók barátai, vallási közösségek tagjai stb.) valódi támaszaik, segítők lehetnek a szakembereknek.
- A jó gyakorlatok és működő támogatott életviteli modellek megismerése segíti az új lakhatási forma és szolgáltatásnyújtási környezet elképzelését.
- Az új környezet megismerése segíti a felkészülést és a felkészítést. Koncentráljanak a lehetőségekre, a település és a környezet erősségeire, előnyeire.

- A munkatársak, felettesek sokat segíthetnek, konkrét, gyakorlati ötletekkel, szupervízióval, esetmegbeszéléssel, mentorálással, a feladatok megosztásával.

Az intézmény lakói

A lakókban is bizonytalanságot kelthet az új, ismeretlen életforma és a költözés gondolata. Megszokott környezetükről le kell mondaniuk, jelenlegi – intézményen belüli – baráti és társas kapcsolataik rendszere megváltozik. Számukra valószínűleg nehezebben értelmezhető a közösségi, támogatott életvitel koncepciója, és kevésbé tudják magukat elképzelni az új környezetben, új szerepekben. Mindez azt is jelenti, hogy első és legfontosabb feladat a felkészítés során, hogy az új életforma valódi, hiteles közvetítői, szószólói legyenek a munkatársak. A lakók számára ezt a kézzel fogható valóság, mindennapi tevékenységek és tárgyak szintjén lehet leginkább megjeleníteni, szemben az elvont alapelvekkel, vagy absztrakt, autonómiával kapcsolatos fogalmak használatával. Ezt számos módszerrel, tevékenységgel támogathatjuk:

- Fontos a leendő épület, az új otthon megismerése minél előbb, akár az alapozástól kezdődően.
- Ismerkedés az új környezettel, helyszínekkel, látogatás a kisboltba, könyvtárba, utazás a busszal, séta a környező utcákban stb.
- Dokumentálás, emlékek gyűjtése, fényképek, felvételek készítése, annak érdekében, hogy érezzék, hogy közösen készülünk valamire, valami változik, de ez a valami jó és izgalmas, érdemes rá várni, a múlt pedig nem tűnik el.
- A közös tervezés a mindennapok során már azonnal megkezdődhet: milyen legyen a szoba berendezése, milyen legyen a fal színe; melyik tárgyaimat vinném magammal; mi az, amit itt hagynék; mit fogunk először főzni; kiket hívunk a lakásavató buliba stb. Írjunk listákat a teendőkről, készítsünk képes-rajzos leltárt az előttünk álló feladatokról.

A felkészítés számos beavatkozást foglalhat magába, melyek a személyközpontú megközelítésbe illeszkednek. Fontos hangsúlyozni, hogy a készségfejlesztés, tanítás fontos, de közel sem egyetlen útja a felkészítésnek. Sőt, bizonyos területeken háttérbe is szorul az egyéb beavatkozások mellett. Amikor beavatkozásokról gondolkodunk a támogatott életvitelre való felkészüléssel kapcsolatban, mindenképpen érdemes a lehető legtágabban értelmezni az intervenciókat: a társas környezettel, fizikai környezettel, eszközökkel kapcsolatosan is számos lehetőség áll rendelkezésünkre. A személyes – azaz humán erőforrásra épülő, az intézményben dolgozó szakemberek aktív munkáját feltételező – beavatkozások mellett mindig szükséges megvizsgálni, hogy van-e olyan környezeti átalakítási lehetőség, amelyet alkalmazhatunk a személy önállóságának és kompetenciájának növelése érdekében.

BEAVATKOZÁSOK TERVEZÉSE TERÜLETENKÉNT

A módszertanban meghatározott, a támogatott életvitelhez szorosan kapcsolódó kompetenciaterületek, készségek és tevékenységek felmérése meghatározza a beavatkozások fő területeit. A beavatkozások tartalma természetesen területenként változó lehet, és bizonyos tevékenységek hangsúlyt nyerhetnek egy-egy életterületen belül. A

következő fejezetben a *Készségfeltár* négy fő moduljának – Önálló életvitellel kapcsolatos kompetenciák; Kommunikációs kompetenciák; Szociális és interperszonális kompetenciák; Munkavégzéssel összefüggő és akadémikus kompetenciák – sajátosságaira hívjuk fel a figyelmet, segítve a felmérést végző szakember²⁸ tervezési munkáját.

Önálló életvitellel kapcsolatos kompetenciák fejlesztése

A készségfejlesztés a felmérést végző szakember egyik legfőbb eszköze lehet a közösségi életvitel támogatása terén a környezeti átalakítások és segítő technológiák alkalmazása mellett. Fogyatékos személyek mindennapi tevékenységeinek végzése során különösen fontos figyelembe venni, hogy jelenleg pontosan milyen segítséget igényel a személy ahhoz, hogy egy tevékenységet (pl. öltözés) elvégezzen. A Készségfeltárt alkalmazva arra vonatkozóan is sok információt gyűjthetünk, hogy jelenleg hogyan, milyen támogatással végzi az adott tevékenységet.

Az önálló életvitel tevékenységeihez kapcsolódó készségfejlesztés esetén minden esetben érdemes figyelembe venni és alkalmazni a segítségadás hierarchiáját:

1. Teljes fizikai segítség
2. Részleges fizikai segítség
3. Bemutatás, modellálás
4. Gesztusok használata
5. Szóbeli segítségnyújtás (motiválás vagy irányítás is ide tartozik)
6. Fizikai jelenlét (tevéteges beavatkozás nélkül)
7. Segítő technológiával, eszközzel önálló
8. Teljes önállóság

Megfigyelve azt, hogy jelenleg milyen segítséget igényel a lakó, segít meghatározni számunkra a készségfejlesztés, tanítás következő lépését. Fontos, hogy ne próbáljunk a részleges fizikai vezetésről (például a ruhák előkészítése a reggeli öltözködéshez) azonnal áttérni a teljes önállóságra. Amennyiben jelenleg minden reggel kikészítik számára a ruházatot, akkor próbálkozhatunk azzal, hogy a tevékenységet bemutatjuk számára, modellezzük – elővesszük a ruhákat a lakóval együtt néhány alkalommal, majd figyeljük, hogy van-e valamiféle elmozdulás a tevékenységben. Amennyiben ez nem vezet célra, használhatunk gesztusokat is – megmutatva, hogy melyik ruhadarabot honnan vegye elő. Természetesen végső célt csak a személy és képességeinek, készségeinek teljes ismeretében állíthatunk fel, a következő „fejlesztési cél”, mindig az eggyel nagyobb fokú önállóság elérésre. Ebben az esetben, ruháinak gesztusokkal vezérelt előkészítése.

Egyénenként eltérő, hogy mennyi ideig tart a folyamat, lesznek, akik könnyen és gyorsan tanulnak, és viszonylag hamar továbbléphetünk egy magasabb önállósági szintre, jelen esetben gesztusainkat csökkentve, visszahúzódva a fizikai jelenlétig. Lesznek olyanok, akik nem tudnak továbblépni az önállóságban, ugyanakkor számukra már egy kis lépés is nagy jelentőségű lehet.

²⁸ A lakó egyéni kiváltási felelőse, a Belső szakmai team lakók felméréséért felelős tagja.

Kommunikációs kompetenciák

A kommunikáció több, mint nyelvi eszközök verbális használata. Számos kliensünk esetében láthatjuk, hogy nem nyelvi megnyilvánulásokkal igyekeznek környezetével kapcsolatba lépni. A beszélt nyelvet nem használó lakók esetében mindenképpen javasoljuk kiegészítő eszközként a Kommunikációs mátrix²⁹ használatát. A nem beszélő, vagy alig beszélő lakók esetében alternatív-augmentatív kommunikációs eszközök használatát vezessük be a hétköznapiakba. A megfelelő eszköz kiválasztásában célcsoportspecifikus ismeretekkel is rendelkező szakemberektől kérhetünk segítséget.³⁰

A személy kommunikációjának aktuális szintje – azaz, hogy milyen formában és milyen eszközök segítségével közli érzelmeit és gondolatait felénk – meghatározza, hogy milyen kommunikációs aktusokban, helyzetekben tud részt venni hatékonyan. Fontos, hogy csak olyan helyzetek, kihívások elé állítsuk a személyt, amelyben még – erőfeszítéssel – sikeres tud lenni. A készségfejlesztés során mindig az egyre komplexebb kommunikációs kompetencia elérése lehet reális cél, melynek során változatos eszközöket használhatunk: modellálás, ösztönzők beépítése, kommunikációs panelek tanítása, a verbalitás kiegészítése egyéb (pl. képi vagy tárgyi eszközökkel) stb. A kommunikáció tanítása-fejlesztése komoly szakértelmet kíván, ezen kívül az adott célcsoportra vonatkozó speciális ismeretek birtoklását is elvárja a szakembertől.

Szociális és interperszonális kompetenciák

A szociális készségek széles tárházát tárhatjuk fel a Készségfeltár segítségével. A tudással, ismeretekkel kapcsolatos készségeket tanítási helyzetben, gyakorlatorientált módon közvetíthetjük a személy felé. Az önismeretre, autonómiára vonatkozó készség fejlesztését a Carl Rogers-féle személyközpontú segítő beszélgetéssel támogathatjuk. Fontos, hogy ezen a területen is alkalmazzunk változatos eszközöket a „beszélgetésen” kívül: a napló, listák, leltárok összeállítása, képek és fotók összegyűjtése mind támogathatják a készségek elsajátítását. Az együttéléssel, barátságokkal kapcsolatos készségeket társas közegben, másokkal együtt érdemes gyakorolni, hangsúlyt helyezve az interaktivitásra.

Munkavégzéssel összefüggő és akadémikus kompetenciák

A lakók munkavégzéssel összefüggő és akadémikus kompetenciáinak (írás, olvasás, számolás, mérés) fejlesztése akkor is fontos cél lehet, ha már dolgozik a lakó, vagy döntés született a foglalkoztatásáról. Ezekben az esetben sem zárhatjuk ki, hogy sikerül a jövőben

²⁹ Charity Rowland, Ph.D. (2004) Kommunikációs Mátrix.

https://communicationmatrix.org/Content/Translations/matrix.professional_Hungarian.pdf

A Kommunikációs Mátrixot a módszertan különálló, *Beavatkozások tervezése* című, III. kötetében is bemutatjuk.

³⁰ Az alternatív-augmentatív kommunikációval kapcsolatosan és a célcsoportspecifikus beavatkozásokhoz további információt nyújt a módszertan *Beavatkozások tervezése* című III. kötete.

egy magasabb foglalkoztatási formába lépni, illetve a támogatott életvitellel számos új lehetőség nyílik meg a lakók számára.

Ezen a területen is cél lehet a jelenlegi készségi szintnél fokozatosan magasabb szint elérése, melynek érdekében gyakorlást, a feladatvégzés során fokozatosan csökkenő segítségnyújtást jelölhetünk ki feladatként a fejlesztési tervben. A modul felépítésének köszönhetően a feladathelyzetek leírása önmagában megadja a fejlesztés, felkészítés irányát is, amennyiben azzal a területtel szeretnénk foglalkozni.

Amennyiben a lakó jövőbeli foglalkoztatása még nem tisztázott, jelentős hatással lehetünk erre a folyamatra a felméréssel: a szociális és kommunikációs készségeket figyelembe véve, a munkakészségek és munkaviselkedés felméréssel meg tudunk fogalmazni konkrét munkaköröket, tevékenység típusokat, melyekben a személy sikeres lehet.

CÉLCSOPORTSPECIFIKUS KULCSTERÜLETEK

Az intézményi férőhely kiváltás szempontjából meghatározhatunk olyan kulcsterületeket, amelyekre mindenképpen szükséges hangsúlyt fektetnünk a felkészítés időszakában. A kulcsterületek megjelenítésének szerepe itt elsősorban az, hogy emlékeztetőül szolgáljon a szakember számára, illetve, hogy a számtalan terület, alapkészség és részképesség közül segítsen könnyen megtalálni azokat, amelyek fejlesztése a költözés szempontjából, az önállóbb életvitelre való félkészülésben különös hangsúlyt nyerhetnek.

Az életminőséget meghatározó kulcsterületek minden ember esetében azonosak, azonban az egyes személyek számára e területek jelentősége és értéke változó. A szakember – saját lakóját jól ismerve – bizonyára számtalan ilyen területet fel tud sorolni, mely az adott egyénnél hangsúlyos. Például, ha tudjuk, hogy a lakónk számára az egyik legnagyobb nehézséget a terapeutával való együttműködés jelenti, akkor erre bizonyára gondolunk, és tervezni fogunk releváns beavatkozásokat. A célcsoportspecifikus kulcsterületek tehát **nem helyettesítik a személyközpontú tervezést, inkább kiegészítik azt**, azzal párhuzamosan, azonos súllyal veendő figyelembe, mivel segítenek olyan területek meghatározásával, amelyek esetleg a lakó személyközpontú tervéből közvetlenül nem vezethetőek le.

A fentieknek megfelelően az adott célcsoportok esetében a következő kulcsterületeket emeljük ki:

Értelmi fogyatékos személyek

- Önellátás tevékenységei
- Háztartási tevékenységek
- Pénzkezelés és pénzbeosztás
- Szabadidő
- Biztonság és balesetvédelem

Autizmus spektrum zavarban érintett személyek

- Önellátás tevékenységei
- Biztonság, balesetvédelem
- Szabadidő
- Kommunikációs készségek
- Szociális készségek

Pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek

- Önellátás tevékenységei
- Gyógyszerek szedése
- Szociális készségek
- Pénzkezelés és pénzbeosztás

Szenvedélybeteg személyek

- Gyógyszerek szedése
- Szociális készségek
- Pénzkezelés és pénzbeosztás
- Munkakészségek
- Munkaerő-piaci ismeretek

Látássérült személyek

- Mobilitás
- Háztartási tevékenységek
- Önellátás tevékenységei
- Biztonság, balesetvédelem

Hallássérült személyek

- Kommunikációs készségek
- Biztonság és balesetvédelem

Mozgássérült személyek

- Önellátás tevékenységei
- Háztartási tevékenységek
- Pénzkezelés és pénzbeosztás
- Szabadidő
- Biztonság és balesetvédelem
- Mobilitás

Súlyosan, halmozottan fogyatékos személyek

- Kommunikációs készségek
- Szociális készségek
- Önellátás tevékenységei
- Mobilitás
- Biztonság és balesetvédelem
- Épületen belüli mobilitás
- Szabadidő

A gyakorlatban igen nehéz „tiszta profilú” lakót találnunk. A **támogatott életvitel szempontjából fontos kulcsterületek meghatározásához elengedhetetlen a társuló fogyatékból, problémákból fakadó támogatási szükségletek vizsgálata.** A felsorolt kulcsterületek a módszertanban meghatározott területek, alapkészségek és részképességek áttekintését, a tervezés segítését szolgálják.

A módszertan *Készségfeltár* című II. kötetében az egyes területeken felsorolt alapkészségekhez és részképességekhez kapcsolt beavatkozások tervezéséhez, a *Beavatkozások tervezése* című III. kötetében a fentieket kiegészítve általános és célcsoportspecifikus beavatkozás tervezéséhez és jó gyakorlatok megismeréséhez nyújtunk segítséget.

EGYÉNI KOMPLEX KIVÁLTÁSI FEJLESZTÉSI TERV (EKKIFET) KÉSZÍTÉSE

Az Egyéni Komplex Kiváltási Fejlesztési Terv (EKKiFeT) a felmérési-tervezési folyamat **szintetizáló dokumentuma**, ennek megfelelően tartalmazza:

- A személyközpontú tervezés eredményeként meghatározott személyes célt;
- A cél eléréséhez szükséges részcélokat;
- Azokat a területeket, ahol felmérést tervezünk;
- A beavatkozást, fejlesztést igénylő alapkészségek és részképességek fejlesztése érdekében tervezett személyes beavatkozásokat, fejlesztési-tanítási-oktatói tevékenységek megnevezését, felelősök és határidők kijelölésével;
- Tervezett eszközös beavatkozásokat, környezeti átalakításokat felelősök és határidők kijelölésével;
- Az egészségügyi, terápiás, támogató és segítő technológiákkal kapcsolatos beavatkozásokat az igény, szükséglet megfogalmazásával és felelősök, valamint határidők kijelölésével;
- A felméréshez és fejlesztéshez szükséges környezeti feltételeket;
- Foglalkoztatással kapcsolatos információkat és terveket;
- Lakhatással kapcsolatos igényeket;
- Egyéb fontos és rögzítendő információkat.

A terv mellékletét képezi a személyközpontú terv, a készségfelmérés eredményei (Adatrögzítő rendszerből nyomtatható készségprofil,), megfigyelési naplók, a kockázatkezelési terv(ek).

Az EKKiFeT készítésének előfeltételei

A felmérési-tervezési folyamat során a személyközpontú tervezés eszközeivel segítjük a személyt reális, elérendő célok kitűzésében. A cél eléréséhez szükséges részcélokat határozunk meg. Elsődlegesen ezekhez kapcsolódóan jelöljük ki a készségfelmérés területeit, a felmériendő alapkészségeket és részképességeket. Amennyiben rendelkezésre áll az Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) eredménye, ezeket is figyelembe vesszük a felmérések ütemezése során. Komplex beavatkozások tervezése a felmérési és tervezési folyamat utolsó szakasza, ezért a terv elkészítésének előfeltételei:

- személyközpontú tervezés: személyes cél, ehhez szükséges részcélok azonosítása;
- EKISz1 felmérés eredményeinek áttekintése, lakó adatainak megadása;
- kijelölt területeken készségek és képességek felmérése, eredmények rögzítése;
- kockázatok összegyűjtése és értékelése.

Az EKKiFeT készítésének személyi feltételei

Az Egyéni komplex kiváltási és fejlesztési terv (EKKiFeT) elkészítését az IFKT módszertanban meghatározott Belső szakmai team lakók felméréséért felelős tagja, a lakó egyéni kiváltási felelőse irányítja, koordinálja. Az egyéni kiváltási felelős feladata az adatok, információk összegyűjtése, a felmérési-tervezési feladatok és a beavatkozások koordinálása.

A tervkészítés teamben készül, a teamnek tagja valamennyi résztvevő, aki a felmérési folyamatban szerepet kapott. Ez számos embert érinthet, akiket természetesen nagyon nehéz lehet egy időpontban asztalhoz ültetni. A közös megbeszélések tervezhetősége érdekében érdemes olyan időkeretet kialakítani az intézmény életében, amelyre nem terveznek a szakemberek más feladatokat, így könnyebben megszervezhetővé válnak a tervezési-felülvizsgálati lépések, nem maradnak el szükséges tevékenységek azért, mert nem sikerült időpontot egyeztetni, és az intézmény életében is tudatosul a teammunka szükségessége.

Az EKKiFeT készítésének környezeti, tárgyi feltételei

Az Egyéni komplex kiváltási és fejlesztési terv (EKKiFeT) a módszertan mellékletében található vagy az Adatrögzítő rendszerből letölthető és nyomtatható tervsablon segítségével papír alapon, írott formában, vagy számítógéppel, Word formátumban készül. A terv része a felmérési eredményeket összegző, az Adatrögzítő rendszerben lekérdezhető és nyomtatható készségprofil.

Az EKKiFeT készítésének várható időtartama

Az Egyéni komplex kiváltási és fejlesztési terv (EKKiFeT) elkészítésének idejét befolyásolja a kitűzött cél komplexitása, a beavatkozást igénylő területek száma, a tervezett beavatkozások jellege. Amennyiben minden információ rendelkezésre áll, a terv elkészítésének becsült ideje 2 óra.

Az EKKiFeT készítésének folyamata

A módszertan alkalmazása kifejezetten folyamatjellegű és ciklikus, ebből adódóan alkalmas arra, hogy a felmérési-tervezési folyamatot kísérje lépésről lépésre. Az Egyéni Komplex Kiváltási Fejlesztési Terv (EKKiFeT) elkészítése ezt a ciklikusságot követi nyomon.

Az EKKiFeT I-III. pontját a személyközpontú tervezést követően lehet kitölteni, a *Személyközpontú megközelítés és a személyközpontú terv elkészítése* című fejezetben leírtaknak megfelelően.

Az I. pontban rögzíteni szükséges az érintett személyes célját. A II. pontban lehet meghatározni a személyes cél eléréséhez szükséges részcélokat a módszertanban meghatározott, a támogatott életvitelhez kapcsolódó kompetencia- és felmérési területekhez illeszkedően. A III. pontban (Áttekintő táblázat) meg kell adni szintén a felmérési területekhez rendelt, hogy

- mely területek felmérése szükséges a célokhoz kapcsolódva;
- mely területek számítnak kulcsfontosságúnak a támogatott lakhatásra való felkészítés során az adott érintett(ség) esetében;
- az Egyéni kiváltási szükségletfelmérés (EKISz1) eredményei alapján mely területeken önálló a személy és támogatása, felkészítése nem szükséges (amennyiben az A. Önálló életvitel valamely életterületén önálló volt a személy az EKISz1 felmérés időpontjában és semmilyen jelentős állapotváltozás időközben nem történt, úgy ezen az életterületen az alapkészségeket nem szükséges újra felmérnünk.);
- milyen kockázatokat gyűjtöttünk össze a személyközpontú terv készítése során és ezek hogyan kapcsolódnak az előbbi két szempont szerint kijelölt felmérési területekhez;
- ezt követően a felmérési ütemezés segítségével megjelöljük a táblázatban, hogy mely területek felmérését mikorra időzítjük.

A készségfelmérés eredményeit a módszertanban megadott módon dokumentáljuk, majd megtervezzük azokat a személyes és eszközös beavatkozásokat, melyek a személy önállóságát, autonómiáját növelik. A beavatkozások tervezése során szükséges elvégezni az összegyűjtött kockázatok értékelését és azon kockázatok kiválasztását, amelyekre kockázatkezelési terv készül.

Az EKKiFeT IV-VIII. pontjait akkor lehet elkészíteni, amikor az érintettől minden információ rendelkezésre áll és a felmérési eredményeket rögzítettük az Adatrögzítő rendszerben. A terv mellékletét képezik a személyközpontú terv, a felmérési dokumentumok és a kockázatkezelési tervek.

A fent felsorolt lépéseket mutatja be részletesen az ebben a kötetben található, *Az eszközrendszer alkalmazásának folyamata* című fejezet, valamint további információ található az egyes eszközöket bemutató fejezetekben is.

FELÜLVIZSGÁLAT

Az EKISz2 és EKKiFeT eszközrendszer célja egy folyamatos párbeszéd, interakció megteremtése a szakember és a lakó között. Ebben a folyamatban elengedhetetlen, hogy rendszeresen reflektáljon a szakember saját munkájára, az önellenőrzés beépüljön eszköztárába. Ezt szolgálja az is, hogy csak kis lépéseket határozunk meg egyszerre, rövid időintervallumokban, melyek a szakember és az érintett személy számára is beláthatóak, jól tervezhetőek. A tervet négy-hathavonta értékelni kell, megvizsgálva, hogy teljesült-e a személy eredeti célja, melyből kiindultunk. Amennyiben teljesült, visszatérhetünk a személyközpontú tervezés módszeréhez és újabb célok megfogalmazásában segíthetjük a személyt.

Amennyiben az eredeti cél nem teljesült, meg kell vizsgálnunk, hogy a beavatkozások rendszerében hol történt elakadás, mely területen van szükség módosításra. Számtalan oka lehet annak, ha nem teljesül a kitűzött cél, ezek közül néhány lehetőség:

- Egy vagy több területen a beavatkozások ütemezését nem jól terveztük: túl nagy lépésekben haladtunk, a tanítási-fejlesztési folyamatot nem igazítottuk kellően a személyhez.
- A szükséges segédeszközöket nem sikerült beszerezni, vagy a környezeti átalakításokat nem tudtuk elvégezni.
- A tervezett személyes beavatkozások nem a várt eredményt hozták, nem sikerült a tervezett beavatkozással közelebb jutni a személyes célhoz.
- Külső ok is közrejátszhat: betegség, hosszabb távollét, vagy a környezeti feltételek hiánya stb. miatt nem tudunk a személyes beavatkozásokkal kellő ideig vagy kellő mértékben foglalkozni.
- Az eredetileg kitűzött cél már nem motiváló/vonzó a személy számára, ezért nem szívesen dolgozik ennek elérése érdekében.

Bármilyen oka is van az elakadásnak, vissza kell lépnünk a folyamatban, és valamelyik korábbi szinten újra elkezdni vagy az adott pontról újra folytatni a tervezést. Vizsgáljuk felül a tervezett beavatkozásokat, azok ütemezését. Ellenőrizzük, hogy a környezeti körülmények fennállnak-e, szükséges-e újabb beavatkozás. Végezzünk újabb felméréseket.

Lehet, hogy a kitűzött célt csak a felkészülési időszak lezárása után, a támogatott életvitel során fogjuk tudni elérni, illetve lehetséges, hogy kimondottan olyan célról van szó, amely a támogatott lakhatásban lehet releváns. Ez nem jelenti azt, hogy nem kell rendszeresen felülvizsgálnunk, értékelnünk a tervet, hiszen a sokszor említett apró lépések visznek minket egyre közelebb a végső célhoz.

Ugyanakkor az is lehetséges, hogy már az első 4-6 hónapos ciklus során sikerül elérnünk a kitűzött célt, ebben az esetben a személyközpontú tervezéssel újabb cél(ok) meghatározása a feladat.

A felülvizsgálatok alkalmával fontos megnéznünk azt is, hogy az Áttekintő táblázatban mely beavatkozások tervezését jelöltük az aktuális tervezési ciklusra időszerűnek, és a változások ismeretében szükséges átgondolnunk a tervezési-beavatkozási folyamatot.

KITÖLTÉSI ÚTMUTATÓ

I. Személyközpontú tervben megfogalmazott cél

A személyközpontú tervezés eredményeképpen egy konkrét, egzakt célt nevezünk meg, melynek elérésére a következő időszakban fókuszálni fogunk. Amennyiben jól végeztük a személyközpontú tervezést, nem szükséges külön gondolkodnunk a motiváció kérdésén, mivel a cél elérése a személy számára fontos.

II. A cél eléréséhez szükséges részcélok

A cél eléréséhez szükséges részcélokat a Készségleltárban meghatározott kompetencia- és felmérési területekhez kapcsolódóan rögzítjük. Ehhez át kell tanulmányozni a Készségleltárt, megismerkedni a területek tartalmával és érdemes a mintatervet is áttekinteni.

III. Áttekintő táblázat

- **Felmérési terület:** a Készségleltárban található valamennyi terület felsorolása.
- **Személyes célhoz kapcsolódik:** azokat a területeket jelöljük az oszlopban x-el, amelyek a lakó személyes céljából levezethetőek, azaz amelyeken a II. pontban megjelöltünk részcélokat.
- **Önálló életvitel kulcsterülete:** azokat a területeket jelöljük az oszlopban x-el, amelyek kulcsterületnek minősülnek az adott lakó esetében. Ezek kijelöléséhez használjuk fel a módszertani útmutató felsorolását és a személlyel kapcsolatos ismeretünket, tudásunkat.
- **Önálló/nincs szükség beavatkozásra:** azokat a területeket jelöljük az oszlopban x-el, amelyek végzésében a személy önálló, illetve nincs szükség beavatkozásra, ehhez használjuk fel az Egyéni kiváltási szükségletmérés (EKISz1) és Egyéni kiváltási terv eredményeit, illetve a személlyel kapcsolatos ismeretünket, tudásunkat.
- **Kockázat:** azokat a területeket jelöljük az oszlopban x-el, amelyeket kockázatosnak találtunk a személyközpontú tervezés során vagy a személlyel kapcsolatos ismeretünk, tudásunk alapján kockázatosnak látjuk.
- **Nincsenek meg a feltételek:** azokat a területeket jelöljük az oszlopban x-el, amelyek felmérése külső akadályba ütközik. Például valamilyen környezeti feltétel hiányzik (tankonyha), vagy munkaerő, szabad kapacitás nem áll rendelkezésre (pl. speciális terapeuta). Azokat a területeket, amelyeken változás szükséges és tervezhető, vezessük át a konkrét tevékenység, felelős és határidő megnevezésével a IV.3. pontba.

- **Felmérések ütemezése (negyedév):** a hosszabb távú tervezés elősegítése érdekében jelöljük negyedévenként, hogy mely területekkel szeretnénk foglalkozni. Az időzítésben számos tényező szerepet játszhat: pl. a készülő lakás, amely csak később lesz olyan állapotban, hogy ott természetes élethelyzetben lehet gyakorolni pl. a háztartási tevékenységeket. Vagy jelenleg betöltetlen álláshely miatt csak később tudjuk majd gyakorolni az önálló közlekedést. Az ütemezés tehát segít nekünk abban, hogy hosszabb távon (akár a költözésig vagy azt követően) is tudjunk tervezni.

IV. Beavatkozások

IV.1 Kompetenciaterületek fejlesztéséhez szükséges beavatkozások

Beavatkozást igénylő területek

Ebben az oszlopban adjuk meg azokat az alapkészségeket és részképességeket, amelyekre beavatkozást tervezünk. Ehhez használjuk a *Készségletárt*. A megjelölt alapkészségek és részképességek illeszkedjenek a felmérésre kijelölt területekhez, pontos meghatározásuk a terület(ek) felmérését követően lehetséges.

Azokat az alapkészségeket rögzítjük, amelyek esetében B. eredményt kaptunk a felmérés során, azaz a készség jelenleg alakul, részben kialakult. Rögzítjük továbbá azokat a részképességeket, amelyek terén a személynek további fejlődésre, felkészítésre van szüksége, vagy valamilyen beavatkozás szükséges a készség alkalmazásához. Ezek lesznek a beavatkozást igénylő főbb területek.

Személyes beavatkozások

Minden egyes feltárt, beavatkozást igénylő területhez írjuk le a szükséges és tervezett személyes beavatkozások körét, pontos menetét. Ehhez segítséget nyújtanak a *Készségletár* című II. kötet táblázatai, amelyek az egyes területeken az alapkészségek és részképességek tartalmát, magyarázatát, valamint a személyes beavatkozásokat mutatják be, illetve a *Beavatkozások tervezése* című III. kötet fejezetei. Minden egyes beavatkozáshoz rendeljünk felelőst és határidőt, adjuk meg a feladat gyakoriságát, ütemezését is.

Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás

Azokat a környezeti átalakításokat, segítő technológiákat, eszközöket jelenítsük meg, amelyek a személyt valamely tevékenység végzésében konkrétan támogatni tudják. A tervezéshez segítséget nyújt a *Készségletár* című II. kötet és a *Beavatkozások tervezése* című III. kötet. Az eszközök beszerzését, elkészítését, átalakítások megvalósítását ütemezzük, és rendeljünk hozzá felelősöket. Ne felejtsük el, hogy a legtöbb segédeszköz, segítő technológia esetében tanításra, felkészítésre (személyes beavatkozás) is szükség van az első időkben, így ezek is jelenjenek meg a személyes beavatkozások körében. Minden egyes beavatkozáshoz rendeljünk felelőst és határidőt, adjuk meg a feladat gyakoriságát, ütemezését.

IV.2 Egészségügyi, terápiás, támogató és segítő technológiákkal kapcsolatos beavatkozások

Azokat az általánosan szükséges egészségügyi, terápiás, támogató és segítő technológiákkal kapcsolatos beavatkozásokat jelenítsük meg, melyeket nem tudunk egy konkrét életterülethez

vagy tevékenységhez kötni, vagy több területet átívelő igényre mutat rá, illetve alapvetően szükséges a személy mindennapi életéhez, tevékenységéhez.

Ilyenek lehetnek az EKISz1-ben vagy az EKISz2 felmérések során feltárt egészségügyi kivizsgálások, beavatkozások. Továbbá itt lehet megjeleníteni olyan speciális módszert és/vagy a területen jártas szakembert igénylő beavatkozásokat, mint a különféle terápiák vagy új segédeszköz (pl. hallókészülék, kerekesszék) használatának tanítása, vagy pl. alternatív-augmentatív kommunikációs eszköz bevezetése, alkalmazásának tanítása.

Amennyiben az EKISz1 vagy EKISz2 eredményei alapján olyan további felmérést vagy kivizsgálást igénylő diagnózis, vagy terápiás, illetve szakemberes támogatási szükségletet állapítunk meg, mely az intézmény személyi és eszközös feltételeivel nem megoldható, azt a beavatkozási szükségletet is itt szükséges megjeleníteni (pl. végtagtörés miatt gyógytorna szükséges; feltételezhető az autizmus diagnózis, ezért kivizsgálást vagy ilyen irányú felmérést igényel stb.). Ez célcsoportonként és személyenként, de élethelyzethez igazodva is eltérő lehet. Jelöljük meg, hogy a szervezetből ki az a személy (pl. intézményvezető, fenntartó), aki felé jelezni kell az ilyen irányú beavatkozási szükségletet, a hozzáférés elősegítése érdekében.

A támogató és segítő technológiák magukban foglalják azokat a technológiákat, berendezéseket, eszközöket, szolgáltatásokat, rendszereket, folyamatokat és környezeti átalakításokat, amelyek a fogyatékos személyek számára lehetővé teszik a társadalmi, az infrastrukturális és az egyéb akadályok leküzdését a függetlenség, a teljes társadalmi részvétel elérése érdekében és lehetővé teszik az egyes tevékenységek biztonságos és könnyebb elvégzését.³¹

A legfontosabb ilyen támogató és segítő technológiák felsorolása a *Beavatkozások tervezése* című III. kötetben táblázatos formában található meg, ez segítheti a tervezést. A szükséges beavatkozáshoz rendeljünk felelőst és határidőt.

IV.3 Környezeti feltételek

Azokat az egyéb, a lakó képességeitől és kompetenciáitól független környezeti tényezőket és feltételeket rögzítsük, melyek kapcsolódnak az elérni kívánt célhoz. Ilyen lehet pl. „próba lakás”, tankonyha, külső szakember igény, külön forrást igénylő tevékenységek. A beavatkozást igénylő tényezőhöz vagy feltételhez rendeljünk feladatot, felelőst és határidőt. Használhatjuk a III. pontban (Áttekintő táblázat) 6. oszlopában megjelölt és feltárt hiányosságokat.

V. Foglalkoztatás

V.1. Eddigi munkatapasztalatok, motiváció

Az EKISz1 eredményei alapján vagy a személlyel kapcsolatos ismereteink alapján mutassuk be, ha vannak, korábbi munkatapasztalatait vagy jelenlegi munkáját. Itt jelenítsük meg, ha a

³¹ Menich Nóra (2016) Kit támogat a támogató technológia? A fogyatékossgal élő emberek segédeszközökhöz való hozzáféréseinek kérdései Magyarországon. Esély, 2016/5, 54.

személynek vannak nem formális, gyakorlati tapasztalatai, vagy számára örömmel, sikeresen végzett tevékenységek, melyek relevánsak a tervezés szempontjából.

Fontos a motivációra is kitérni, és rögzíteni, hogy melyek azok a munkatevékenységek, amelyek a legnagyobb örömmel végzett, vagy végez éppen most is. Általános a munkavégzéssel kapcsolatos motivációt is rögzíteni lehet itt.

V.2. Tervezett foglalkoztatás

Ennek a pontnak a kitöltését alapvetően meghatározza, hogy a felkészülés, illetve a tervezés mely szakaszában vagyunk, a személy jelenleg dolgozik-e és van-e elképzelés a támogatott lakhatásban való munkavégzésre vonatkozóan. Amennyiben már döntés született a leendő foglalkoztatásról, úgy töltjük ki a munkakörre, főbb feladatokra, tevékenységekre és heti munkaidőre vonatkozó sorokat. Amennyiben még nem született döntés a leendő foglalkoztatásról, a felmérések eredményeképpen ajánlásokat fogalmazhatunk meg ezzel kapcsolatban. Ehhez elsőként az EKISz1 foglalkoztatással kapcsolatos eredményeit kell áttekintenünk, ha ez nem áll rendelkezésre, az információkat szükséges összegyűjteni. Vizsgáljuk meg, hogy milyen munkakörben, milyen tevékenységeket végzett korábban a személy, nyílt vagy védett munkaerő-piacon dolgozott. Tájékozódjunk a végzettségére vonatkozóan. Vizsgáljuk meg, hogy – jelenlegi kompetencia szint mellett – el tud-e helyezkedni eredeti szakmájában, végzettség alapján tervezhető-e a foglalkoztatás. További fontos szempont, hogy a felmérés során milyen munkatevékenységekben volt a személy sikeres, mely tevékenységeket végzett szívesen, milyen terhelhetőség mellett, mennyire fáradt el, mennyire követte az utasításokat stb. Mindezek birtokában soroljuk fel az összes munkakört és tevékenységet, amelyben a személy korábbi tapasztalatai és jelenlegi kompetenciái alapján sikeres lehet.

Az átképzés, továbbképzés lehetőségét is megjeleníthetjük itt, a készségfeltárban feltárt releváns területek alapján. A foglalkoztatás elősegítése vagy kialakítása során az átképzés, továbbképzés elősegítheti a foglalkoztatási esélyek javulását. Amennyiben átképzésre, továbbképzésre van szükség, jelöljük ki egyúttal felelőst és tevékenységeket is.

VI. Lakhatási igények

Ennek a pontnak a kitöltését meghatározza, hogy a felkészülés, illetve a tervezés mely szakaszában vagyunk, a személynek van-e lehetősége a lakhatási körülményekről döntenie.

Az igények összegyűjtéséhez elsőként az EKISz1 és az Egyéni kiváltási terv eredményeit kell áttekintenünk. A felmérés és terv elvileg tartalmazza, hogy a személy hol és kivel szeretne lakni, a jövőben kitől szeretne támogatást kapni (jellemzően az intézmény egyik vagy több munkatársától).

Az érintett egyéb igényeit már a személyközpontú tervezés során összegyűjthetjük (pl. vágyak, félelmek és speciális térképek), továbbá információt kaphatunk a felkészítési folyamat során folytatott interakciók, beszélgetések során. Amennyiben nem áll megfelelő mennyiségű információ rendelkezésre, kérdezzük meg a lakót!

VII. Egyéb fontos rögzítendő információk: Rögzítsünk minden olyan információt, amit az eddigiekben nem tartalmazott az Egyéni komplex kiváltási fejlesztési terv, de a személy szempontjából fontos lejegyezni.

VIII. Mellékletek: Az EKKiFeT szerves része a készségek és képességek felmérésének eredményei, hiszen ezek fogják megszabni a beavatkozások irányát és tartalmát. A személy aktuális kompetenciaszintjét, azaz a készségek és képességek felmérésének eredményeit az egyes területekhez kapcsolódóan minden esetben nyomtassuk ki az Adatrögzítő rendszerből (készségprofil) és csatoljuk a tervhez. Amennyiben készült, csatoljuk a Megfigyelési napló(ka)t és a Kockázatkezelési terv(eke)t. Ezeken felül, amennyiben releváns valamilyen szempontból, az Adatrögzítő rendszerből kinyomtathatjuk és csatolhatjuk a Kockázatok listáját.

A terv jellemzői, kérdések az EKKiFeT-tel kapcsolatban

Milyen mértékben kell bevonunk a személyt a fejlesztési terv elkészítésébe?

Természetesen biztosítanunk kell, hogy a személy megértse mi és miért történik vele. Mivel nagyon eltérő megértési, kommunikációs szinten lévő kliensekről van szó, ezért általános szabályt erre nem érdemes alkotni. A szakember feladata és felelőssége – nem mellesleg legjobb érdeke is, – hogy a személyt bevonja, ezzel motiválttá tegye a folyamatban való együttműködésre, a változásra. A legfontosabb, hogy azt a kapcsolatot lássa kliensünk, hogy ami most vele történik, beavatkozások, fejlesztések címén, azok **milyen közvetlen kapcsolatban vannak az általa megfogalmazott személyközpontú tervvel** (saját terveivel és céljaival), hogyan segítik őt saját céljai, álmai és vágyai elérésében. Ennek érdekében érdemes rendszeresen (akár naponta) elővenni a személyközpontú tervet, és azt felhasználva, arra utalva végezni az egyéb beavatkozásokat.

A kliensünk bevonása tehát a teljes terv szövegszerű megismerésétől odáig terjedhet, hogy egyszerűsített, képekkel, vagy tárgyak segítségével előre jelezzük számára, hogy mi fog vele történni, és gondoskodunk arról, hogy ami vele történik, az számára jó, örömet okozó legyen.

Mit tegyek, ha úgy látom, hogy kliensem már „nem érdekli” saját személyközpontú terve és a kitűzött cél. Elutasítja, nem foglalkozik vele stb.?

Mindenképpen meg kell vizsgálnunk, hogy megfelelő célokkal dolgozunk-e. Lehetséges, hogy eleve nem sikerült a személy számára fontos és jelentős életcélokat meghatározni, vagy időközben változás történt a személy életében, vagy egyszerűen meggondolta magát. Ha a fő célhoz illeszkedő beavatkozások módosításával, illetve új részcélok kitűzésével sem lehet motiválni a lakót, újra kell kezdeni a személyközpontú tervezést.

Mi a célja a beavatkozások megtervezésének, hogyan fogalmazzunk meg ezeket?

A legfontosabb, hogy olyan apró részképességek kijelölését tűzzük ki célul, amely önmagában is értelmes és rövid-közép vagy hosszútávon reálisan elérhető cél a személy számára. Ne tűzzünk ki eleve kudarcra ítélt célokat, pl. súlyosan, halmozottan sérült lakónk esetében nem tűzzük ki célul a teljesen önálló öltözést. Egy apró tevékenység, egy apró mozzanat önállóbbá tétele is hatalmas eredmény lehet. Sok kliensünk számára a teljesen önálló élet nem lehet reális cél, mindig lesznek életterületek, tevékenységek, amelyekben segítségre lesz szükségük. Feladatunk, hogy ezeket a tevékenységeket apró lépésekre bontva, a személy számára sikerélményeket biztosítva tudjuk fokozatosan közelebb juttatni a támogatott életvitelhez. Amennyiben ez az apró cél, ez az apró mozzanat az, hogy a felöltözés során a

kezét aktívan a ruha ujjába dugja, vagy hogy nem ellenkezik a hajmosás ellen, akkor aktuálisan ez lesz számunkra a kijelölt cél és feladat, ezért fogunk dolgozni.

Nagyon kevés időm jut egy-egy kliensre, ezért inkább a készségfelmérésekkel kezdeném, és majd ha idő lesz rá, elkészítjük a személyközpontú tervet.

A személyközpontú tervezés az alapja az egész folyamatnak. Ha csak egy dologra van idő, akkor az a személyközpontú tervezés legyen. Csak ez által biztosítható a személy bevonódása a folyamatba, motiváltsága, és megfelelő, alapos felkészítése a kiváltásra. A támogatott életvitelt a készségfejlesztésen, tanításon, oktatáson túlmenően információnyújtással, saját élmények biztosításával is segítjük! Nem határoztunk meg kötelező időintervallumokat a módszertanban, így nincs kikötve az sem, hogy mennyi idő alatt kell elkészíteni mindenképpen az EKKiFeT első változatát. Törekedjünk tehát a személy szükségleteihez, egyéni tempójához igazítottan dolgozni a közös célok elérése érdekében.

Az EKKiFeT egy újabb dokumentum, adminisztratív teher számomra, az eddig is kötelezően vezetendő dokumentáció mellett?

Határozottan az a módszertan célja, hogy csökkentsük a munkatársak adminisztratív terhelését azzal, hogy hasznos felmérési-tervezési eszköztárat biztosítunk számukra. Az eszköztár célja, hogy hosszú távon, a mindennapi munkába beépítve tudják hasznosítani az elemeit. Mindez megkönnyíti a szakember és lakó együttműködését, valódi problémákra és kérdésekre valódi, gyakorlatorientált válaszok nyújtásával. Az Adatrögzítő rendszerben tárolt adatok köre szintén a hosszú távú felhasználást fogja segíteni, kiváltva számos papír alapú dokumentumot.

Példa a kitöltésre

EGYÉNI KOMPLEX KIVÁLTÁSI FEJLESZTÉSI TERV

Név: **Hatvan Anna**

Dátum: **2018.02.30.**

Kitöltő személy: **Segítő Orsolya**

I. Személyközpontú tervben megfogalmazott cél

Ebédet tudjak főzni a szerelmemnek.

II. A cél eléréséhez szükséges részcélok

Felmérési területek		Részcélok
A. Önálló életvitellel kapcsolatos kompetenciák	A.1. Önellátás	Olyan ebéd készítése, ami változatos, több tápanyag-forrás felhasználásával készült.
	A.2. Háztartási tevékenységek	Készítsen bevásárló listát, vásárolja meg az alapanyagokat és egyedül főzze meg az ételt.
	A.3. Egészségügyi tevékenységek	Egészséges ebédet főzzön.

Felmérési területek		Részcélok
	A.4. Mobilitás	Tervezze meg az útvonalat a legközelebbi piacra.
	A.5. Pénzkezelés	Vásárolja meg az alapanyagokat.
	A.6. Szabadidő	Szabadidejében találjon olyan tevékenységet, ami segíti a célja elérésében.
	A.7. Biztonság, balesetvédelem	Főzés közben tartsa be a biztonsági előírásokat.
B. Kommunikációs kompetenciák	B.1. Kommunikációs készségek	
	B.2. Kommunikációs készségek alkalmazása társas helyzetekben	A piacon el tudja mondani, hogy mit szeretne.
C. Szociális és interperszonális kompetenciák	C.1. Társas kapcsolatok	Olyan ételt válasszon, amit ő is és a szerelme is szeret.
	C.2. Jogok és kötelezettségek	-
	C.3. Életvezetés	-
D. Munkavégzéssel összefüggő és akadémikus kompetenciák	D.1. Általános ismeretek és tudás	Interneten keressen recepteket.
	D.2. Munkavállalással kapcsolatos készségek	-
	D.3. Munkaviselkedés	-

Felmérési terület		Személyes célhoz kapcsolódik	Önálló életvitel kulcsterülete	Önálló/ nincs szükség beavatkozásra	Kockázat	Nincsenek meg a feltételek	Felmérések ütemezése (negyedév)							
							I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
A.4.1	Finommotorika			X										
A.4.2	Nagymozgás			X										
A.4.3	Épületen belüli közlekedés			X										
A.4.4	Településen belüli közlekedés	X	X			X	X	X	X					
A.4.5	Településen kívüli közlekedés									X				
A.5	Pénzkezelés és pénzbeosztás	X	X		X	X	X	X	X					
A.6	Szabadidő	X	X		X		X	X						
A.7	Biztonság, balesetvédelem	X	X				X	X	X	X				
B	KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIÁK													
B.1	Kommunikációs készségek			X	X									
B.2	Komm. készségek alkalmazása	X					X	X	X	X	X			
C	SZOCIÁLIS ÉS INTERPERSZONÁLIS KOMPETENCIÁK													
C.1	Társas kapcsolatok	X			X					X	X			

Felmérési terület		Személyes célhoz kapcsolódik	Önálló életvitel kulcsterülete	Önálló/ nincs szükség beavatkozásra	Kockázat	Nincsenek meg a feltételek	Felmérések ütemezése (negyedév)							
							I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
C.2	Jogok és kötelezettségek				X				X	X				
C.3	Életvezetés													
D	MUNKAVÉGZÉSEL ÖSSZEFÜGGŐ ÉS AKADÉMIKUS KOMPETENCIÁK													
D.1.1	Időfogalom és időtartás													
D.1.2	Akadémikus készségek	X					X	X	X					
D.2.1	Munkaerő-piaci ismeretek													
D.2.2	Munkakészségek													
D.2.3	Oktatásban való részvétel													
D.3	Munkaviselkedés													

IV. Beavatkozások

IV.1 Kompetenciaterületek fejlesztéséhez szükséges beavatkozások

Beavatkozást igénylő területek	Személyes beavatkozás			Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás		
	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
Minden ételcsoportból fogyaszt – változatosan étkezik	A főbb tápanyagcsoportok bemutatása, és azok ideális aránya az étkezésben (hús, zöldségek, gabona, tejtermékek). Képes, rajzos ábrák készítése erről közösen, majd újságból kivágott élelmiszerek képeit a megfelelő tápanyagcsoportba helyezve feladattal gyakorolni, kiscsoportban.	Fejlesztőpedagógus	2018. március-május heti 1 alkalommal	Újságból kivágott színes képek élelmiszerek képeivel, a különböző tápanyagcsoportok megismeréséhez	Gyógypedagógus-asszisztens	határidő: 2017. március 5.
Recept alapján egyszerűbb, 4-6 alapanyagból álló ételt elkészít:	Recept: a szükséges mennyiségeket kiméri: az alapvető, főzés során használt mértékegységek	Fejlesztőpedagógus	2018. április-október havi 1 alkalommal	Eszközök használata: találjunk olyan mérőedényt, amibe pont 40 dkg liszt fér bele, jelöljük be a felét.	Gyógypedagógus-asszisztens	határidő: 2017. március 20.

Beavatkozást igénylő területek	Személyes beavatkozás			Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás		
	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
A szükséges mennyiségeket ki tudja mérni A receptben felsorolt lépéseket értelmezi/követi	megismerése. Eszközök használata: a mérőeszközökkel végezzünk feladatokat: pl. önts össze 20 dkg lisztet és 3 dl vizet. A feladatokat variálva gyakoroljuk a mérést és számolást, ha lehetséges valós helyzetben, valódi főzés részeként. A receptben felsorolt lépéseket értelmezi/követi: a folyamat gyakorlásával, könnyen érthető, a lépéseket vizuális formában tartalmazó recept használatával, a nyújtott segítség fokozatos csökkentésével, majd elhagyásával. Eleinte a vizuális			Címkézzük, jelöljük a mérőeszközöket, nagyméretű számokat és mértékegységet is tartalmazó kiírással. Átlátszó műanyag-kancsót használjunk a folyadékok kimérésére. Az alapanyagok kiméréséhez szükséges eszközök előkészítése, felcímkézése, a mennyiségek bejelölése. Könnyen érthető, fényképes recept elkészítése (milánói makaróni és még néhány egyszerűbb étel).		

Beavatkozást igénylő területek	Személyes beavatkozás			Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás		
	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
	segítség mellett alkalomszerű verbális segítséget is adunk, majd egyre inkább igyekszünk csak a képi segítség használatára ösztönözni. Menet közben a kimaradt, szükséges lépéseket vagy a kérdésekre a választ szintén vizuális formában ábrázoljuk. Egy tészta étel elkészítése (milánói makaróni).					
Bevásárló listát készít: Megtervez egy napi étkezést és az ahhoz szükséges alapanyagok listáját összeállítja A napi menühöz szükséges hiányzó	A főzés előtt Anna vegye elő a recepthez szükséges alapanyagokat. Ehhez könnyen érthető, képes receptet használjunk, egyeztetéssel állítsa	Fejlesztőpedagógus	2018. március-május, havi 1 alkalommal			

Beavatkozást igénylő területek	Személyes beavatkozás			Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás		
	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
alapanyagokat azonosítja Reálisan látja szükségleteit	össze az alapanyaglistát a valódi élelmiszerek és a recept hozzávalóit egyeztetve. A főzés előtti napon kérjük meg Annát, hogy a recepthez szükséges alapanyagok, hozzávalók listája alapján keresse meg a kamrában a szükséges hozzávalókat, majd jelezze a hozzávalók listáján, hogy mi hiányzik. A közös főzés során figyeljünk arra, hogy Annának legyen lehetősége összehasonlítani az alapanyagok mennyiségét és a kész ételből jóllakó személyek számát. Minden főzés előtt					

Beavatkozást igénylő területek	Személyes beavatkozás			Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás		
	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
	beszéljük meg közösen, hogy hány emberre főznek, hányan fogják megenni az ételt, és ehhez miből milyen mennyiségre van szükség, a konkrét alapanyagokat kézbe véve. Beszéljük arról, hogy hogyan csökkenne az alapanyagok mennyisége, ha kevesebben lennénk (pl. nem 2 db hagyma, hanem csak 1 db hagyma kellene). Kérjük meg, hogy próbálja megbecsülni, mennyi alapanyagra lenne szükség, ha csak saját magának és szerelmének főzne.					

Beavatkozást igénylő területek	Személyes beavatkozás			Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás		
	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
A pénzt kiszámolja: 1000 Ft-ig számol	Elsősorban a számítógép használatának megtanulása segítheti Annát a pénz kiszámolásában. Ehhez a saját mobiltelefonján lévő számítógép funkciót gyakoroljuk, 0-ra végződő egész számok összeadásával. A számítógépen elvégzett műveleteket papírpénzzel mindig támogatjuk.	Fejlesztőpedagógus	2018. március-április heti 1 alkalommal	Laminált színes „papírpénzek” és „pénzermék” elkészítése, melyek alkalmasak gyakorlásra	Gyógypedagógus-asszisztens	határidő: 2017. március 5.
Kulturális tevékenységekben részt vesz: Könyvet, újságot olvas	A szabadidőben kínálunk fel Annák élelmiszerekkel, főzéssel kapcsolatos képeket, újságokat. Közös nézzük meg az újságokat, és beszéljünk arról, mely ételeket	Szabadidő-szervező	2018. március-április heti 1 alkalommal			

Beavatkozást igénylő területek	Személyes beavatkozás			Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás		
	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
	szereti, melyeket nem. Készítsen listát (képek kivágásával és felragasztásával) a kedvenc ételeiről.					
A forró eszközöket, felületeket elkerüli Az elektromos eszközöket használat után áramtalanítja	A főzések során fordítsunk kiemelt figyelmet a felforrósodó felületekre. Ezt jelezzük számára minden alkalommal. A főzések során mutassuk be minden alkalommal az elektromos eszközök áramtalanítását, hívjuk fel erre Anna figyelmét minden alkalommal. Emlékeztető képek kiragasztásával az eszközökre segíthetjük Annát.	Fejlesztőpedagógus	2018. április-szeptember, havi 1 alkalommal	Elektromos eszközök áramtalanítására figyelmeztető emlékeztető képek elkészítése és kiragasztása az eszközökre.	Gyógypedagógus-asszisztens	határidő: 2018. március 5.

Beavatkozást igénylő területek	Személyes beavatkozás			Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás		
	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
Nehézségeit, problémáit megfogalmazza, vagy ha bántja valami, beszél róla	Rövid videófelvevételek segítségével konfliktusos, kommunikációs helyzeteket elemezzünk. Mi történt? Ki mit mondott? Miért mondta? Hogyan segített ez megoldani a helyzetet? Te mit tettél volna a helyében? Mit mondtál volna? Játsszuk el a helyzetet, a többiek bevonásával.	Fejlesztőpedagógus	2018. május-szeptember, havi 1 alkalommal	Problémahelyzetek elemzéséhez videófelvevételek, rövid kisfilmek válogatása, levetíthető formában (számítógépre pendrive-ra).	Gyógypedagógus-asszisztens	határidő: 2018. április 20.
Más személyektől függetlenül képes saját életvezetésre fogyatékosságából fakadó korlátok mellett Csak akkor kér segítséget, ha	Anna számára fontos, hogy jobban bízzon saját magában, amit már önállóan is meg tud csinálni, abban ne kérjen segítséget. Ezért minden alkalommal, amikor	Mindenki	Minden adódó helyzetben, minden alkalommal			

Beavatkozást igénylő területek	Személyes beavatkozás			Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás		
	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
valóban nem tudja önállóan megoldani a helyzetet	Anna valamilyen tevékenységet végez – bármilyen tevékenység – és segítségért jön, vagy szól, hogy nem tudja megcsinálni, először kérdezzük meg, hogy ő hogyan oldaná meg a helyzetet, ő mit tenne. Kérjük meg, hogy próbálja meg egyedül befejezni, és ne azonnal avatkozzunk be. Amit így elvégez egyedül, azért nagyon dicsérik meg, hangsúlyozzuk, hogy mennyire ügyes volt. Természetesen, ha egyedül nem boldogul, akkor segíthetünk, de csak minimálisan, amíg nem tud továbblépni					

Beavatkozást igénylő területek	Személyes beavatkozás			Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás		
	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
	a feladatban. A figyelemfelhívás egy eszköze is lehet a segítségkérés, ezért fontos, hogy akkor kapja meg Anna a legtöbb figyelmet, amikor valamit megcsinál egyedül, ezt mindig emeljük ki és erősítsük meg benne.					

IV.2 Egészségügyi, terápiás, támogató és segítő technológiákkal kapcsolatos beavatkozások

Igény, szükséglet leírása	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
Hallása romlott, hallókészülékre lenne szüksége. Ehhez időpontot kell kérni audiológiai vizsgálatra.	Vezető ápoló	2018. szeptember

IV.3 Környezeti feltételek

Igény, szükséglet leírása	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő
A főzés tanulásához konyhára van szükség.	Kiváltási felelős	2018. március 31.
Zsebpénzre van szüksége a vásárláshoz.	Kiváltási felelős	2018. március 31.

V. Foglalkoztatás

V.1. Eddigi munkatapasztalatok, motiváció

Anna korábban csomagolást végzett, finommotorikája ehhez nem megfelelő és nem szerette a műhely hangulatát. Jelenlegi munkája képességeinek megfelelő és jól érzi magát.

V.2. Tervezett foglalkoztatás

Munkakör: Kisegítő

Főbb feladatok, tevékenységek: A mosodában fog dolgozni továbbra is, segít a ruhák mosógépből kiszedésében, szárítógépbe pakolásban. Könnyű fizikai munka, egyéb mosással kapcsolatos feladatok ellátása.

Heti munkaidő: 20 óra

VI. Lakhatási igények

Hol szeretne lakni? Pátyon

Kivel szeretne lakni? K. Eszter, K. Éva

Kitől szeretné kapni a jövőben a támogatást? Nagy Istvánné

Egyéb igények (tárgy, berendezés, elrendezés stb.): –

VII. Egyéb fontos rögzítendő információk

A közlekedést és a bevásárlást „élesben” egyelőre nem tudtuk felmérni, mert nem volt lehetőség rá. Ez továbbra is feladat.

VIII. Mellékletek

Anna készségprofilja (Adatrögzítő rendszerből nyomtatva), Megfigyelési napló, Kockázatkezelési terv

FELHASZNÁLT IRODALOM

1023/2017. (I. 24.) Korm. határozat a fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2017–2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról. A Koncepció elérhető: <http://www.kormany.hu/download/c/23/f0000/kiv%C3%A1lt%C3%A1sr%C3%B3l%20sz%C3%B3l%C3%B3%20koncepci%C3%B3.pdf>

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

Csumán-Lechner Alexandra, Eszik Orsolya, Dr. Gazsi Adrienn, Kovács Éva, Matolcsi Rita, Pordán Ákos, Sándor Zsolt, Szabóné Ivánku Zsuzsanna (2017) Intézményi Férőhely Kiváltási Terv módszertan. FSZK, Budapest. <http://fszk.hu/szakmai-tevekenysegek/intezmenyi-ferohely-kivaltas/tars-projekt-efop-1-9-1/tars-ifkt/intezmenyi-ferohely-kivaltasi-terv-modszertani-utmutato/>

Emberi Erőforrások Minisztériuma (2017) Komplex támogatási szükségletmérő eszköz. Útmutató a fogyatékos, pszichiátriai problémákkal élő, illetve szenvedélybeteg emberek támogatási szükségletének felmérésére kidolgozott módszerhez, továbbá a támogatott lakhatásban való alkalmazáshoz. http://szocialisportal.hu/web/guest/hir-megjelenito-/journal_content/56/10181/99935?redirect=/utmutatok

Kathleen M. Fisher, Fredrick K. Orkin, Michael J. Green, Vernon M. Chinchilli, Anand Bhattacharya (2009) Proxy Healthcare Decision-Making for Persons With Intellectual Disability: Perspectives of Residential-Agency Directors. Am J Intellect Dev Disabil. 2009 Nov; 114(6): 401–410. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2945884/>

Gál Zita (é.n.) Gyógypedagógiai pszichodiagnosztika. Mentor(h)áló 2.0 Program, TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt. <http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Gyogypedagogiai%20pszichodiagnosztika/index.html>

Menich Nóra (2016) Kit támogat a támogató technológia? A fogyatékossgal élő emberek segédeszközökhöz való hozzáféréseinek kérdései Magyarországon. Esély, 2016/5, 54. http://www.esely.org/kiadvanyok/2016_5/Esely_2016-5_3-1_Menich_Kit_tamogat.pdf

Charity Rowland, Ph.D. (2004) Kommunikációs Mátrix. https://communicationmatrix.org/Content/Translations/matrix.professional_Hungarian.pdf

MELLÉKLETEK

MEGFIGYELÉSI NAPLÓ

Név:

Dátum:

Megfigyelő(k):

Időtartam, helyszín:

Egyéni helyzet/Csoportos helyzet

Természetes élethelyzet/Feladathelyzet

Megfigyelt életterület(ek):

Helyzet leírása	Megfigyelt alapkészségek	Megfigyelt részképességek	Megjegyzések

EGYÉNI KOMPLEX KIVÁLTÁSI FEJLESZTÉSI TERV

Név:

Dátum:

Kitöltő személy:

I. Személyközpontú tervben megfogalmazott cél

II. A cél eléréséhez szükséges részcélok

Felmérési területek	Részcélok	
A. Önálló életvitellel kapcsolatos kompetenciák	A.1. Önellátás	
	A.2. Háztartási tevékenységek	
	A.3. Egészségügyi tevékenységek	
	A.4. Mobilitás	
	A.5. Pénzkezelés	
	A.6. Szabadidő	
	A.7. Biztonság, balesetvédelem	
B. Kommunikációs kompetenciák	B.1. Kommunikációs készségek	
	B.2. Kommunikációs készségek alkalmazása társas helyzetekben	
C. Szociális és interperszonális kompetenciák	C.1. Társas kapcsolatok	
	C.2. Jogok és kötelezettségek	
	C.3. Életvezetés	
D. Munkavégzéssel összefüggő és akadémikus kompetenciák	D.1. Általános ismeretek és tudás	
	D.2. Munkavállalással kapcsolatos készségek	
	D.3. Munkaviseelkedés	

IV. Beavatkozások

IV.1 Kompetenciaterületek fejlesztéséhez szükséges beavatkozások

Beavatkozást igénylő területek	Személyes beavatkozás			Eszközös beavatkozás, környezeti átalakítás		
	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő	Leírás	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő

IV.2 Egészségügyi, terápiás, támogató és segítő technológiákkal kapcsolatos beavatkozások

Igény, szükséglet leírása	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő

IV.3 Környezeti feltételek

Igény, szükséglet leírása	Felelős	Időbeli ütemezés, határidő

V. Foglalkoztatás

V.1. Eddigi munkatapasztalatok, motiváció

V.2. Tervezett foglalkoztatás

Munkakör:

Főbb feladatok, tevékenységek:

Heti munkaidő:

VI. Lakhatási igények

Hol szeretne lakni?

Kivel szeretne lakni?

Kitől szeretné kapni a jövőben a támogatást?

Egyéb igények (tárgy, berendezés, elrendezés stb.):

VII. Egyéb fontos rögzítendő információk

VIII. Mellékletek

EGYÉNI KOCKÁZATKEZELÉSI TERV

Kiról készítjük a felmérést?	
Hol tartunk most?	
Hova szeretnénk eljutni?	
Mi az, amit eddig kipróbáltunk és mit tapasztaltunk?	
Mi lesz a következő lépésünk?	
Kinek mi lesz a feladata?	
Mikorra vagy milyen ütemezéssel teljesülnek ezek a feladatok?	
Hol történik a feladat kivitelezése?	
Felülvizsgálat időpontja:	
Aláírók:	

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE